

Τ.Ε.Ι. ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Συγκριτική αξιολόγηση των χαρακτηριστικών και των αποτελεσμάτων της παρούσας οικονομικής κρίσης με τις προηγούμενες οικονομικές κρίσεις του νέου Ελληνικού κράτους

Πτυχιακή εργασία

Βαρδάρης Νικόλαος ΑΜ 13987

Επιβλέπων καθηγητής: Ντόβας Δ.

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ 2014

Ευχαριστίες

Θεωρώ υποχρέωσή μου να ευχαριστήσω τους υπεύθυνους στο Κέντρο Κοινωνικής Πρόνοιας στην Φλώρινα, και όλους τους φίλους των οποίων η ονομαστική αναφορά δεν είναι δυνατή σε αυτό το σύντομο σημείωμα, για την πολύτιμη ηθική αλλά και οικονομική τους υποστήριξη καθ' όλη την διάρκεια των σπουδών μου.

:

Νικόλαος Βαρδάρης.

Περιεχόμενα

Συνοπτομογραφίες.....6

Περίληψη.....7

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ :

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΤΟΝ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1Ο Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

1.1 Έννοια της κρίσης.....8

1.2 Στάδια οικονομικής κρίσης.....8

1.3 Η συνέπειες των οικονομικών κρίσεων.....9

1.4 Τα αίτια και οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης.....10

1.5 Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης.....11

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2Ο ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ

2.1 Ορισμός του Δημοσιονομικού Ελλείμματος.....13

2.2 Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος (ΔΥΕ).....15

2.3 Επιπτώσεις Δημοσιονομικού Ελλείμματος.....16

2.4 Ορισμός Δημόσιου Χρέους.....17

2.5 Οι διακρίσεις του Δημόσιου Χρέους.....18

2.6 Διαμόρφωση δημόσιου χρέους.....19

2.7 Εναλλακτικός τρόπος υπολογισμού.....22

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3Ο ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

3.1 Δημόσιες δαπάνες.....28

3.2 Ο φόρος.....30

3.3 Έλλειμμα – Πλεόνασμα	32
--------------------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4Ο ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΣΟΔΑ

4.1 Δημόσιος δανεισμός και φορολογία.....	33
4.2 Είδη δανεισμού.....	34
4.3 Ο εσωτερικός – εξωτερικός δανεισμός.....	35

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 Η ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ

5.1 Τα είδη της χρεοκοπίας.....	36
5.2 Αποτελέσματα της χρεοκοπίας.....	37
5.3 Μέθοδοι αποφυγής της χρεοκοπίας.....	38
5.4 Ιστορικά παραδείγματα χρεοκοπίας.....	39

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ :

ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6Ο Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΧΡΕΟΚΟΠΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

6.1.1 Η πρώτη πτώχευση του 1827.....	40
6.1.2 Η δεύτερη πτώχευση το 1843.....	41
6.1.3 Η τρίτη πτώχευση και η περίοδος 1865 - 1893.....	42
6.1.4 Η περίοδος 1893 – 1940.....	44
6.1.5 Ο ρόλος των τραπεζών στην κρίση του 1932.....	47
6.2 Από το 1974 έως σήμερα.....	48
6.2.1 Ο στασιμοληθωρισμός της περιόδου 1980 - 1993.....	49
6.2.2 Η φορολογική πολιτική του 1980 – 1990.....	50
6.2.3 Swap «Δημιουργική Λογιστική» της Goldman sachs.....	52
6.3 Η ελληνική οικονομία (κρίση – χρέος).....	53
6.3.1 Χρονολόγιο της αντιμετώπισης της κρίσης από τις Ελληνικές κυβερνήσεις....	54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7Ο Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

7.1 Χρηματοδότηση από τον μηχανισμό στήριξης.....	61
7.2 Το πρώτο πακέτο οικονομικών μέτρων.....	62
7.3 Το δεύτερο πακέτο οικονομικών μέτρων.....	62
7.4 Το τρίτο πακέτο οικονομικών μέτρων.....	63
7.5 Δεύτερο μνημόνιο και τέταρτο – πέμπτο πακέτο μέτρων.....	65

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8Ο ΤΑ ΚΟΙΝΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ.....

.....	68
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	78

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Ελληνική βιβλιογραφία.....	81
Ξένη βιβλιογραφία.....	83
Ηλεκτρονικές πηγές (άρθρα – εφημερίδες – περιοδικά-βίντεο).....	85

Συντομογραφίες

Δ.Ε.Η : Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού.

Δ.Ε.Κ.Ο : Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί

Δ.Ν.Τ. : Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

Ε.Ε : Ευρωπαϊκή Ένωση

Ε.Κ.Τ. : Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

Η.Π.Α. : Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Ε.Τ.Ε. : Εθνική Τράπεζα Ελλάδας

Μ.Μ.Ε. : Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Μ.Ο.Χ.Μ. : Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής

Φ.Π.Α. : Φόρος Προστιθέμενης Αξίας

Ν.Π.Ι.Δ. : Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου

Ο.Τ.Α. : οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Π.Ε.Χ. : Προσαρμογές Ελλείμματος Χρέους

Σ.Π.Ο.Π. : Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής

Τ.Μ.Σ. : Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης

Δ.Ε.Κ.Ο. : Δημόσιες Επιχειρήσεις Και Οργανισμοί

Π.Ο.Ε. : παρελθόντων οικονομικών ετών

ΠΕΡΙΛΗΨΗ (ABSTRACT)

Στην παρούσα εργασία θα γίνει μια προσπάθεια να εξεταστούν αλλά και να συγκριθούν μεταξύ τους οι ελληνικές οικονομικές υφέσεις που οδήγησαν σε οικονομικές κρίσεις και πτωχεύσεις το ελληνικό κράτος. Θα γίνει λεπτομερής καταγραφή των οικονομικών μέτρων που λήφθηκαν την τελευταία χρονική περίοδο και θα δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στην ανάλυση της τελευταίας οικονομικής ύφεσης που αντιμετώπισε το ελληνικό κράτος. Πριν όμως μπορέσει να γίνει η σύγκριση θα εξεταστούν βασικές έννοιες όπως είναι το δημόσιο χρέος και έλλειμμα, τα δημόσια έσοδα και έξοδα. Τέλος θα εξεταστούν τα κοινά χαρακτηριστικά και αποτελέσματα των οικονομικών κρίσεων και θα γίνει μια θεωρητική ανάλυση περί του τι είναι οι οικονομικές υφέσεις και πως αυτές αντιμετωπίζονται από τους οικονομολόγους.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ :

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΤΟΝ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

1.1 Η έννοια της κρίσης

Με το όρο οικονομική κρίση εννοούμε το φαινόμενο κατά το οποίο μια εθνική οικονομία βιώνει μακροπρόθεσμα την μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Με τον όρο οικονομική δραστηριότητα εννοούμε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη , όπως είναι η απασχόληση και το εθνικό προϊόν. Ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες που επηρεάζουν την οικονομική δραστηριότητα είναι οι επενδύσεις¹, ανάλογα με τον τρόπο που θα γίνουν αυτές, είναι σίγουρο ότι η οικονομική δραστηριότητα θα επηρεαστεί είτε θετικά είτε αρνητικά. Η Μαρξιστική θεωρία αποτελεί μια από τις οικονομικές θεωρίες που πιστεύουν ότι οι οικονομικές κρίσεις είναι εγγενείς στο οικονομικό σύστημα του καπιταλισμού και ότι προκαλούνται από την υπερσυσσώρευση του κεφαλαίου.

1.2 Στάδια της οικονομικής κρίσης

Η κρίση μπορεί να έχει αιφνίδια αποτελέσματα για μια επιχείρηση ή κράτος. Το γεγονός αυτό οδηγεί στην αρνητική εξέλιξη της πτώχευσης της επιχείρησης ή κράτος. Όταν τα προβλήματα μιας κρίσης δεν αντιμετωπίζονται εγκαίρως τόσο σε κρατικό

¹ Κουφάρης, Γ. (2010). Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές. Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2010.

όσο και επιχειρηματικό στάδιο και αγνοούνται, αυτό είναι πιθανό να έχει καταστροφικές συνέπειες για το σύνολο των επιχειρήσεων- κράτος που αγνοούν τους κινδύνους της ύφεσης.

Τα στάδια της κρίσης χαρακτηρίζονται από την χρονική εξέλιξη μια κρίσης.

- ✚ Προδρομικό στάδιο: Η χώρα έρχεται αντιμέτωπη με ένα πλήθος από συμπτώματα, που προειδοποιούν για την επερχόμενη κρίση.
- ✚ Οξύ στάδιο της κρίσης: Τα σημάδια χρήζουν άμεσης προσοχής. Η αντίδραση της επιχείρησης- κράτος περιορίζεται στον έλεγχο των ζημιών που έχουν ήδη πραγματοποιηθεί. (συνοδεύεται από «κόστος» για την επιχείρηση- κράτος)
- ✚ Στάδιο χρόνιας κρίσης: Τα συμπτώματα είναι αρκετά εμφανή και πάντα παρόντα. Το κράτος πρέπει να προβλέψει για την τη χρήση νέων μέτρων.
- ✚ Στάδιο επίλυσης της κρίσης: Πραγματοποιείται η επίλυση της κρίσης και ο οργανισμός επιστρέφει στις καθημερινές του δραστηριότητες. (φάση-σκοπός της επιχείρησης- κράτος)

1.3 Οι συνέπειες των οικονομικών κρίσεων .

Στις ημέρες μας η σημαντικότερη συνέπεια της οικονομικής κρίσης είναι η ανεργία², εκατοντάδες άνθρωποι καθημερινά χάνουν την εργασία τους τόσο στο δημόσιο τομέα όσο και στο ιδιωτικό τομέα, γεγονός που επηρεάζει περαιτέρω την μακροοικονομική απόδοση μιας χώρας που βρίσκεται σε ύφεση. Πολλές επιχειρήσεις κλείνουν καθημερινά εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, αυτό οδηγεί το πληθυσμό να είναι χωρίς δουλειά και κυρίως οι πιο νέοι να φεύγουν από την χώρα τους για να βρουν άλλου δουλειά αφού το μέλλον τους εδώ είναι εντελώς αβέβαιο και

²Layard, R., Nickell, S. & Jackman, R. (2005). OUP Catalogue: Unemployment: macroeconomic performance and the labour market, vol32, σελ12.

απαισιόδοξο. Η διαδικασία της μετανάστευσης των νέων επιστημόνων επηρεάζει την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, αφού άτομα που θα μπορούσαν να συμβάλλουν ενεργά στην οικονομική δραστηριότητα παρέχουν την εργατική τους δύναμη στο εξωτερικό³.

Επίσης η οικονομική κρίση έχει συνέπειες στην πτώση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών άρα και στην έλλειψη ευημερίας. Η ανεργία και η μείωση των εσόδων που έχει ένα νοικοκυριό, έχουν ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό από την κοινωνική ζωή. Σχεδόν όλες οι οικογένειες στις μέρες μας έχουν αλλάξει τον τρόπο διάθεσης και διαχείρισης των χρημάτων τους περιορίζοντας τα έξοδα τους για προσωπικές αγορές, εξόδους, διακοπές και έχουν αρχίσει να μπαίνουν στην διαδικασία ιεράρχησης των αναγκών τους προκειμένου να εξοικονομήσουν χρήματα για κάποιο άλλο σκοπό που έχει προτεραιότητα.

1.4 Τα αίτια και επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης

Τα αίτια της οικονομικής κρίσης διαφοροποιούνται ανάλογα με την περίοδο και την χρονική στιγμή που θα συμβεί το επεισόδιο που θα πυροδοτήσει την οικονομική ύφεση. Σχεδόν όλες οι οικονομικές κρίσεις εμφανίζουν διαφορές μεταξύ τους επειδή η κάθε κρίση έχει τα δικά της αίτια και χαρακτηριστικά. Αρκετοί είναι οι οικονομολόγοι που υποστηρίζουν ότι για να οδηγηθούμε σε μια οικονομική ύφεση, απαραίτητη προϋπόθεση είναι εμφάνιση κάποιων παραγόντων, που μπορούμε να τους διακρίνουμε σε εσωτερικούς και εξωτερικούς.

³ Beine, M., Docquier, F., & Rapoport, H. (2001). Journal of Development Economics: Brain drain and economic growth: theory and evidence, Vol. 64(1), σελ 275-289

- Ο εσωτερικός είναι μέσα στην χώρα δηλαδή στην λειτουργία των εγχώριων κεφαλαιακών αγορών ή στις μακροοικονομικές ανισοροπίες που μπορεί να εμφανίζει η κάθε εθνική οικονομία .
- Ο εξωτερικός εμφανίζεται στην Διεθνή Κεφαλαιαγορά αλλά και σε οικονομικές αναταράξεις που εμφανίζονται σε διεθνές επίπεδο.


Όλοι οι παράγοντες ανεξαρτήτως αν είναι εσωτερικοί η εξωτερικοί μπορούν να επηρεάζονται από κοινούς άξονες οι όποιοι είναι αρκετοί. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η τεράστια διασύνδεση που υπάρχει πλέον ανάμεσα στις εθνικές οικονομίες. Επίσης άλλοτε ο άξονας είναι οι χρηματιστηριακές αξίες, άλλοτε η μεγάλη δανειοδότηση από μη τραπεζικούς οργανισμούς και η δημιουργία επικίνδυνων παραγώγων που διοχετεύουν στην αγορά, όπως στην τελευταία οικονομική κρίση, άλλοτε από κοινωνικές ανισότητες, άλλοτε τοπικοί ή παγκόσμιοι πόλεμοι και άλλοτε παγκόσμια συγκέντρωση πλούτου, που γεννά τεράστιες εισοδηματικές ανισότητες⁴.

Τα αίτια και οι παράγοντες είναι αλληλένδετες έννοιες και πολλές φορές μπορούμε να τις ταυτίσουμε. Για να φτάσουμε στην οικονομική κρίση θα πρέπει να υπάρχουν ή οι παράγοντες ή τα αίτια ή ο συνδυασμός και των δυο μαζί.

1.5 Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης

Οι επιπτώσεις από μια οικονομική κρίση μπορούν να επηρεάσουν:

 Το Διεθνές Εμπόριο

 Τα προσωπικά εισοδήματα του λαού.

⁴ Piketty, T. (2014). Capital in the 21st Century. Cambridge: MA: Belknap Press, σελ. 201.

- ✚ Να προκαλέσουν αύξηση της ανεργίας, πτώχευση των τραπεζών, εταιρειών και των επιχειρήσεων.

- ✚ Μείωση στην αγροτική και κτηνοτροφική παραγωγή στην βιομηχανία και τέλος στη ναυτιλία.

- ✚ Να δημιουργήσει μείωση ρευστότητας των τραπεζών και των κερδών των επιχειρήσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2Ο ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ

2.1 Ορισμός Δημοσιονομικού Ελλείμματος

Ως δημοσιονομικά ελλείμματα αναφέρονται τα ελλείμματα που εμφανίζει ο κρατικός προϋπολογισμός. Τα δημοσιονομικά ελλείμματα μαζί με το δημόσιο χρέος αποτελούν τα πιο σημαντικά ζητήματα που εξετάζει η μακροοικονομική θεωρία. Επίσης η ενασχόληση με τα ζητήματα που αφορούν τόσο το δημόσιο χρέος όσο και τα δημοσιονομικά ελλείμματα αρμόδιοι για την διαχείριση τους είναι κυβερνητικοί παράγοντες και δημόσιοι λειτουργοί. Δηλαδή τα άτομα εκείνα που είναι επιφορτισμένα με το να σχεδιάζουν αλλά και να εφαρμόζουν τη δημόσια οικονομική πολιτική

Ο εισοδηματικός περιορισμός είναι γνωστός από την μακροοικονομική αλλά και μικροοικονομική θεωρία. Το κράτος λοιπόν όπως και κάθε άλλη οικονομική μονάδα υπόκειται σε εισοδηματικό περιορισμό. Πιο συγκεκριμένα το σύνολο των κρατικών δαπανών δεν θα πρέπει να υπερβαίνει το σύνολο των κρατικών εσόδων. Άρα για κάθε χρονική περίοδο ο εισοδηματικός περιορισμός που αντιμετωπίζει μια εθνική οικονομία επιβάλλει:

$$G = T \quad \text{ή} \quad G - T = 0$$

Όπου G είναι οι συνολικές δαπάνες του κράτους και T τα συνολικά του έσοδα.

Μπορούν να συμβούν δυο περιπτώσεις, είτε ένα κράτος να εμφανίσει πλεόνασμα, είτε ένα κράτος να εμφανίσει έλλειμμα. Η περίπτωση του να εμφανίσει ένα κράτος πλεόνασμα δεν είναι αδύνατο. Μπορεί να συμβεί όταν δαπανά λιγότερα από όσα εισπράττει με αποτέλεσμα ο περιορισμός να έχει την ακόλουθη μορφή:

$$G + \text{πλεόνασμα} = T \quad \text{ή} \quad G + \text{πλεόνασμα} - T = 0$$

Βέβαια η συνηθέστερη περίπτωση είναι ένα κράτος να αντιμετωπίζει πρόβλημα με τα ελλείμματα, δηλαδή τα κρατικά έσοδα από τη φορολογία αλλά και τα έσοδα του κράτους να μην επαρκούν και να υπολείπονται αυτά των δαπανών⁵.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί η πιο σημαντική διάκριση ανάμεσα στα ελλείμματα και είναι αυτή που τα διαχωρίζει σε συνολικό και πρωτογενές. Ως πρωτογενές έλλειμμα αναφέρουμε τη διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στο σύνολο των δαπανών ενός κράτους, αφαιρώντας τους τόκους εξυπηρέτησης του χρέους, και το σύνολο των δημόσιων εσόδων. Ως συνολικό έλλειμμα αναφέρουμε τη διαφορά που εμφανίζουν οι συνολικές δημόσιες δαπάνες, συν τους τόκους εξυπηρέτησης του χρέους και το σύνολο των δημόσιων εσόδων. Πιο περιληπτικά αν στο πρωτογενές έλλειμμα προσθέσουμε τις πληρωμές των τόκων τότε έχουμε το συνολικό έλλειμμα⁶.

Τα δυο αυτά ελλείμματα που αναφέρθηκαν ανωτέρω απαντούν σε διαφορετικές ερωτήσεις και είναι αρμόδια για να μας δείξουν κάποια στοιχεία της οικονομικής απόδοσης του κράτους. Το συνολικό έλλειμμα απαντά στο ερώτημα για το πόσο θα πρέπει να είναι ο δανεισμός του κράτους ώστε να έχει τη δυνατότητα να χρηματοδοτεί τις συνολικές του δαπάνες. Το πρωτογενές έλλειμμα, από την άλλη μεριά απαντά στο ερώτημα για το αν πραγματικά μπορεί το δημόσιο να χρηματοδοτήσει τις υποχρεώσεις που έχει. Σχετικά με τους τόκους που πηγαίνουν στην εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους, δεν υπολογίζονται στο πρωτογενές πλεόνασμα ή έλλειμμα για αποτελούν δαπάνες που έλαβαν χώρα στο παρελθόν και χρηματοδοτήθηκαν μέσω δανεισμού.

Τέλος θα πρέπει να αναφέρουμε ότι το πρωτογενές πλεόνασμα ή έλλειμμα είναι αυτό που αποτυπώνει την πραγματική επίδοση μιας εθνικής κυβέρνησης σχετικά με την συμβολή που αυτή είχε στο να δημιουργήσει ή όχι νέο χρέος. Για παράδειγμα όταν το πρωτογενές έλλειμμα είναι στο μηδέν, αυτό σημαίνει ότι η εκάστοτε εθνική κυβέρνηση δεν έχει βοηθήσει στη δημιουργία νέου δημόσιου χρέους.

⁵ Λιανός, Θ. & Μπένος, Θ. (1992). Μακροοικονομική ανάλυση και δημοσιονομική πολιτική. Αθήνα: Μπένος, σελ.35

⁶ Γεωργόπουλος, Θ. (1997). Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική. Αθήνα: Μπένος, σελ. 22

Επίσης θα πρέπει να επισημανθεί ακόμη μια διάκριση που υπάρχει ανάμεσα στα ελλείμματα. Η διάκριση αυτή είναι αυτή που τα χωρίζει σε δομικά και κυκλικά.. Ως δομικό έλλειμμα αναφέρεται αυτό που έχει ως βάση του την υπόθεση ότι η οικονομία βρίσκεται σε ένα επίπεδο πλήρους απασχόλησης. Από την άλλη μεριά το κυκλικό έλλειμμα βασίζεται στην υπόθεση ότι η βασική αιτία δημιουργίας των ελλειμμάτων είναι ο οικονομικός κύκλος⁷.

2.2 Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος (ΔΥΕ)

Η Ευρώπη για να μπορέσει να κρατήσει σε οικονομική ευημερία τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα πρέπει να τηρούν τους 2 παρακάτω όρους για να έχουν σταθερότητα και ανάπτυξη.

- 1) Το έλλειμμα της χώρας να μην υπερβαίνει το 3% του ΑΕΠ.
- 2) Το ποσοστό του χρέους να μην υπερβαίνει το 60% του ΑΕΠ.

Η διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος γίνεται ενεργή όταν τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπερβαίνουν τα όρια του ελλείμματος.

Η συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992 είναι αυτή που έβαλε την διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος και ξεκίνησε η ενεργοποίηση της οικονομικής και νομισματικής ένωσης⁸.

⁷Γεωργόπουλος, Θ. (1997). Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική. Αθήνα: Μπένος, σελ. 43.

⁸DG ECFIN. (2/9/2011). Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος, available online at. Ανάκτηση από http://europa.eu/legislation_summaries/economic_and_monetary_affairs/stability_and_growth_pact/125020_el.htm.

2.3 Επιπτώσεις των Δημοσιονομικών Ελλειμμάτων

Τα δημοσιονομικά ελλείμματα μπορούν να προκαλέσουν αρκετές αρνητικές επιπτώσεις στο σύνολο της οικονομίας. Το βασικότερο πρόβλημα είναι όταν τα ελλείμματα εμφανίζονται σε διάρκεια και πλέον γίνονται μόνιμα, τότε θα πρέπει η κάθε εθνική κυβέρνηση να ανησυχεί για την διατήρησή τους.

Η πιο σημαντική επίπτωση που υπάρχει από τα μόνιμα δημοσιονομικά ελλείμματα είναι ότι η εκάστοτε κυβέρνηση αναγκάζεται να δανείζεται, ως συνήθως από τις αγορές, όπου στην πραγματικότητα ανταγωνίζεται με επιχειρήσεις που έχουν ως στόχο την άντληση κεφαλαίων με σκοπό την πραγματοποίηση επενδυτικών δαπανών. Το δημόσιο από την πλευρά του, μέσω του δανεισμού, δημιουργεί ένα είδος αποκλεισμού στις ιδιωτικές επενδυτικές δαπάνες, που έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας μακροπρόθεσμα.

Μια ακόμη σημαντική επίπτωση από τα μόνιμα δημοσιονομικά ελλείμματα είναι ότι τα ελλείμματα διαιωνίζονται και ότι τα σημερινά ελλείμματα οδηγούν νομοτελειακά στην αύξηση του δημόσιου χρέους, το γεγονός αυτό δημιουργεί πίεση στους μελλοντικούς προϋπολογισμούς. Είναι γνωστό ότι όσο μεγαλύτερο είναι το δημόσιο χρέος τόσο περισσότερες είναι και οι ανάγκες για την καταβολή υπέρμετρων τόκων που καλείται το δημόσιο να πληρώσει. Μια χώρα που συσσωρεύει χρέος, αν παραμείνουν όλες οι άλλες μεταβλητές σταθερές, θα πρέπει να αυξήσει τα έσοδά του, για παράδειγμα μέσω της αύξησης της φορολογίας. Αν το δημόσιο δεν μπει σε μια διαδικασία ανομοίωσης του δημόσιου χρέους και το αφήσει να διογκώνεται, είναι πολύ πιθανό οι διεθνείς δανειστές να αμφισβητήσουν την πιστοληπτική ικανότητα του συγκεκριμένου κράτους με αποτέλεσμα να διακοπή η ροή χρήματος από τον εξωτερικό δανεισμό. Είναι γνωστό ότι μια τέτοια εξέλιξη είναι πολύ πιθανό να οδηγήσει σε χρηματοπιστωτικό επεισόδιο.

Τα δημοσιονομικά ελλείμματα είναι σίγουρο ότι δημιουργούν προβληματισμό σε όσων σχεδιάζουν τη δημόσια οικονομική πολιτική. Ο περιορισμός των δαπανών και η αύξηση των εσόδων αποτελεί μια τακτική αντιμετώπισης του προβλήματος. Δεν θα

πρέπει όμως να παραβλέπετε και η λύση της αναθέρμανσης της οικονομίας μέσω της άσκησης επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής. Οι κυβερνήσεις θα πρέπει να καταβάλλουν μεγάλες προσπάθειες για να αντισταθμίζουν τα δημοσιονομικά ελλείμματα που παρουσιάζονται σε δύσκολες περιόδους με τα δημοσιονομικά πλεονάσματα που εμφανίζονται στα ευνοϊκά έτη. Όπως μας πληροφορεί και ο γνωστός οικονομολόγος P. Krugman, θα πρέπει τα κράτη να πραγματοποιούν προϋπολογισμούς που στην πάροδο του χρόνου θα πρέπει να ισοσκελίζουν τα έσοδα με τις δαπάνες⁹.

2.4 Ορισμός Δημόσιου Χρέους.

Θα μπορούσαμε να ορίσουμε το δημόσιο χρέος ως το σύνολο των δημοσιονομικών ελλειμμάτων του παρελθόντος που δημιουργούνται από τη μη εξόφληση δανείων από την ίδρυση ενός κράτους μέχρι και τη σημερινή εποχή. Επίσης θα μπορούσαμε να το ορίσουμε και ως τη συνολική αξία των κρατικών ομολόγων που βρίσκονται μια δεδομένη χρονική στιγμή σε κυκλοφορία.

Στην πραγματικότητα το δημόσιο χρέος αυξάνεται και συσσωρεύεται με την πάροδο του χρόνου, μέσω της διαδικασία που αναφέρθηκε και ανωτέρω, όταν το κράτος δαπανά περισσότερα από αυτά που εισπράττει.

Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι υπάρχει μια σημαντική διαφορά ανάμεσα στα δημοσιονομικά ελλείμματα και τα δημόσια χρέη. Η διαφορά αυτή είναι ότι τα ελλείμματα αποτελούν μια μεταβλητή ροή και αναφέρονται σε κάθε έτος ξεχωριστά. Το δημόσιο χρέος αποτελεί μια μεταβλητή αποθέματος και αναφέρεται σε μια δεδομένη χρονική στιγμή. Άρα μπορούμε να συμπεράνουμε ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα είναι ίσο με το ύψος του νέου δανεισμού στον οποίο προβαίνει η εκάστοτε κυβέρνηση, και το δημοσιονομικό έλλειμμα κάθε έτους είναι ίσο με την μεταβολή που παρατηρείται στο δημόσιο χρέος ανά έτος.

⁹Krugman, P. & Robin, W. (2006). Macroeconomics. New York: Worth Publishers, σελ. 231

2.5 Οι Διακρίσεις του Δημόσιου Χρέους

Οι διακρίσεις του δημόσιου χρέους είναι βασικά δύο. Διακρίνεται σε εσωτερικό και εξωτερικό καθώς και σε βραχυχρόνιο και μεσομακροπρόθεσμο. Παρακάτω θα αναλύσουμε αυτές τις διακρίσεις:

- Εσωτερικό χαρακτηρίζεται ένα δημόσιο χρέος όταν η χώρα αντλεί κεφάλαια από το εσωτερικό της, δηλαδή από κεφάλαια που αντλούνται από δάνεια που έχουν εκδοθεί σε ημεδαπούς επενδυτές.
- Εξωτερικό χαρακτηρίζεται ένα δημόσιο χρέος όταν αντλεί κεφάλαια από το εξωτερικό και τα δάνεια ανήκουν σε αλλοδαπούς πολίτες

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι ο εξωτερικός δανεισμός αυξάνει το σύνολο των πόρων μέσα σε μια οικονομία. Από την άλλη πλευρά ο εσωτερικός δανεισμός είναι υπεύθυνος για τη μείωση της αγοραστικής δύναμης και μπορεί να επιδράσει αρνητικά στην ζήτηση. Θα πρέπει επίσης να τονίσουμε ότι μέσω του εσωτερικού δανεισμού οι τόκοι που καταβάλλονται από την εκάστοτε κυβέρνηση δίνονται σε κατοίκους της χώρας ενώ στην αντίθετη περίπτωση του εξωτερικού δανεισμού καταβάλλονται σε ξένους κατοίκους¹⁰.

Μια ακόμη από τις βασικές διακρίσεις του δημόσιου χρέους είναι αυτή που αναφέρεται στην διάρκεια αποπληρωμής τους. Οι εθνικές οικονομίες εξυπηρετούν τις οικονομικές τους ανάγκες σε διαφορετικά χρονικά διαστήματα. Αυτό έχω ως αποτέλεσμα να δανείζονται με διαφορετικές ημερομηνίες λήξης η οποίες με την σειρά τους δημιουργούν τρία «είδη» χρέους, το βραχυπρόθεσμο, το μεσοπρόθεσμο και το μακροπρόθεσμο χρέος.

Θα πρέπει να επισημάνουμε τη χρησιμότητα χρέους που έχουν τα 3 είδη. Αναφορικά με το βραχυπρόθεσμο χρέος πρέπει να αναφέρουμε ότι τα κράτη για να εξυπηρετήσουν τις τρέχουσες ταμειακές δυσχέρειες που μπορεί να αντιμετωπίζουν, εκδίδουν έντοκα γραμμάτια και προσφεύγουν για δανεισμό είτε από την κεντρική

¹⁰Μπάρμπας, Ν. & Φινοκαλιώτης, Κ. (2011). Δημόσια Οικονομικά: Φόροι – Δημόσια Δάνεια – Δημόσιες Δαπάνες. Αθήνα: Σακκουλάς, σελ. 79

τράπεζα, είτε από τις εμπορικές είτε τέλος από τους πολίτες. Θα πρέπει να τονισθεί ότι ένα υπέρογκο βραχυπρόθεσμο δημόσιο χρέος είναι ικανό να προκαλέσει πληθωριστικές πιέσεις, ιδίως αν το μεγαλύτερο ποσοστό από τα έντοκα γραμμάτια τα κατέχουν πολίτες¹¹. Οι πληθωριστικές πιέσεις είναι πιθανό να εμφανιστούν γιατί τα βραχυπρόθεσμα χρεόγραφα συνδέονται άμεσα με την αύξηση της ρευστότητας στην οικονομία.

Σχετικά με τον μεσοπρόθεσμο δανεισμό πρέπει να αναφέρουμε ότι δημιουργείται από τις κυβερνήσεις, ως συνήθως, για την χρηματοδότηση δημόσιων επενδύσεων και δαπανών. Αναφορικά με τον μακροχρόνιο δανεισμό πρέπει να αναφέρουμε ότι διαφορετικά λειτουργεί για τις αναπτυσσόμενες χώρες και διαφορετικά για τις υπόλοιπες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο κύκλος μακροχρόνιου δανεισμού που έχει ανοίξει για πολλές υποσαχάριες χώρες, ο οποίος απλά οδηγεί σε μια παγίδα συνεχούς χρέους. Ενώ για τις αναπτυσσόμενες χώρες παρατηρούμε ότι ο μακροχρόνιος δανεισμός αποτελεί «ένα από τα βασικά μέσα για την κινητοποίηση της εθνικής αποταμίευσης και τη χρησιμοποίηση της οικονομικής ανάπτυξης»¹².

2.6 Διαμόρφωση δημόσιου χρέους.

Εξίσωση του δημόσιου χρέους.

Πίνακας 1

¹¹Βαβούρας, Ι. Σ. (1993). Δημόσιο Χρέος. Αθήνα: Παπαζήσης, σελ. 47

¹²Καραβίτης, Ν. (2008). Δημόσιο Χρέος & Έλλειμμα. Αθήνα: Διόνικος, σελ. 79

$$B_1 = B_0 + D_1 + F_1$$

Διαιρώντας όλους τους όρους με το ονομαστικό ΑΕΠ = $Y_1 = (1 + y)Y_0 \Rightarrow$

$$\frac{B_1}{(1+y)Y_0} = \frac{B_0 + D_1 + F_1}{(1+y)Y_0} \Rightarrow$$

$$b_1 = \frac{1}{1+y} b_0 + d_1 + f_1$$

Εάν τώρα αφαιρέσουμε τον όρο b_0 και από τα δυο μέλη της παραπάνω εξίσωσης έχουμε την μεταβολή του δημοσίου χρέους \Rightarrow

$$\Delta b = -\frac{y}{1+y} b_0 + d_1 + f_1$$

1) Πηγή : Organization for Economic Cooperation and Development

- 1) Το B είναι το δημόσιο χρέος.
- 2) Το D είναι το έλλειμμα (έλλειμμα με θετικό πρόσημο, πλεόνασμα με αρνητικό πρόσημο)
- 3) Το F δείχνει της προσαρμογές του ελλείμματος – χρέους, επηρεάζουν το χρέος όχι το έλλειμμα.
- 4) Το Y ετήσιος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ.
- 5) Το b,d και f αντίστοιχα μεγέθη ως ποσοστά του ΑΕΠ.

Το Δb είναι η μεταβολή του χρέους ως προς την μεταβολή του ονομαστικού ΑΕΠ. Στον τύπο το αρνητικό πρόσημο έχει την ιδιαιτερότητα να αποδεικνύει ότι θετικές τιμές μεταβάλλονται στο ονομαστικό ΑΕΠ που αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μειώνει το λόγο του χρέους.

Από τον πίνακα 1 βλέπουμε ότι για την σταθερότητα του χρέους Δb είναι

(ο πίνακας 2) το έλλειμμα

Πίνακας 2

$$d_1 = \frac{y}{1+y} b_0 - f_1$$

1) Πηγή : Organization for Economic Cooperation and Development

Στην συνέχεια για την μεταβολή του ελλείμματος για το χρέος, ονομάζουμε το έλλειμμα D ως την αθροιστική τιμή του πρωτογενούς ελλείμματος Π και της δαπάνης και τους τόκους I.

Όπου $I=IB$ και το i είναι το εξωτερικό επιτόκιο στην φάση αυτή ο πίνακας 2 μετατρέπεται “σε πίνακας 3”

$$b_1 = \frac{1+i}{1+y} b_0 + \pi_1 + f_1$$

Πηγή : Organization for Economic Cooperation and Development

το Π μας δείχνει το πρωτογενές έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ.

2.7 Εναλλακτικός τρόπος υπολογισμού

Οι καθηγητές Blanchard, Amighini, Giavazzi¹³ έχουν αποδείξει εναλλακτικούς τρόπους υπολογισμού του χρέους ως προς το ποσοστό του ΑΕΠ.

$$B_t = (1 + r)B_{t-1} + G_t - T_t$$

$$B_t - B_{t-1} = rB_{t-1} + (G - T)_t \Rightarrow$$

$$B_t = (1 + r)B_{t-1} + (G - T)_t \Rightarrow$$

$$\left(\frac{B}{Y}\right)_t = (1 + r) \left(\frac{B_{t-1}}{Y_t}\right) \left(\frac{Y_{t-1}}{Y_t}\right) \left(\frac{G-T}{Y}\right)_t \Rightarrow$$

$$\left(\frac{B}{Y}\right)_t = (1 + r) \left(\frac{B}{Y}\right)_{t-1} \left(\frac{Y_{t-1}}{Y_t}\right) + \left(\frac{G - T}{Y}\right)_t$$

αντικαθιστώντας: $\frac{Y_{t-1}}{Y_t} = \frac{1}{1+g} \Rightarrow$

$$\left(\frac{B}{Y}\right)_t = \left(\frac{1+r}{1+g}\right) \left(\frac{B}{Y}\right)_{t-1} + \left(\frac{G-T}{Y}\right)_t \Rightarrow$$

απλοποιώντας το κλάσμα $\frac{1+r}{1+g}$ με $\neq 1 \Rightarrow$

$$\frac{1 + r - 1 - g}{1 + g} = 1 + \frac{r - g}{1 + g}$$

αν g πολύ μικρός αριθμός \Rightarrow

$$\frac{1+r}{1+g} \approx 1+r-g$$

$$\frac{B_t}{Y_t} = (1 + r - g) \frac{B_{t-1}}{Y_{t-1}} + \frac{G_t - T_t}{Y_t}$$

Πηγή : Blanchard, Amighini, Giavazzi (2010)

1. Το G μας δείχνει κτητικές δαπάνες.
2. Το T μας δείχνει κτητικούς φόρους (έμμεσοι/ άμεσοι).
3. Το Y μας δείχνει ακαθάριστο εθνικό εισόδημα.

¹³ Olivier Blanchard, Alessia Amighini, Francesco Giavazzi, 2010, Macroeconomics A European Perspective, εκδ. Financial Times, σελ. 156

Για να μελετήσουμε το δείκτη χρέους της χώρας θα λάβουμε υπόψη όλες τις μεταβλητές.

Όπου υπάρχει Y_t είναι δείκτης κρατικής δαπάνης ή δείκτης του χρέους της χώρας.

Η παράμετρος β είναι $1-r-g$ και στις εξωγενείς μεταβλητές είναι $A (G_t - T_t)/Y_t$.

Η κυβέρνηση έχει πρωτογενές έλλειμμα ή πλεόνασμα σε σχέση με το ΑΕΠ της. Οπότε η σχέση $(G_t - T_t)/Y_t$ είναι σταθερή όπως επίσης το r και g . Η σχέση αυτή θα γραφτεί :

$$\frac{B_t}{Y_t} - \frac{B_{t-1}}{Y_{t-1}} = (r - g) \frac{B_{t-1}}{Y_{t-1}} + \frac{G_t - T_t}{Y_t}$$

Πηγή : Blanchard, Amighini, Giavazzi (2010)

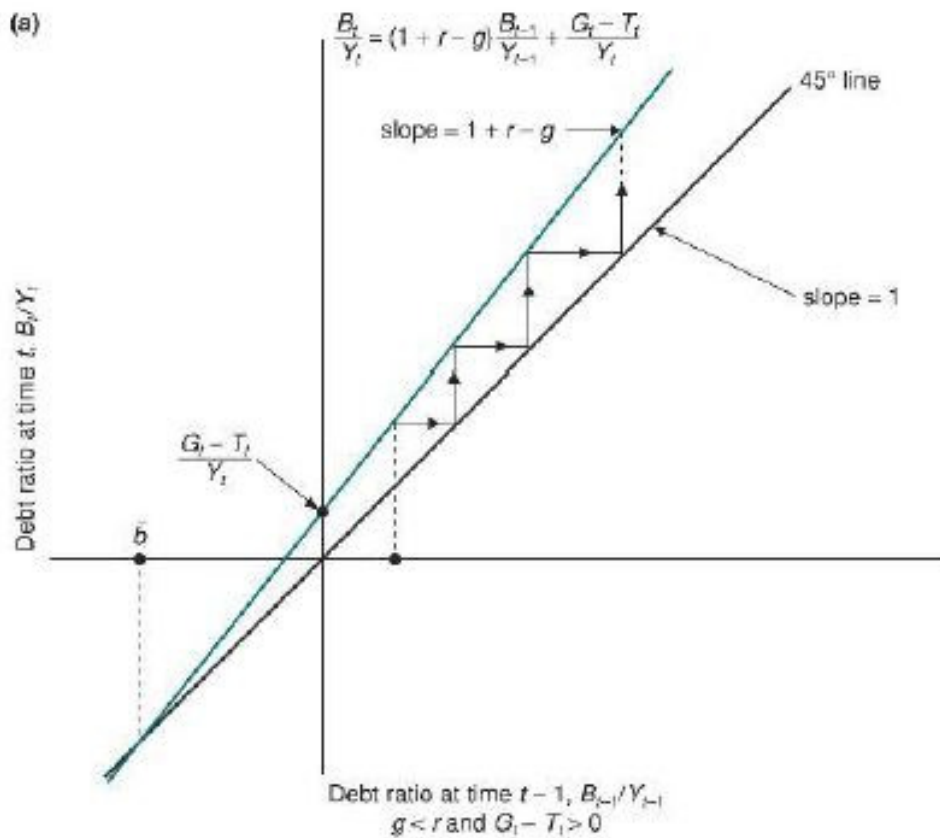
Η σχέση αυτή μας αναφέρει ότι η αλλαγή του δείκτη χρέους είναι ίση με το άθροισμα των δυο άλλων όρων.

Ο πρώτος όρος είναι:

Η διαφορά του πραγματικού επιτοκίου και του ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ, επί του δείκτη του χρέους στο τέλος της προηγούμενης περιόδου.

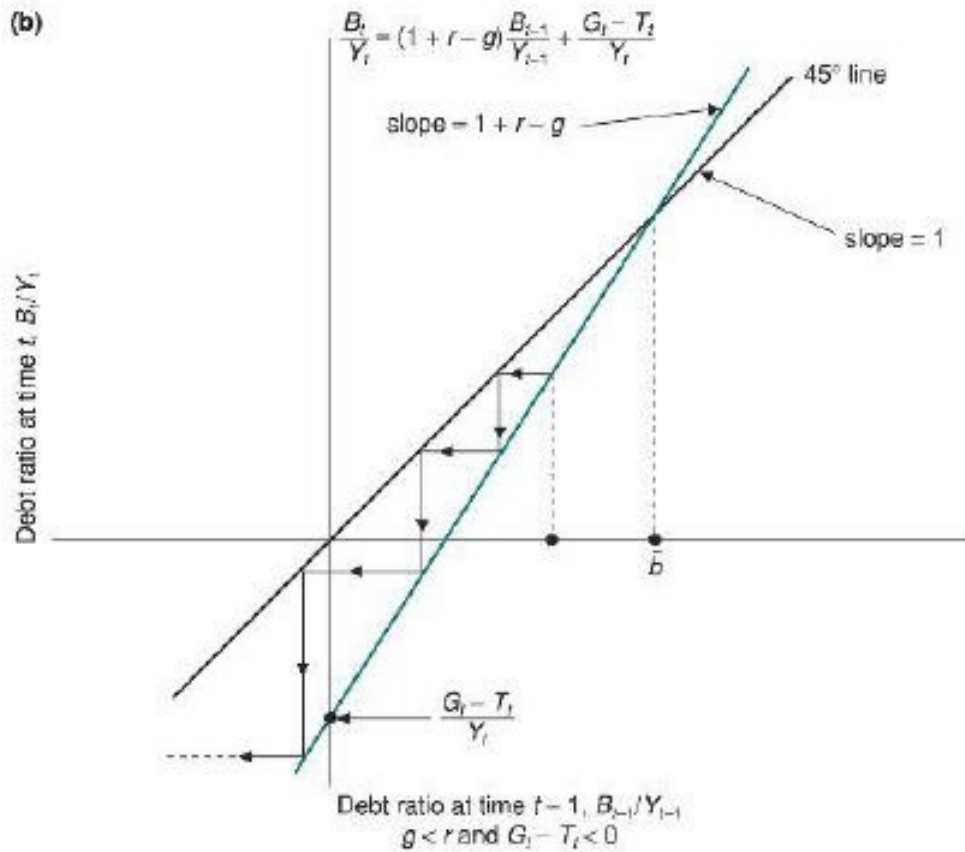
Ο δεύτερος όρος είναι :

Είναι η αναλογία του πρωτογενούς ελλείμματος προς το ΑΕΠ.



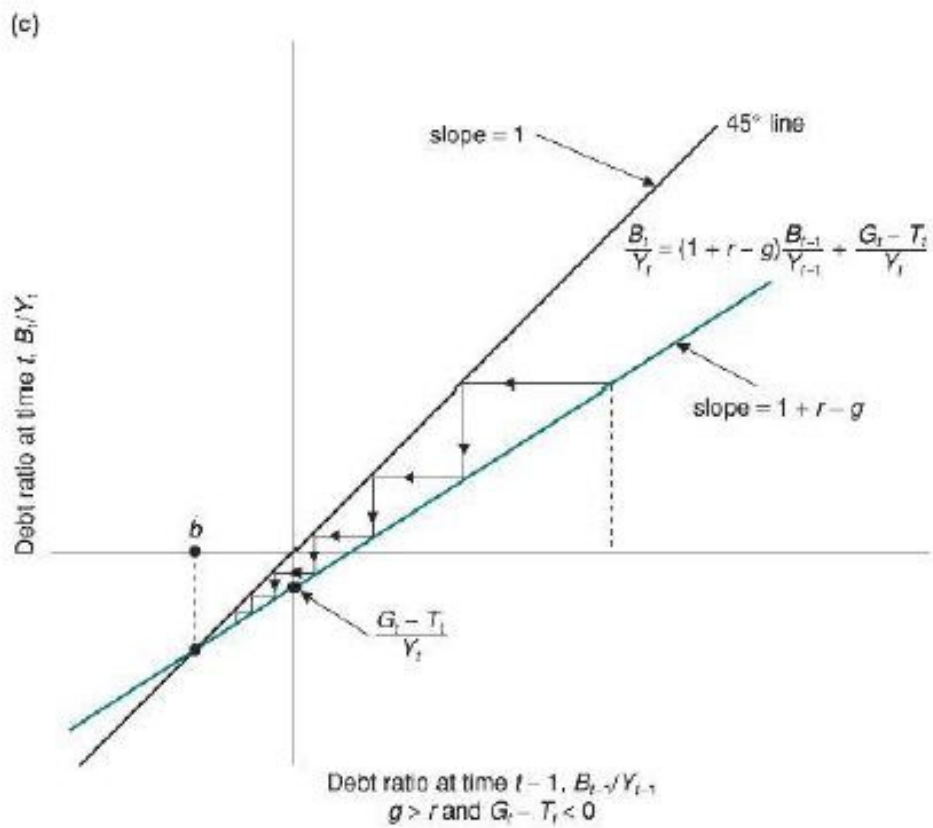
Πηγή : Εικόνες από το Blanchard, Amighini, Giavazzi (2010)

Όταν ο δείκτης $g < r$ είναι διαχρονικά μεγαλύτερος για την οικονομία ενός κράτους, τότε το χρέος της έχει συσσωρευμένο πρωτογενές έλλειμμα δηλαδή $(G_t - T_t > 0)$ με αποτέλεσμα ο δείκτης του χρέους να αυξάνεται.



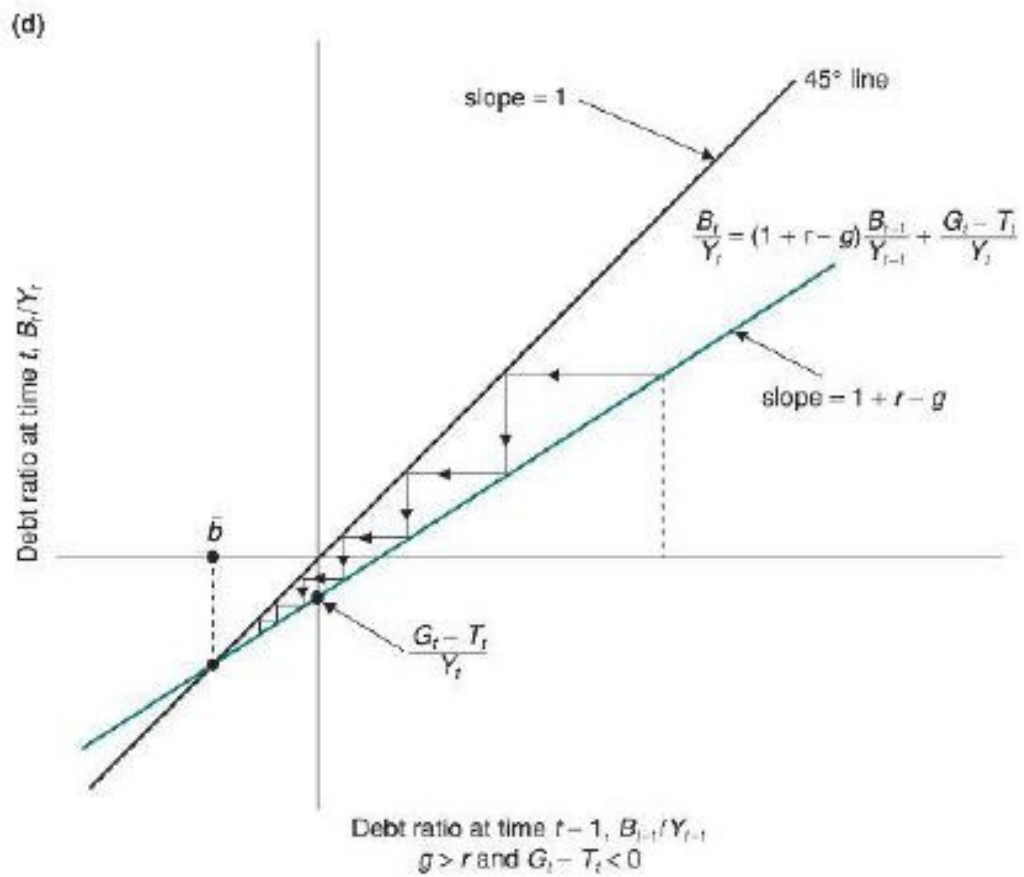
Πηγή : Εικόνες από το Blanchard, Amighini, Giavazzi (2010)

Όταν ο δείκτης $g < r$ και το αρχικό χρέος είναι θετικό τότε ο δείκτης του χρέους μειώνεται με την πάροδο του χρόνου, εάν το κράτος λειτουργεί σωστά με πρωτογενή πλεονάσματα ($G_t - T_t < 0$).



Πηγή : Blanchard, Amighini, Giavazzi(2010)

Ο δείκτης $g > r$ του χρέους πηγαίνει στο επίπεδο ισορροπίας παρά την παρουσία των πρωτογενών ελλειμμάτων ($G_t - T_t > 0$).



Πηγή : Blanchard, Amighini, Giavazzi (2010)

Ο δείκτης $g > r$ και η χώρα έχει πρωτογενές πλεόνασμα ($G_t - T_t < 0$) τότε ο δείκτης χρέους πηγαίνει πάντα στο επίπεδο ισορροπίας του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

3.1 ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

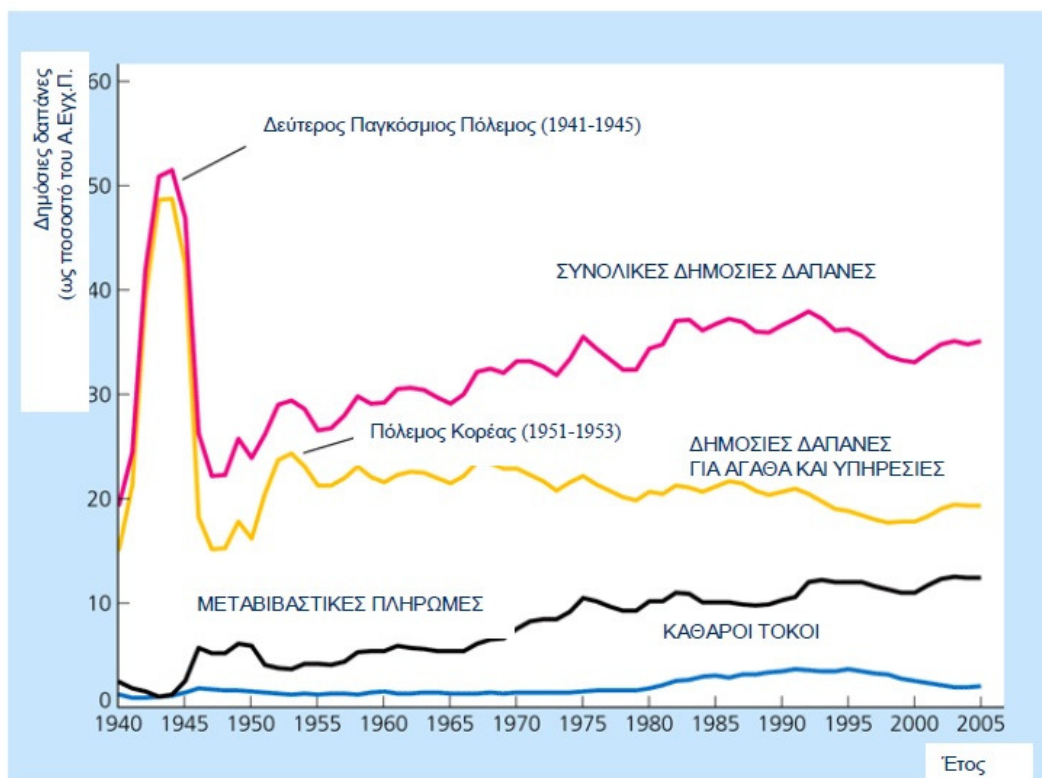
Οι δημόσιες δαπάνες χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες

1. Μεταβιβαστικές πληρωμές (TR)
2. Καθαροί τόκοι (INT)
3. Οι συνολικές (Α.Εγγ.Π.)

- Οι μεταβιβαστικές πληρωμές είναι αυτές που το δημόσιο δεν έχει κάποιο αντάλλαγμα από τις πληρωμές που κάνει. Αυτές είναι οι ασφαλιστικές παροχές, τα επιδόματα, οι συντάξεις και κοινωνικής πρόνοιας .

- Οι καθαροί τόκοι είναι φόροι που περιλαμβάνονται στους κατόχους των κρατικών ομολόγων μείον τους τόκους που δέχεται το κράτος.

- Οι συνολικές δαπάνες που έχει η τοπική αυτοδιοίκηση- ομοσπονδιακή κυβέρνηση- πολιτειακά είναι περίπου το 1/3 του Α.Εγγ.Π.



Πίνακας : Τοπική αυτοδιοίκηση- ομοσπονδιακή κυβέρνηση- πολιτειακά έτος 1940-2005.

Πηγή : Οι δημόσιες δαπάνες και η χρηματοδότησή τους. Κεφάλαιο 1.5 εκδόσεις Κριτική.

Οι δημόσιες δαπάνες είχαν αυξηθεί αρκετά στο δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, αλλά από την δεκαετία του '60 θα ξεκινήσει η μείωση τους από το 23% σε 19% του ΑΕΠ.

Η επόμενη ιστορική μείωση των δημόσιων δαπανών σε παγκόσμιο επίπεδο θα γίνει την δεκαετία του '90 , λόγω της μείωσης των επιτοκίων.

Χώρα	
ΗΠΑ	36,6
Ιαπωνία	36,9
Γερμανία	46,8
Γαλλία	54,4
Ιταλία	48,2
Ηνωμένο Βασίλειο	45,1
Καναδάς	39,3
Αυστραλία	34,9
Αυστρία	49,6
Βέλγιο	50,1
Δανία	53,0
Φινλανδία	50,8
Ελλάδα	46,7
Ισλανδία	44,5
Ιρλανδία	34,6
Ολλανδία	45,7
Ισπανία	38,2
Σουηδία	56,4

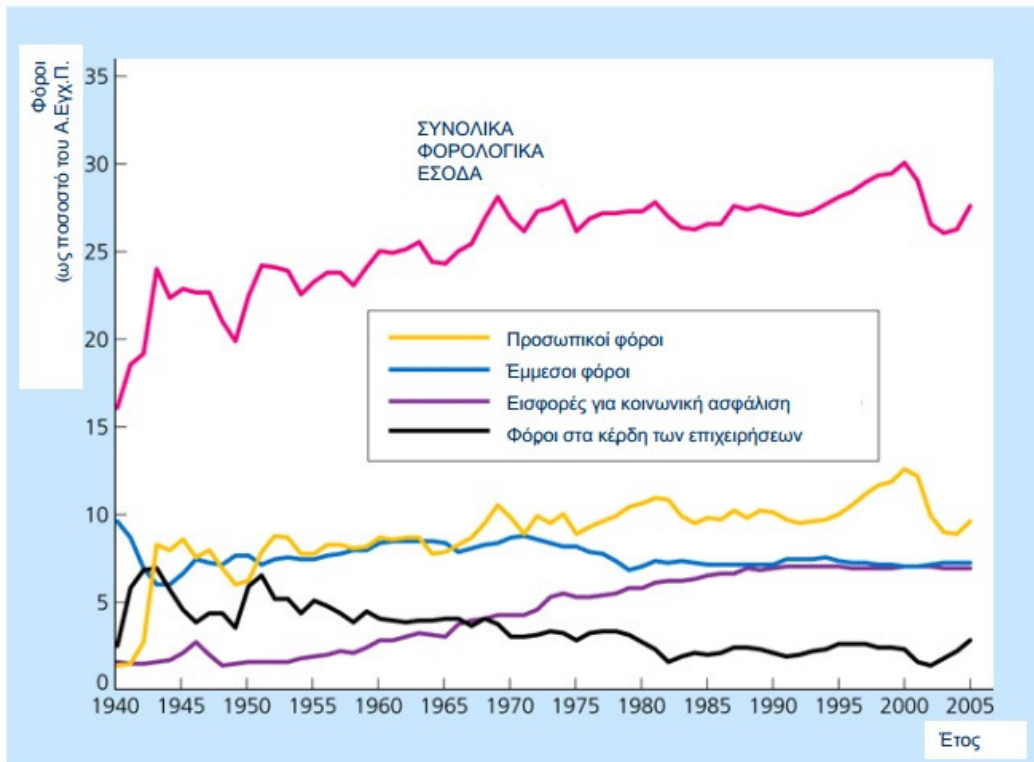
Πηγή: OECD, National accounts, Economic Outlook Annex Tables, www.oecd.org

Πίνακας : Δημόσιες δαπάνες σε δεκαοχτώ χώρες μέλη του ΟΟΣΑ ως ποσοστό του Α.Εγχ.Π. 2005.

Πηγή : Οι δημόσιες δαπάνες και η χρηματοδότησή τους. Κεφάλαιο 1.5 εκδόσεις Κριτική.

3.2 Φόρος

Τα φορολογικά έσοδα αυξήθηκαν από το 1940 που ήταν στο 16,5% ως ποσοστό του ΑΕΠ στο 30% το 2000. Από το 2000 μέχρι το 2005 είχαμε μια μείωση στο 27% του ΑΕΠ.



Πίνακας : Ομοσπονδιακοί, πολιτειακοί και τοπικοί 1940-2005.

Πηγή : Οι δημόσιες δαπάνες και η χρηματοδότησή τους. Κεφάλαιο 1.5 εκδόσεις Κριτική.

- Ο φόρος ο προσωπικός για την κοινωνική ασφάλεια είναι περίπου στο 80% των ομοσπονδιακών.
- Ο φόρος ο προσωπικός των τοπικών αρχών είναι περίπου στο 20% των εσόδων.
- Ο έμμεσος φόρος έχει τα μισά έσοδα από των τοπικών αρχών και μόνο το 5% των ομοσπονδιακών εσόδων.
- Οι καθαροί τόκοι είναι θετικοί για την ομοσπονδιακή κυβέρνηση.
- Οι καθαροί τόκοι είναι αρνητικοί για της τοπικές αρχές.

3.3 Έλλειμμα - Πλεόνασμα

Το έλλειμμα είναι η διαφορά που υπάρχει όταν τα έξοδα είναι μεγαλύτερα από τα έσοδα.

Το πλεόνασμα είναι η διαφορά που υπάρχει όταν τα έσοδα είναι μεγαλύτερα από τα έξοδα.

Έλλειμμα= δημόσια έξοδα – φορολογικά έσοδα

G => δημόσιες δαπάνες

TR => μεταβιβαστικές πληρωμές

INT => καθαροί τόκοι

T => φορολογικά έσοδα

$$= G+TR+INT-T$$

Το έλλειμμα είναι ο αριθμός που μας δείχνει ποιος πρέπει να είναι ο δανεισμός του κράτους για να πληρώσει της δαπάνες του.

Το πρωτογενές έλλειμμα είναι ο αριθμός που μας αναφέρει αν τα δημόσια έσοδα είναι αρκετά για να καλύψουν της τρέχουσες αγορές.

Το πρωτογενές έλλειμμα μας δείχνει αν τα δημόσια έσοδα (G) είναι επαρκή για να μπορέσουν να καλύψουν της αγορές¹⁴

¹⁴ Οι δημόσιες δαπάνες και η χρηματοδότησή τους. Κεφάλαιο 1.5. Κριτική. Ανάκτηση από <http://kritiki.gr/microsites/rosen-dimosia-oikonomiki/chapter/ch01#@featured-feat-quote>. Κριτική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4Ο ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΣΟΔΑ

4.1 Δημόσιος δανεισμός και φορολογία

Με τον δημόσιο δανεισμό έχουμε μετάθεση πόρων από τον ιδιωτικό τομέα στο δημόσιο τομέα. Με σκοπό την κάλυψη των δημοσίων δαπανών.

Ο δημόσιος δανεισμός είναι απαραίτητος για την δημιουργία νέων εγκαταστάσεων δρόμων-αεροδρόμια-νοσοκομεία-γέφυρες τα όποια μέσα σε ένα ευρύ χρονικό πλαίσιο θα αποφέρει έσοδα στον κρατικό προϋπολογισμό. Έτσι η εξόφληση του δανείου γίνεται τμηματικά για τα επόμενα χρόνια από την πλευρά του κράτους.

Ο δημόσιος δανεισμός επιβαρύνει περισσότερο τα άτομα στο μέλλον, επειδή το δημόσιο θα πρέπει να εξοφλήσει τα δάνεια σε ένα βάθος χρόνου.

Ένας άλλος παράγοντας που το δημόσιο αυξάνει τα έσοδα του είναι από την φορολογία που βάζει στους πολίτες είτε για να πετύχει κάποιο οικονομικό-πολιτικό συμφέρον είτε για να πληρώσει προηγούμενα ακάλυπτα δάνεια.

Επίσης πρέπει να πούμε ότι το δημόσιο μπορεί να λάβει δάνεια για να ενεργοποιήσει την ενεργό ζήτηση των προϊόντων στη χώρα.¹⁵

¹⁵ "ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ" ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ, (19/1/2015). Ανάκτηση από <http://www.ministryofjustice.gr/site/kodikis/%CE%95%CF%85%CF%81%CE%B5%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BF/%CE%9A%CE%A9%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%91%CE%A3%CE%95%CE%99%CE%A3%CE%A0%CE%A1%CE%91%CE%9E%CE%95%CE%A9%CE%A3%CE%94%CE%97%CE%9C%CE%9F%CE%A3%CE%99%CE%A9%CE%9D%CE%95%CE%A3%CE%9F%CE%94%CE%A9%CE%9D/tabid/255/language/el-GR/Default.aspx>

4.2 Είδη δανεισμού

Ο δανεισμός χωρίζεται σε 2 κατηγορίες στον εσωτερικό δανεισμό, όπου το κράτος δανείζεται από το εσωτερικό της χώρας (επιχειρήσεις, επενδύτες και κτλ) και τον εξωτερικό δανεισμό όπου η εκάστοτε κυβέρνηση χρηματοδοτείται από επιχειρήσεις και τράπεζες του εξωτερικού, την Ε.Ε. και το ΔΝΤ

Ανάλογα με τον χρόνο λήξης του δανείου οι κατηγορίες είναι δυο.

A) τα πάγια δάνεια

B) τα εξοφλητέα δάνεια

Στα πάγια δάνεια ο δημόσιος φορέας δεν είχε την υποχρέωση να τα εξοφλήσει. Τα πάγια δάνεια έχουν σκοπό να αποδώσουν τόκο. Ο δανειστής μπορεί να διαπραγματευτούν την πώληση τους στο χρηματιστήριο

Στα εξοφλητέα δάνεια πρέπει ο δημόσιος φορέας να τα εξοφλήσει. Με βάση το χρονικό διάστημα που έχει για την εξόφληση τους.

A) Τα δάνεια που απαραίτητα πρέπει να πουληθούν όταν ο κομιστής τα εμφανίσει για εξαγορά.

B) Τα δάνεια ορισμένου χρόνου τα οποία πρέπει να εξοφληθούν.

Η κατηγορίες είναι τρεις.

Η πρώτη κατηγορία είναι τα βραχυπρόθεσμα δάνεια που η διάρκεια τους είναι μικρότερη από ένα έτος.

Δεύτερη κατηγορία είναι τα μεσοπρόθεσμα δάνεια που η εξόφληση του είναι μέχρι 10 έτη.

Τρίτη κατηγορία είναι τα μακροπρόθεσμα δάνεια που έχουν διάρκεια πάνω από 10 έτη.

Τα περισσότερα δάνεια του δημοσίου είναι βραχυπρόθεσμα-μεσοπρόθεσμα, ανάλογα με το σκοπό του δάνειου¹⁶

4.3 Ο εσωτερικός – εξωτερικός δανεισμός

Ο εσωτερικός και ο εξωτερικός δανεισμός άλλοτε βοηθά το δημόσιο άλλοτε όμως όχι.

1) Ο εξωτερικός δανεισμός αυξάνει τους πόρους της οικονομίας επειδή το δημόσιο δεν χρησιμοποιεί τους πόρους που έχει. Σε αντίθεση ο εσωτερικός δανεισμός δεν αυξάνει τους οικονομικούς πόρους.

2) Ο εσωτερικός δανεισμός οι δημόσιοι φορείς έχουν κεφάλαια που είναι σε ιδιώτες με αποτέλεσμα οι τόκοι να είναι σε ιδιώτες της χώρας μας και τα χρήματα να μένουν στο τόπο μας. Ενώ στον εξωτερικό δανεισμό τα χρήματα των τόκων δίνονται σε ιδιώτες εξωτερικού με αποτέλεσμα τα λεφτά να βγαίνουν έξω από την χώρα.

3) Ο εσωτερικός δανεισμός μειώνει την αγοραστική δύναμη. Ενώ ο εξωτερικός δανεισμός μεγαλώνει την αγοραστική δύναμη.¹⁷

¹⁶ Πολιτική οικονομία. (18/11/2013). Ανάκτηση από <http://www.kollintzas.gr/%CE%A6%CE%91%CE%9A%CE%95%CE%9B%CE%9F%CE%A3%20%CE%95%CE%A3%CE%94%CE%94-%CE%95%CE%A3%CE%A4%CE%91/%CE%A5%CF%80%CF%8C%CE%B4%CE%B5%CE%B9%CE%B3%CE%BC%CE%B1%20%CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%B9%CF%8E%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD/%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%9F%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%9D%CE%9F%CE%9C%CE%99%CE%91/O%20%CE%94%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%>

¹⁷ Διαγωνισμός ΕΣΔΔ- ΕΣΠΑ. (2009). Ανάκτηση από

<http://www.kollintzas.gr/%CE%A6%CE%91%CE%9A%CE%95%CE%9B%CE%9F%CE%A3%20%CE%95%CE%A3%CE%94%CE%94-%CE%95%CE%A3%CE%A4%CE%91/%CE%A5%CF%80%CF%8C%CE%B4%CE%B5%CE%B9%CE%B3%CE%BC%CE%B1%20%CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%B9%CF%8E%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD/%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%9F%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%9D%CE%9F%CE%9C%CE%99%CE%91/O%20%CE%94%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%82%20%CE%B4%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82.pdf>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 Η ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ

5.1 Τα είδη της χρεοκοπίας

Η χρεοκοπία μπορεί να εμφανιστεί σε τρεις μορφές.

Η πρώτη χρεοκοπία είναι η ασύντακτη (άτακτη) (disorderly default).

Η δεύτερη χρεοκοπία είναι η τακτική (συντεταγμένη) (orderly default).

Η τρίτη χρεοκοπία είναι η επιλεκτική χρεοκοπία.¹⁸

- Η πρώτη μορφή χρεοκοπίας είναι η ασύντακτη όπου δεν μπορεί να προβλεφτεί ούτε από τους οίκους αξιολόγησης αλλά ούτε και από τις τράπεζες. Αυτή η μορφή είναι γρήγορη και χωρίς να δοθεί χρονικό περιθώριο για την διόρθωση της χρεοκοπίας. Η ασύντακτη χρεοκοπία είναι κυρίως στα κράτη τα οποία δεν μπορούν να πληρώσουν της δανειακές τους υποχρεώσεις των συναλλαγών. Οι σοβαρότερες επιπτώσεις της χρεοκοπίας είναι η αύξηση της ανεργίας, κατάρρευση των οικονομικών συναλλαγών, η πτώχευση πολλών τραπεζών, αλλαγή πολιτικού σκηνικού και κυρίως μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης.

- Η δεύτερη μορφή της χρεοκοπίας είναι η τακτική (συντεταγμένη) που πάνω κάτω είναι σχεδόν ίδια με την ασύντακτη χρεοκοπία. Η διαφορά είναι πως εδώ η χρεοκοπία είναι στρατηγική επιλογή του κράτος που να την εφαρμόζει. Γίνεται κυρίως είτε από την μεριά του δανειστή η από την μεριά του δανειζόμενου επομένως γίνεται μια οργανωμένη συλλογική αθέτηση υποχρεώσεων. Η συναίνεση μεταξύ δανειστή και δανειζόμενου εξασφαλίζετε πιο γρήγορα στις διεθνείς αγορές του κράτους που αγοράζει.

¹⁸Bulow, J. & Shoven, J. (1978). The Bell Journal of Economics: The Bankruptcy Decision. vol 9(2), σελ. 437- 456.

- Η τρίτη φάση της χρεοκοπίας είναι η επιλεκτική χρεοκοπία για την οποία έχει γίνει μεγάλη ζήτηση στις μέρες μας. Σε αυτή τη μορφή γίνεται αθέτηση πληρωμής μέρους των δανειακών υποχρεώσεων ενός κράτους. Η επιλεκτική χρεοκοπία έχει ορισμένα στοιχεία της τακτικής χρεοκοπίας.¹⁹

Η Ελλάδα έχει πτωχεύσει 4 φορές. Τις πρώτες 3 φορές είχε ασύντακτο χαρακτήρα ενώ την τέταρτη φορά έλαβε τη μορφή τακτικής χρεοκοπίας, επειδή υπήρχε πολύ χρόνο να προετοιμαστεί η οικονομία της χώρας αλλά παράλληλα συνέβαινε και η παγκόσμια αναταραχή του 1929, που επηρέασε αρνητικά.

5.2 Αποτελέσματα της χρεοκοπίας

Με την χρεοκοπία του κράτους θα είναι χαμένοι και οι πιστωτές αλλά κυρίως το εθνικό νόμισμα (για χώρες της Ευρώπης δεν ισχύει κάτι τέτοιο). Σε κάθε χρεοκοπία οι πιστωτές είναι αυτοί που χάνουν όλα τα λεφτά τους ή ένα μέρος των χρημάτων τους επίσης χάνουν και τους τόκους που θα κέρδιζαν από το κράτος.

Η πτώχευση περιορίζει σημαντικά τις υποχρεώσεις του κράτους απέναντι στους πιστωτές, ελαφρώνει όμως το προϋπολογισμό του κράτους και την επιστροφή των δόσεων του δανείου. Μετά την χρεοκοπία η χώρα δύσκολα θα μπει στις αγορές και πάλι γιατί φαίνεται ότι αδυνατεί να τηρήσει τους όρους που της έχουν τεθεί με αποτέλεσμα να χάνει την εμπιστοσύνη και την αξιοπρέπεια της σε διεθνές επίπεδο. Τα αποτελέσματα της πτώχευσης περισσότερο πλήττουν τις τράπεζες, οι οποίες έχουν ομόλογα του δημοσίου τα οποία πρέπει να τα αποσβήσουν. Η εσωτερική ζήτηση μειώνεται, οι ξένες εταιρίες φεύγουν από την χώρα και οι επενδυτές βγάζουν τα λεφτά τους στο εξωτερικό σε ασφαλέστερες επενδύσεις. Το χρηματιστήριο πέφτει, οι ξένοι επενδυτές δύσκολα θα έρθουν να επενδύσουν σε μια χώρα που βρίσκεται στη

¹⁹Πετράκης, Π. Ε.(16/2/1015). Τρεις έννοιες χρεοκοπίας. Ανάκτηση από <http://blogs.in.gr/blogger/post/?aid=1231128540>.

διαδικασία πτώχευσης ή βρίσκεται λίγο μετά την πτώχευση. Οι επενδύτες αποφεύγουν τέτοιες χώρες για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα.²⁰

5.3 Μέθοδοι αποφυγής της χρεοκοπίας

Η αποφυγή της χρεοκοπίας μπορεί να γίνει εφόσον το κράτος έχει καταλάβει ότι με τον ρυθμό που πάει η χρεοκοπία δεν είναι μακριά, πρέπει αμέσως να πάρει τις αποφάσεις και να διαχειριστεί με καλύτερο τρόπο κάθε βήμα της. Αν οι πολιτικοί, οι επιχειρηματίες, οι εργαζόμενοι και ο λαός δεν πάρουν τα κατάλληλα μέτρα ή δεν τηρήσουν τα μέτρα τότε είναι πολύ κοντά στην χρεοκοπία.

✚ Ο άμεσος έλεγχος για αλλαγές στο δημόσιο που ο στόχος του είναι ο περιορισμός των κοινωνικών παροχών, ενώ προέχει η ελαχιστοποίηση των διαφόρων ενισχύσεων - επιδοτήσεων (μέτρα στήριξης, φόρο ελαφρύνσεις κλπ), καθώς επίσης των μισθών και άλλων εξόδων που συνιστούν μεγάλο μέρος της επιβάρυνσης του ετήσιου προϋπολογισμού (οι μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων θεωρούνται ανελαστικοί, δεν μπορούν να μειωθούν επειδή προστατεύονται από συλλογικές συμβάσεις, αλλά ο αριθμός των δημοσίων υπαλλήλων μπορεί να περιορισθεί σημαντικά).

✚ Η χειρότερη μέθοδος όλων, ο πλέον λανθασμένος κυβερνητικός χειρισμός, είναι η «φυγή προς τα εμπρός», που έχει σαν αποτέλεσμα την μείωση των δημοσίων χρεών ως ποσοστό επί του ΑΕΠ. Το πρόβλημα γίνεται πιο αυξημένος, όταν η «δομή» μίας χώρας (ανελαστικά μεγέθη, διαρθρωτικά προβλήματα, μικρές εξαγωγές, διεθνής ανταγωνισμός, μικρές εξαγωγές, μειωμένη παραγωγικότητα κλπ), που μας δείχνει την αντικειμενική αδυναμία της να αυξήσει ορθολογικά το παραγόμενο ετήσιο προϊόν της.

²⁰Πτώχευση - χρεοκοπία κράτους: Τι σημαίνει, ποιες οι αιτίες & ποιες οι συνέπειες. Ανάκτηση από <http://www.eklogika.gr/page/greekcrisis/xreokopia-proxeysi>

🚩 Το κράτος είναι επίσημα χρεοκοπημένο, μόνο εάν οι πολίτες του επιδείξουν «ανυπακοή», εάν «επαναστατήσουν» δηλαδή και εμποδίσουν την εφαρμογή των καταναγκαστικών και λοιπών μέτρων που επιβάλλονται από την κυβέρνηση τους (σε μία χώρα του Ευρώ από την Κομισιόν, μέσω της εθνικής κυβέρνησης).²¹

5.4 Ιστορικά παραδείγματα χρεοκοπιών

Από το 1800 υπάρχουν διάφορα παραδείγματα κρατικών πτωχεύσεων. Πάνω από 64 χώρες έχουν χρεοκοπήσει σε 80 περιπτώσεις, κάποιες χώρες έχουν χρεοκοπήσει πάνω από μια φορά, όπως η Ελλάδα που έχει χρεοκοπήσει 4 φορές το 1827, 1843, 1893-1897 και το 1932.

Πολύ ισχυρά κράτη έχουν χρεοκοπήσει στο παρελθόν όπως είναι η Δανία το 1813, η Οθωμανική Αυτοκρατορία 1876, η Γερμανία 1923-1948, Αυστρία 1811, Ισλανδία 2007, Αργεντινή 2002, η Ρωσία το 1998 και άλλα κράτη.

Στην Ισλανδία οι τρεις μεγαλύτερες τράπεζες κρατικοποιήθηκαν με αποτέλεσμα είχαν συνολικές υποχρεώσεις περίπου με 900% του ΑΕΠ. Στις 16 Οκτωβρίου το 2008 η κυβέρνηση δήλωσε ότι αδυνατεί να πληρώσει τα ληξιπρόθεσμα ομόλογα ύψους 750.000.000 εκατ \$. Η Ισλανδία δεν χρεοκόπησε επίσημα επειδή οι τράπεζες κρατικοποιήθηκαν και τα ομόλογα που είχαν εκδοθεί από αυτές τις τράπεζες πληρώθηκαν από την κυβέρνηση για να μην χαθεί η εμπιστοσύνη στο τραπεζικό σύστημα της Ισλανδίας.²²

²¹ Πτώχευση κράτους. (2013). Ανάκτηση από http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%84%CF%8E%CF%87%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7_%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82

²² Πτώχευση κράτους. (2013). Ανάκτηση από http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%84%CF%8E%CF%87%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7_%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ :

ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΧΡΕΟΚΟΠΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

6.1.1 Η πρώτη πτώχευση του 1827

Η πρώτη πτώχευση εμφανίστηκε το 1827 όταν το ελληνικό κράτος δεν ήταν ακόμα επίσημο. Ο απελευθερωτικός αγώνας το 1821 ήταν η αφορμή να δώσουν το δάνειο της ανεξαρτησίας οι αγγλικές τράπεζες, οι οποίες μοίρασαν δάνεια ονομαστικά 2.800.000 εκατ λίρες την εποχή εκείνη. Κανένα ποσό δεν ήρθε όμως ακριβώς, το 20% μόνο είχε φτάσει στην Ελλάδα το υπόλοιπο δαπανήθηκε στη γραφειοκρατία, σε αποπληρωμή τόκων στο χρηματιστήριο της Ευρώπης, ακόμα και σε πολεμικό υλικό που ποτέ δεν έφτασε στα χέρια των ελλήνων καθώς και ένα μέρος των χρημάτων δαπανήθηκε για τις εμφύλιες αναμετρήσεις.

Έτσι με τα δάνεια που πήρε η Ελλάδα το 1824-1825 η οικονομία της χώρας φτάνει στην πρώτη χρεοκοπία επειδή δεν μπορεί να εξοφλήσει το δάνειο.

Η πτώχευση ίσως συνδέεται ακόμα και με την ναυμαχία του Ναυαρίνου που ήταν το ίδιο έτος έπειτα από μυστικές συμφωνίες των μεγάλων δυνάμεων που έτσι διέδωσαν την ελληνική επανάσταση οδηγώντας στην δημιουργία του ελληνικού κράτους για να μπορέσουν κάποτε να εισπράξουν τα χρήματά τους²³.

²³Μαλούχος, Γ. (13/13/2009). Οι τέσσερις ελληνικές πτωχεύσεις. Το Βήμα. Ανάκτηση από <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=304563>.

6.1.2 Η δεύτερη πτώχευση το 1843

Ο Ιωάννης Καποδίστριας ήρθε τον Ιανουάριο του 1824 ως κυβερνήτης της Ελλάδος με σκοπό να ζητήσει νέο δάνειο από τις μεγάλες δυνάμεις. Οι μεγάλες δυνάμεις απέρριψαν τα δάνεια του Καποδίστρια με αποτέλεσμα να στραφεί σε ένα πρόγραμμα ανοικοδόμησης της οικονομίας που είχε σαν αποτέλεσμα τον ξεσηκωμό του λαού (εξαθλιωμένου λαού) που ζητούσε αναδιανομή της γης όσο και των προκρίτων που ένιωθαν ότι παραγνωρίζονταν από το κέντρα άσκησης της εξουσίας.

Οι μεγάλες δυνάμεις ήθελαν βασιλεία για την εξυπηρέτηση του δανείου της ανεξαρτησίας των 60.000.000 εκατ. με αποτέλεσμα ο Όθωνας στις 13 Φεβρουαρίου του 1832 να γίνει βασιλιάς της Ελλάδος.

Το δάνειο της ανεξαρτησίας θα εκδιδόταν κατά τμήματα και η Ελλάδα όφειλε να εξοφλήσει τους τόκους και το χρεολύσιο του δανείου. Το δάνειο τελικά εγκρίθηκε στις 7 Μαΐου το 1832 οι όροι του δανείου ήταν να εκδοθεί σε τρεις σειρές των είκοσι εκατομμύριων ο τόκος ήταν 5% και τα χρεολύσια 1% σε 36 χρόνια.

Με περικοπές που κάνανε στο στρατό, στην διαχείριση της οικονομίας, τελικά η Ελλάδα το 1842 έκλεισε τον προϋπολογισμό της με έλλειμμα 3.000.000 εκατ δρχ. και η αναστολή πληρωμών ήταν μοιραία. Ο βασιλιάς αναγκάστηκε να δεχτεί τους όρους των μεγάλων δυνάμεων. Έγινε επανάσταση στις 3 Σεπτεμβρίου το 1843 στην Αθήνα και εμπόδισαν την εφαρμογή τους και προκάλεσαν την αναστολή της πληρωμής οποιουδήποτε τόκου και χρεολύσιο. Έτσι ο βασιλιάς ο Όθωνας αναγκάστηκε να κηρύξει πτώχευση, ζητώντας νέο δάνειο με αυστηρούς όρους από τον φόβο της εισβολής των μεγάλων δυνάμεων και έτσι όρισε επιτροπή ελέγχου της ελληνικής οικονομίας. Ο Όθωνας αναγκάστηκε να αποδεχτεί τη θέσπιση συντάγματος. Το σύνταγμα θα ψηφιστεί τον Μάρτιο του 1844²⁴.

²⁴ Αντωνιάδης, Α. (5/2/1014). Οι πτωχεύσεις του ελληνικού κράτους από το 1821 έως σήμερα. Ισκρα, Ανάκτηση από http://iskra.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=720:-1821-&catid=56:an-aristera&Itemid=285.

6.1.3 Η τρίτη πτώχευση και η περίοδος 1865 - 1893

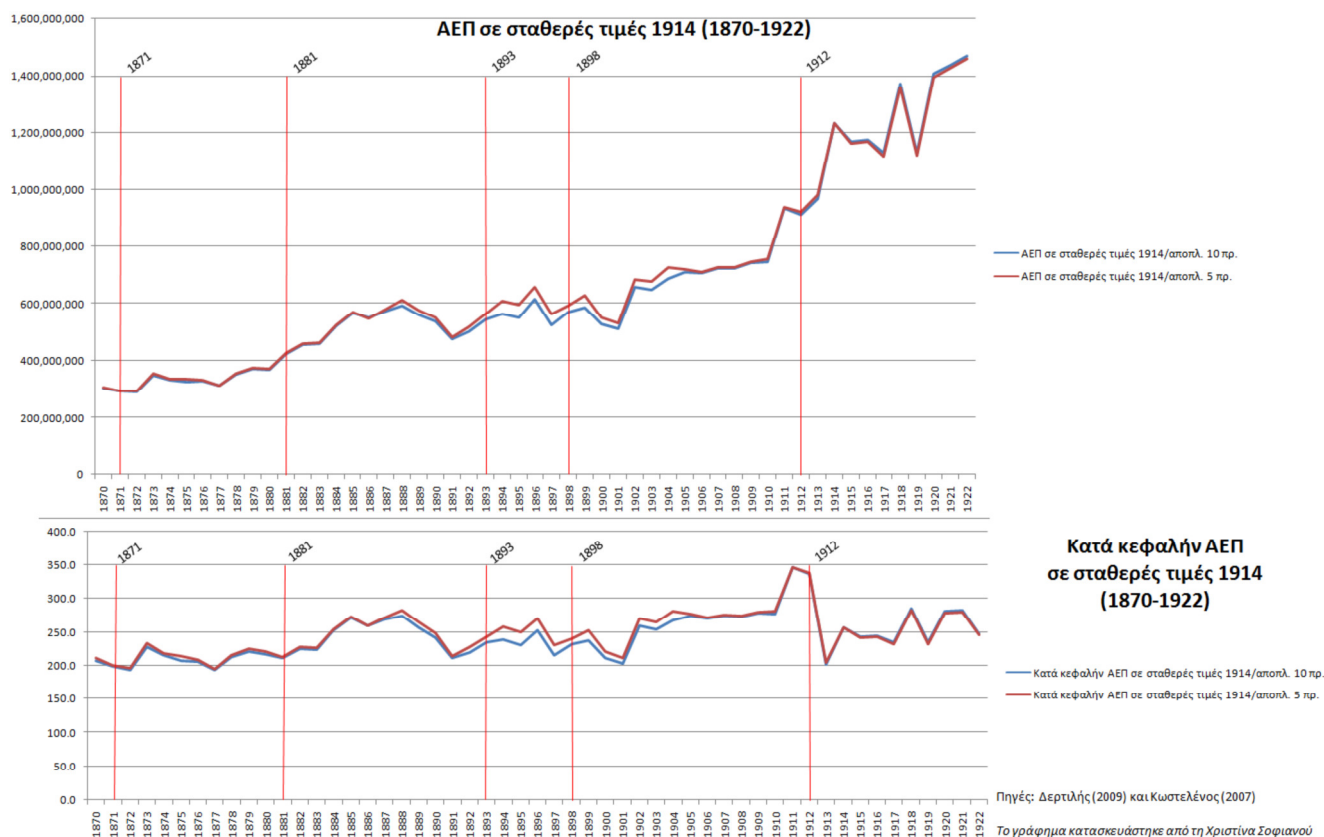
Η περίοδος αποτελεί την αρχή της εκβιομηχάνισης της Ελλάδος και το πρώτο κύμα οικονομική ανάπτυξης μέχρι την πτώχευση του 1893. Έχοντας αφήσει πίσω τα πρώτα δύσκολα χρόνια η ελληνική οικονομία αρχίζει να πατά στα πόδια της. Το πρώτο κύμα επενδύσεων κατευθύνετε σε κλάδους όπως η μεταξουργία , η βυρσοδεψία , η αλευροβιομηχανία και στην καλλιέργεια του βαμβακιού κυρίως στη Βοιωτία²⁵. Σημαντικό μέγεθος για να καταλάβουμε την οικονομική ανάπτυξη της εποχής είναι τα στοιχεία που παίρνουμε από την δέκατη έκτη απογραφή του ελληνικού κράτους που έγινε υπό την επίβλεψη του Αλέξανδρου Μανσόλα. Τα στοιχεία του Αλέξανδρου Μανσόλα μας υποδεικνύουν την τεράστια αύξηση σε εργοστάσια που παρατηρείται αυτή την περίοδο. Το 1866 καταγράφονται 27 εργοστάσια και μέχρι το 1875 ο αριθμός τους έχει φτάσει τα 110-120. Νέες τράπεζες εκτός της Εθνικής ιδρύονται με σκοπό την περεταίρω οικονομική δραστηριότητα. Το 1873 ιδρύεται η Γενική Πίστεως Τράπεζα και το 1874 η Τράπεζα Βιομηχανικής Πίστεως²⁶. Η αγροτική παραγωγή θα παίξει και αυτή με την σειρά της πολύ σημαντικό ρόλο στην οικονομία του νεοσύστατου κράτους. Είναι γνωστή η τεράστια εξαγωγική παραγωγή σταφίδας από την περιοχή της Πελοποννήσου που βοήθησε αυτή την περίοδο ικανοποιητικά την ελληνική οικονομία.

Αυτή την χρονική περίοδο συντελούνται τρεις πολύ σημαντικές διαδικασίες. Πρώτον αυξάνεται σημαντικά η συνολική παράγωγη, οι εκτιμήσεις για το Α.Ε.Π και για το κατά κεφαλήν μας δείχνουν ότι από το 1860 αρχίζει να επιταχύνεται σημαντικός ρυθμός αύξησης και μέσα σε μια δεκαετία αυξήθηκε κατά 20% ενώ μεταξύ 1870 και 1898 σχεδόν διπλασιάστηκε, αυτές τις μεταβολές μπορούμε να τις παρατηρήσουμε και στο πίνακα που ακολουθεί. Αυτές οι μεταβολές είναι αποτέλεσμα της προσάρτησης νέων περιοχών καθώς επίσης και της αυξημένης αστικοποίησης. Δευτερεύοντος έρχεται η συγκρότηση του κράτους όπου επιταχύνεται μέσω των μεταρρυθμίσεων όπως είναι η αγροτική μεταρρύθμιση που κατοχυρώνει για πρώτη φορά την ιδιωτική ιδιοκτησία, η αρχή της δεδηλωμένης το 1875 και η

²⁵Αγριαντώνη, Χ. (1999). Συμμετοχή στο συλλογικό έργο. Εισαγωγή στη νεοελληνική οικονομική ιστορία. Αθήνα: Τυπωθήτω, σελ. 158.

²⁶Αγριαντώνη, Χ. (1999). Συμμετοχή στο συλλογικό έργο. Εισαγωγή στη νεοελληνική οικονομική ιστορία. Αθήνα: Τυπωθήτω,σελ. 160.

κατάργηση της δεκάτης, κατάλοιπο της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Τρίτον και πολύ σημαντικό είναι ο αστικός μετασχηματισμός και η διεθνοποίηση της οικονομίας όπου κεφάλαια του ελληνισμού που δεν κατοικεί στο ελληνικό κράτος αρχίζουν να επαναπατρίζονται.



Η κατάσταση όμως στη Δημόσια οικονομική είναι σε άσχημη κατάσταση την δεκαετία του 1890. Η αυξημένη διεθνής δανειοδότηση με σκοπό τον εκσυγχρονισμό της χώρας μέσω της κατασκευής μεγάλων έργων υποδομής θα δημιουργήσουν τα πρώτα μεγάλα ελλείμματα της γενικής κυβέρνησης. Καθώς και επίσης η αυξημένη φορολογία για την εποχή θα οδηγήσει στην πτώση της ζήτησης καταναλωτικών αγαθών και θα οδηγήσει τελικά την χώρα στην πτώχευση του 1893²⁷. Η πτώχευση

²⁷ Εδώ μπορούμε να παρατηρήσουμε αρκετές ομοιότητες με την σημερινή κατάσταση όπου ο αυξημένος εξωτερικός δανεισμός οδηγεί σε αύξηση της φορολογία που έχει σαν αποτέλεσμα την πτώση της ενεργού ζήτησης από την πλευρά των καταναλωτών.

του 1893 θα οδηγήσει στην επιβολή του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου αμέσως μετά τον πόλεμο που έφερε τα τουρκικά στρατεύματα σχεδόν μέχρι την Λαμία²⁸.

Αυτός ο ιστορικός κύκλος θα κλείσει με σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα όπως είναι το σοβαρό έλλειμμα στον κρατικό προϋπολογισμό αλλά και ο διεθνής έλεγχος.

6.1.4 Η περίοδος 1893 - 1940

Ο αιώνας αυτός θα κλείσει με τους χειρότερους όρους για το νεοσύστατο ελληνικό κράτος. Η σταφιδική κρίση, η πτώχευση του ελληνικού κράτους, ο ελληνοτουρκικός πόλεμος αλλά και ο Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος είναι γεγονότα που δεν δίνουν στην ελληνική οικονομία την ώθηση που χρειάζεται για την οικονομική ανάπτυξη που τόσο επιζητά.

Σιγά σιγά όμως τα γεγονότα θα αρχίσουν να φέρνουν την άνοδο του οικονομικού κύκλου για την Ελλάδα. Η οικονομία αρχίζει να μετατοπίζεται από τον αγροτικό τομέα στο αστικό, μετατόπιση που είχε αρχίσει πριν την πτώχευση αλλά τώρα ολοκληρώνεται. Η παγκόσμια ανάκαμψη θα παρασύρει και την οικονομία της Ελλάδος.

Τα πρώτα σημάδια ανάκαμψης θα φανούν με την επάνοδο της δραχμής στην συναλλαγματική ισοτιμία με το γαλλικό φράγκο το 1909. Η εξυγίανση των δημόσιων οικονομικών από τον Δ.Ο.Ε όπως είναι η βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου αλλά και η απόσυρση των πληθωριστικών τραπεζογραμματίων θα βοηθήσουν στην ανάκαμψη. Σε αυτό το σημείο κρίνεται αναγκαίο να αναφερθεί ότι ο Δ.Ο.Ε. παρέμεινε στη Ελλάδα για περίπου 81 χρόνια αφού αποχώρησε το 1978²⁹. Η παρατήρηση αυτή πρέπει να μας κάνει να αναρωτηθούμε πόσο σύντομα θα απεμπλακούμε από την επίβλεψη των ευρωπαϊών εταίρων μας στην οικονομική κρίση που βιώνουμε τα τελευταία χρόνια.

²⁸ Οικονομικό έλεγχος που δεν διαφέρει σχεδόν σε τίποτα από το καθεστώς στο οποίο βρίσκετε σήμερα το ελληνικό δημόσιο.

²⁹ Βάμβουκας, Γ. (2012). Οδοιπορικό της Ελληνικής Οικονομίας. Αθήνα: Γ. Μπένος, σελ. 11.

Θα ακολουθήσει η δεύτερη φάση εκβιομηχάνισης της Ελλάδος, γεγονός που θα αυξήσει το Α.Ε.Π.. Η ελληνική βιομηχανία αυτής της περιόδου θα γνωρίσει για πρώτη φορά τις συγχωνεύσεις και γενικότερα την αναδιάρθρωση της παραγωγικής διαδικασίας με σκοπό την καλύτερη αποτελεσματικότητα. Η βάση της εκβιομηχάνισης αυτής της περιόδου ήταν η εργασία και τα χαμηλά ημερομίσθια λόγω της αυξημένης προσφοράς εργασίας. Είχε σαν αποτέλεσμα να οδηγήσει σε μια διαδικασία όπου η τεχνολογική εξέλιξη του τρόπου παραγωγής δεν ήταν εφικτή και το εργατικό δυναμικό λόγω χαμηλών ημερομισθίων δεν μπορούσε να σταθεροποιηθεί σε μια εργασία.

Βέβαια η πρώτη δεκαετία του αιώνα θα κλείσει με ένα σημαντικό επίτευγμα, το οποίο είναι η αύξηση του Α.Ε.Π κατά 70% τη περίοδο 1900-1911 όπως μπορούμε να δούμε και στο διάγραμμα (βλέπε πιο πάνω). Αποτέλεσμα της εκβιομηχάνισης, της μεγάλης ανάπτυξης της ναυτιλίας (ατμοκίνητη ναυτιλία) αλλά και των εξαγωγών του καπνού. Βλέπουμε τα πρώτα δείγματα εκσυγχρονισμού του ελληνικού κράτους και παρατηρούμαι ότι εισάγονται σημαντικές μεταρρυθμίσεις όπως είναι η εισαγωγή του φόρου εισοδήματος το 1910 και η θέσπιση του αναθεωρημένου Συντάγματος το 1911. Και τέλος σημαντικό ρόλο παίζει και η διεθνής συγκυρία όπου προκρίνεται η παγκοσμιοποίηση και η κινητικότητα αγαθών κεφαλαίων και υπηρεσιών, γεγονός που θα δώσει ώθηση στο διεθνές εμπόριο που θα ωφελήσει αρκετά την Ελλάδα.

Την περίοδο του μεσοπολέμου οι επενδύσεις σε παντός είδους βιομηχανία θα κορυφωθούν αλλά για άλλη μια φορά η οικονομική πολιτική της Ελλάδος θα είναι σε λάθος βάσεις σχετικά με την αναπτυξιακή πολιτική που πρέπει να ακολουθηθεί. Το αποτέλεσμα είναι να βασιστεί η παραγωγική διαδικασία στη διατήρηση ενός ευνοϊκού πλαισίου το οποίο αποτελείται από υψηλό πληθωρισμό³⁰ και υποτίμηση του νομίσματος. Επίσης την περίοδο του μεσοπολέμου και συγκεκριμένα την περίοδο της Μεγάλης Ύφεσης (1929-1932) η Ελλάδα κατάφερε να είναι μέσα στις χώρες που μπόρεσε ανακάμψει ταχύτερα. Σε αυτό βοήθησε η δημιουργία της Τράπεζας της Ελλάδος και το δικαίωμα νομισματοκοπίας που πήρε από την Εθνική Τράπεζα που ήταν μέχρι εκείνη τη στιγμή η υπεύθυνη για το ελληνικό νόμισμα. Η αγροτική μεταρρύθμιση συνέβαλε και αυτή με την σειρά της στην ανάκαμψη, η υποτίμηση και η στάση πληρωμών έδωσαν ώθηση και στην εφαρμογή της παρεμβατικής αγροτικής

³⁰Ρηγίνου, Μ. (1997). Η κίνηση των συναλλαγμάτων και των νομισμάτων στις ελληνικές αγορές 1856-1912, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, σελ 205.

πολιτικής. Η παρεμβατική πολιτική στον αγροτικό τομέα θα δημιουργήσει αργότερα στα χρόνια των πακέτων στήριξης της Κ.Α.Π. μεγάλα προβλήματα στη χάραξη μιας υγιούς αγροτικής πολιτικής που τόσο ανάγκη είχε η Ελλάδα στο χρόνια που εισήλθε στη. Ε.Ε.

Η Ελλάδα πριν την ανάκαμψη θα εγκαταλείψει το κανόνα του χρυσού το 1932, επειδή είχε καταρρεύσει η παγκόσμια αγορά. Η τέταρτη επίσημη πτώχευση της Ελλάδας γίνεται στις 23 Απριλίου το 1932 από τον υπουργό οικονομικών Κυριάκο Βαρβαρέσσο να ζητάει την αναστολή πληρωμών και δάνειο 200.000.000 δρχ χωρίς όμως να υπάρχει κάποια ανταπόκριση.

Η ανεργία της Ελλάδας αυξήθηκε ραγδαία, έτσι ξεκίνησαν και οι πρώτες απεργίες. Το 1935 γύρισε ο βασιλιάς Γεώργιος που έδωσε έναυσμα στον Ιωάννη Μεταξά για την εξουσία. Ο Ιωάννης Μεταξάς πλήρωσε το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας, αμέσως όμως πήρε νέα μεγάλα δάνεια από την Αγγλία και την Γερμανία.

Ο Ιωάννης Μεταξάς θα αρνηθεί να πληρώσει το εξωτερικό χρέος της Ελλάδος στην Βέλγικη τράπεζα Societe Commerciale de Belgique.. Με αποτέλεσμα η Βέλγικη τράπεζα να απευθυνθεί στο Διεθνές Δικαστήριο. Η κυβέρνηση της Ελλάδας ανέφερε την δυσμενή κατάσταση του ελληνικού λάου με αποτέλεσμα να δικαιωθεί από το Διεθνές Δικαστήριο³¹.

Πέρα από την πτώχευση του 1932 θα συμβεί ένα ακόμη τεράστιο σοκ για την ελληνική οικονομία αυτής της περιόδου. Αυτό θα είναι η Μικρασιατική καταστροφή η οποία θα έχει σαν αποτέλεσμα να χαθούν οι μεταβιβάσεις κεφαλαίου που γίνονταν από τον ελληνικό πληθυσμό της Μικράς Ασίας, επίσης ένας τεράστιος αριθμός προσφύγων έπρεπε να βρει έναν αξιοπρεπή τρόπο διαβίωσης και το κράτος ήταν υπεύθυνο γι' αυτή τη πολιτική. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι πρόσφυγες της Μικράς Ασίας συμπίεσαν κι άλλο τα ημερομίσθια προς τα κάτω γεγονός που δημιούργησε στρεβλώσεις στην οικονομία.

Η περίοδος πριν το Β παγκόσμιο πόλεμο κλείνει με την δικτατορία του Μεταξά το 1936 όπως ήδη αναφέρθηκε. Μια δικτατορία που θα καταργήσει εντελώς το δικαίωμα της απεργίας και την οποιαδήποτε συνδικαλιστική δράση. Η προσαρμογή της ελληνικής οικονομία μετά την ύφεση του 1929-1932 με γρήγορους ρυθμούς αλλά

³¹Βερέμης, Θ. & Κουλιόπουλος, Γ. (2006). Ελλάς, η σύγχρονη συνέχεια. Αθήνα: Καστανιώτης, σελ 75.

και η εθνολογική ομοιογένεια που προέκυψε μετά τις ανταλλαγές πληθυσμών καθώς επίσης και η άμεση πρόσβαση στις κρατικές υπηρεσίες επηρέαζαν πλέον άμεσα τις συνθήκες κερδοφορίας του κεφαλαίου³². Όλα αυτά τα γεγονότα μας κάνουν να αναρωτιόμαστε τι θα μπορούσε να είχε συμβεί αν δεν είχε μεσολαβήσει ο Β παγκόσμιος πόλεμος.

6.1.5 Ο ρόλος των τραπεζών στην κρίση του 1932

Σπουδαίο ρόλο στην πτώχευση του 1929 θα παίξουν οι εμπορικές τράπεζες που με τον Ελευθέριο Βενιζέλο δεν είχαν τις καλύτερες σχέσεις μετά την ίδρυση της Τ.Τ.Ε.

Οι τράπεζες θα είχαν την υποχρέωση να δίνουν ένα ποσοστό των καταθέσεων τους σε δρχ στην Τ.Τ.Ε σε καταθετικό λογαριασμό ως ταμειακά διαθέσιμα (το 7%) του συνόλου των καταθέσεων τους σε δρχ. Ο σκοπός του Βενιζέλου ήταν να προστατέψει τους μικρούς κατάθετες επειδή γινόντουσαν απρόβλεπτες χρεοκοπίες των μικρότερων τραπεζών που ήταν Ανώνυμες Εταιρίες.

Από το 1929 οι μικρότερες τράπεζες χρεοκοπούσαν συνεχώς. Από το 1929 οι μεγάλες τράπεζες κάνανε πόλεμο στις μικρότερες τράπεζες και αυτές με την σειρά τους χρεοκοπούσαν.

Η Εθνική τράπεζα έκανε συνεχείς επιθέσεις στην Τ.Τ.Ε για την οικονομική αντιπολιτευτική τακτική της, επειδή είχε σκοπό την κερδοσκοπία. Η Εθνική είχε κεφάλαια στο εξωτερικό και έκανε επενδύσεις σε αγορές ελληνικών χρεογράφων σε χρυσό στο χρηματιστήριο του Λονδίνου. Το Δεκέμβριο του 1931 τα ξένα κεφάλαια των τραπεζών μειώθηκαν και τα πράγματα για την ελληνική οικονομία ήταν δύσκολα. Το έλλειμμα της χώρας μεγάλωνε συνεχώς.

³²Χατζηιωσήφ, Χ. (1993). Η γηραιά Σελήνη. Η βιομηχανία στην ελληνική οικονομία, 1830-1940. Αθήνα: Θεμέλιο, σελ 117.

Το 1932 η κρίση είχε εγκατασταθεί στην Ελλάδα και χτύπησε τις ελληνικές τράπεζες ίδιος τις πιο μικρές. Είχαν απομείνει 32 τραπεζικά ιδρύματα η Τ.Τ.Ε και οι άλλες λειτουργούσαν ως εμπορικές και ήταν: η Εθνική τράπεζα, η Εμπορική τράπεζα, τράπεζα της Ανατολής, η Λαϊκή τράπεζα και τράπεζα Αθηνών.³³

6.2. Από το 1974 έως σήμερα

Η περίοδος της μεταπολίτευσης είναι η περίοδος που θα αρχίσουν να δημιουργούνται τα διαρθρωτικά προβλήματα της Ελληνικής οικονομίας. Η αναφορά στις χρονολογικές περιόδους που περιγράφονται πιο πάνω γίνεται για να κατανοήσουμε την βάση που έχει μέχρι το 74 δημιουργηθεί για την ελληνική οικονομία. Μια βάση που σίγουρα σε αρκετά σημεία είναι σαθρή αλλά αυτό που θα συμβεί την περίοδο της μεταπολίτευσης είναι κάτι μοναδικό, λάθη επί λαθών και οικονομικές πολιτικές που οδήγησαν στο αδιέξοδο του σήμερα. Σίγουρα αυτή την χρονική περίοδο οι κοινωνικές διεκδικήσεις θα φέρουν την άνοδο του βιοτικού επιπέδου αλλά οι λάθος πολιτικές θα οξύνουν την οικονομική κατάσταση της Ελλάδος. Χωρίς να κάνω περιληπτική αναφορά στο τι συμβαίνει την περίοδο αυτή που εξετάζουμε όπως με τις προηγούμενες περιόδους θα προχωρήσω στην ανάλυση συγκεκριμένων οικονομικών πολιτικών που μας έφεραν στην κρίση χρέους του 2008. Γιατί η σημερινή κρίση της Ελληνικής οικονομίας δεν είναι μια απλή περίπτωση ύφεσης της οικονομίας. Είναι μια κρίση χρέους που μετατράπηκε σε κρίση του τραπεζικού συστήματος όπου το σαθρό οικονομικό υπόβαθρο της Ελληνικής οικονομίας έκανε ακόμα πιο δύσκολη την προσπάθεια ανάκαμψης και εξυγίανσης της οικονομίας.

³³ Η παγκόσμια οικονομική κρίση και η Ελληνική πτώχευση, (6/5/2010). Ανάκτηση από <http://www.eurocapital.gr/index.php/permalink/13126.html>.

6.2.1 Ο στασιμοπληθωρισμός της περιόδου 1980 – 1993

Τρία στοιχεία θα παίξουν σημαντικό ρόλο στο πρόβλημα του στασιμοπληθωρισμού. Πρώτων τη δεκαετία 1980-1990 ο ρυθμός ανόδου του πραγματικού Α.Ε.Π. κυμαίνεται στο 0.9% ενώ τις δεκαετίες από το 50 και μετά ο ρυθμός αύξησης κυμαινόταν από 4,4% έως 7,9%³⁴. Τεράστια διαφορά σε ρυθμούς αύξησης του πραγματικού Α.Ε.Π. έχουμε και με τις χώρες της Ε.Ο.Κ. και του Ο.Ο.Σ.Α η μέση ετήσια άνοδος του Α.Ε.Π. στις χώρες της Ε.Ο.Κ. είναι 2,1% και του Ο.Ο.Σ.Α. 2.8%. Η αύξηση του Α.Ε.Π. στην Ελλάδα οφείλεται αποκλειστικά και μόνο στην αύξηση της ιδιωτική και δημόσιας κατανάλωσης γιατί τα οι συνολικές επενδύσεις μειώθηκαν κατά 1,5%. Στην Ελλάδα η τεράστια παραοικονομία³⁵, βοηθά' στο να μην πέσει του Α.Ε.Π. αφού υπάρχει αισθητή πτώση των επενδύσεων. Δύο στοιχεία είναι ξεκάθαρα, ότι από την δεκαετία του 80 μέχρι και σήμερα η ελληνική οικονομία πατά πάνω στην κατανάλωση και όχι στις επενδύσεις καθώς και ότι η παραοικονομία στην Ελλάδα είναι σε τεράστιο ποσοστό, διαρθρωτικά προβλήματα που θα ακολουθούν την οικονομία μας μέχρι την εποχή του μνημονίου. Δεύτερος παράγοντας που βοηθά στη δημιουργία του στασιμοπληθωρισμού της δεκαετίας είναι τα εκρηκτικά ποσοστά ανεργία που αντιμετωπίζει το εργατικό δυναμικό της Ελλάδος. Η μείωση των επενδύσεων και η στασιμότητα του Α.Ε.Π. έχουν σαν αποτέλεσμα την αύξηση της ανεργίας η οποία βρίσκεται πάνω από τον μέσο όρο της Ε.Ο.Κ. και του Ο.Ο.Σ.Α. Αν μελετήσει κανείς τις έρευνες εργατικού δυναμικού της ΕΛ.ΣΤΑΤ. πρώην ΕΣΥΕ³⁶ θα παρατηρήσει ότι τη δεκαετία του 80 η ανεργία στην Ελλάδα παρουσίαζε τα ίδια σχεδόν χαρακτηριστικά με σήμερα, δηλαδή μεγάλο ποσοστό μακροχρόνια ανέργων και μεγάλο ποσοστό ανεργίας στους νέους ηλικίας 15-24 ετών. Ο πληθωρισμός αποτελεί το τρίτο συνθετικό στοιχείο του στασιμοπληθωρισμού της δεκαετίας. Ο πληθωρισμός της περιόδου που αναλύουμε τρέχει με διπλάσια ταχύτητα από ότι στις χώρες της Ε.Ο.Κ. και του Ο.Ο.Σ.Α. σύμφωνα με το economic outlook

³⁴ Σύμφωνα με το Υπουργείο οικονομικών και των εθνικών λογαριασμών με σταθερές τιμές του 1970

³⁵ Σύμφωνα με τον καθηγητή Π. Παυλόπουλο (1987) η εκτίμηση του για την παραοικονομία στην Ελλάδα αγγίζει το 30% του Α.Ε.Π.

³⁶ Έρευνες εργατικού δυναμικού για τα έτη από 1981-1987 της ΕΣΥΕ

του 1988 του Ο.Ο.Σ.Α.³⁷. Με διψήφιους αριθμούς πληθωρισμού³⁸ η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας είναι κάτι που φαντάζει αδύνατο. Για να καταφέρει η οποιαδήποτε χώρα να ξεφύγει από τον στασιμοπληθωρισμό πρέπει να μειώσει τα ελλείμματα στον προϋπολογισμό του δημοσίου, να δώσει κίνητρα στις επιχειρήσεις, να αναβάθμισε την παιδεία και να εξυγιάνει της τράπεζες, πολιτικές που η Ελλάδα δεν ακολούθησε σχεδόν ποτέ. Καλείται σήμερα λοιπόν, σε σύντομο χρονικό διάστημα και με βίαιο τρόπο, από τους δανειστές της να κάνει ριζικές κοινωνικοοικονομικές αλλαγές που θα προάγουν την ανταγωνιστικότητα.

6.2.2 Η φορολογική πολιτική του 1980 -1990

Για αρκετά χρόνια η φορολογική πολιτική των εκάστοτε κυβερνήσεων περιστρέφετε γύρω από δύο άξονες, την πάταξη της φοροδιαφυγής και την διεύρυνση της φορολογικής βάσης. Δύο στόχοι που μπορούμε να πούμε ότι απέχουν πολύ από το να χαρακτηριστούν επιτυχημένοι με αποτέλεσμα την μερίδα του λέοντος να την πληρώνουν όσοι παρέχουν μισθωτή εργασία.

Στα έσοδα του κρατικού προϋπολογισμού υπάρχουν κωδικοί που αναφέρονται σε άμεσους και έμμεσους φόρους ΠΟΕ.³⁹ Οι φόροι αυτοί αποτελούν σημάδι για την πρόθεση των κυβερνήσεων να 'χτυπήσουν' την φοροδιαφυγή, μετά το 1981 καμία κυβέρνηση δεν κατάφερε να πιάσει τους στόχους που είχε θέσει για είσπραξη των συγκεκριμένων φόρων.

Η άμεση φορολογία είναι το κυριότερο κομμάτι της δημοσιονομικής πολιτικής που αποτύγχανε σε αντιδιαστολή με την έμμεση φορολογία που αρκετές φορές τα

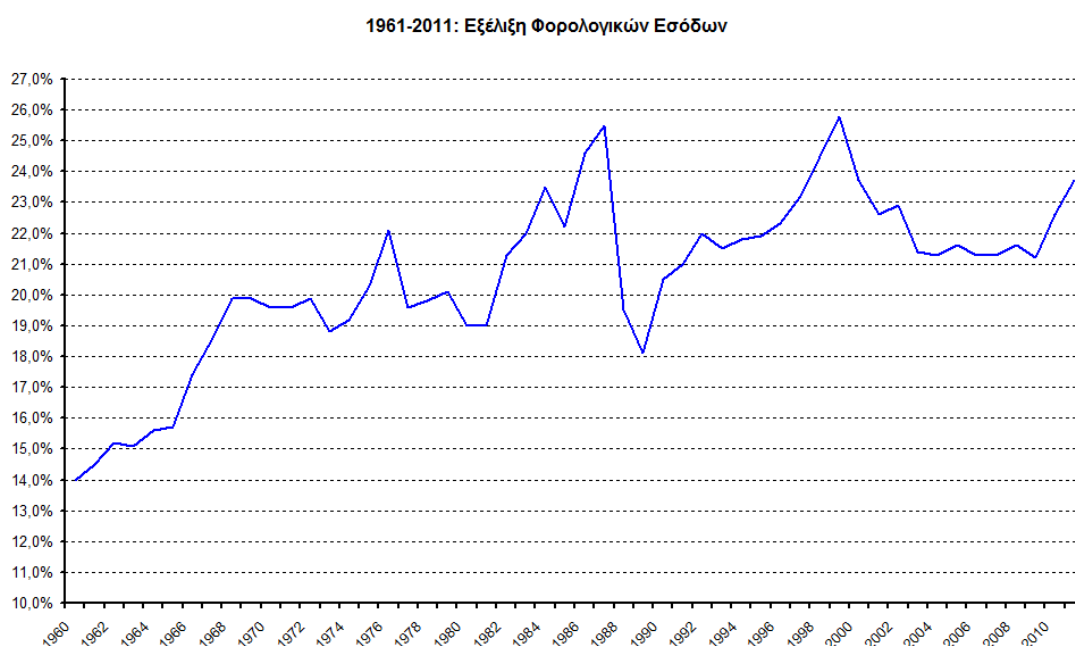
³⁷ Μπορείτε να βρείτε το economic outlook του 1988 στην ιστοσελίδα http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=EO43_VINTAGE

³⁸ Σύμφωνα πάλι με το economic outlook του 1988 η ρυθμός πληθωρισμού στην Ελλάδα ήταν στο ποσοστό του 13,5 αλλά τα προηγούμενα χρόνια της δεκαετίας του 80 άγγιξε και το ποσοστό του 24,9%

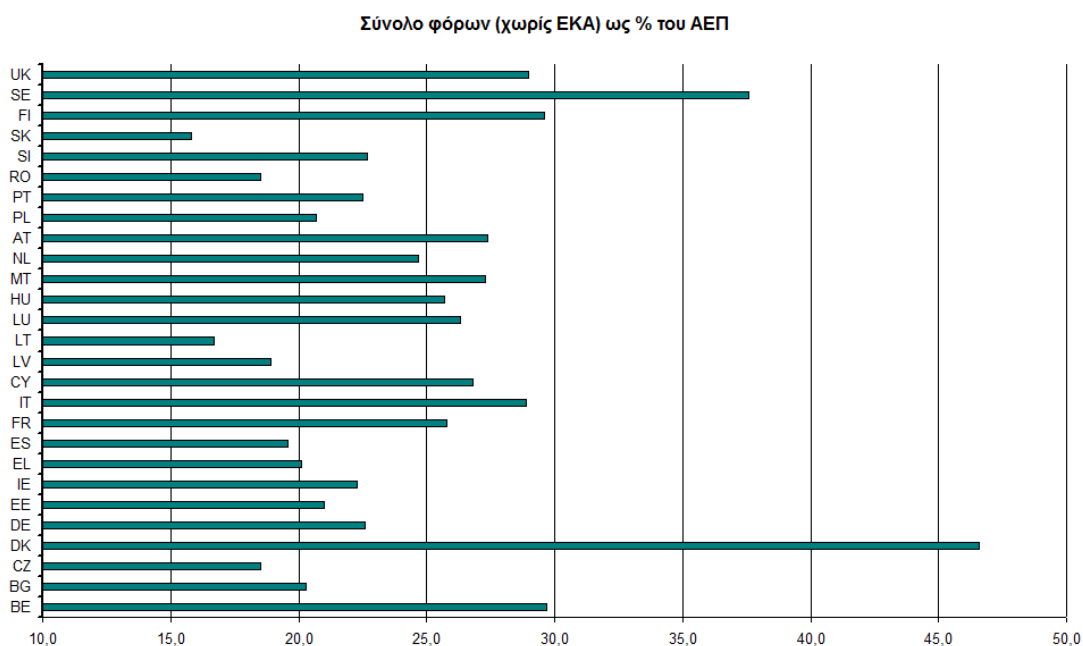
³⁹ ΠΟΕ σημαίνει φόροι παρελθόντων οικονομικών ετών

αποτελέσματα της πλησιάζαν τους στόχους. Με την είσοδο το 1987 του φόρου προστιθέμενης αξίας άρχιζαν να παρατηρούνται αποκλείσεις και στους έμμεσους φόρους.

Πρέπει να επισημάνουμε ότι η πολιτική που ακολουθείται αρκετά χρόνια είναι το να επιχειρούν οι κυβερνήσεις να φορτώσουν την αδυναμία του φορολογικού συστήματος αλλά και των εισπρακτικών μηχανισμών στην παραοικονομία και την φοροδιαφυγή. Σίγουρα η παραοικονομία έχει το μερίδιο ευθύνης της αλλά όχι έτσι όπως παρουσιάζετε και σίγουρα το να ‘χτυπηθεί’ η φοροδιαφυγή είναι πολιτική επιλογή και όχι θέμα του οικονομικού σχεδιασμού. Για παράδειγμα η δυσλειτουργία του Φ.Π.Α. στη χώρα μας αποτελεί μια μαύρη τρύπα στην οποία χάνονται κάθε χρόνο αρκετά εκατομμύρια ευρώ, ένας φόρος που όπου εφαρμόστηκε ήταν άκρως επιτυχημένων. Η λάθος φορολογική πολιτική είναι μια χρόνια αρρώστια, στο γράφημα που ακολουθεί θα παρατηρήσουμε ότι υπάρχει μια σταθερά ανοδική τάση αύξησης αποτέλεσμα της αυξανόμενης συμμετοχής του κράτους στην οικονομία αλλά σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες που παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα βλέπουμε ότι είμαστε από τις τελευταίες χώρες στην είσπραξη των φόρων μέχρι και το 2010 (έτος ύφεσης)



Πηγή: <http://www.greecesos.gr/?p=2769>



Πηγή: <http://www.greecesos.gr/?p=2769>

Στο τελευταίο γράφημα που αφορά το 2010 βλέπουμε ότι τα φορολογικά έσοδα χωρίς τις εισφορές για την κοινωνική ασφάλιση φτάνουν το 20,1% ενώ ο σταθμισμένος μέσος όρος της Ε.Ε. των 27 βρίσκεται στο 25,7%. Παραμένουμε αρκετά πίσω.

6.2.3 Swap «Δημιουργική λογιστική» της Goldman Sachs

Το Swap είναι όταν μια μεγάλη τράπεζα “αγοράζει” ένα μέρος του χρέους μας για κάποια χρόνια, έτσι το κράτος εμφανίζει μικρότερο χρέος παράλληλα όμως όταν τα Swap ανοίξει το χρέος πολλαπλασιάζεται, δηλαδή αν η Goldman Sachs αγόρασε

π.χ. 50 δις χρέος το 2000 επί Σημίτη το 2019 που θα ανοίξει το χρέος θα είναι 50 δις + τεράστιους (τοκογλυφικούς) τόκους.

Τα κριτήρια του Μάαστριχτ ήταν πολύ δύσκολα για την Ελλάδα και η κυβέρνηση του πρωθυπουργού κ. Σημίτη αντί να διορθώσει την παραοικονομία και την διαφθορά, προτίμησε την δημιουργική λογιστική για να καλύψει το κενό που υπήρχε στην κάλυψη των κριτηρίων.

Η κυβέρνηση το 2001 είχε ένα δάνειο 10 δις ευρώ που έπρεπε να το παρουσιάσει μικρότερο για να μην φανεί το συνολικό δημόσιο χρέος της χώρας. Η δημιουργική λογιστική μετέτρεπε το δάνειο αυτό από γεν σε ευρώ με βάση παλιότερες ιδιότητες που θα το εμφάνιζαν μειωμένο κατά 2.8 δις ευρώ. Αυτή η διαφορά θα ήταν ένα δάνειο 2.8 δις ευρώ που θα έδινε στην Ελλάδα η Goldman Sachs σαν ένα ακόμα Swap. Η ετήσιες δόσεις που θα έδινε η Ελλάδα θα ήταν 360 εκατ. ευρώ μέχρι το 2019. Η έκθεση της Eurostar τον Νοέμβριο του 2009 αποκάλυψε πως η Ελλάδα είχε πολλές μυστικές ανταλλαγές χρέους (Swap) από το 2001 έως το 2007 που αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την αύξηση του δημόσιου χρέους.

6.3 Η ελληνική οικονομία (κρίση – χρέος).

Το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδα έκλεισε για το 2009 πολύ πάνω από αυτό που θα το καθιστούσε βιώσιμο, αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μην μπορεί η ελληνική κυβέρνηση να δανειστεί με λογικά επιτόκια από τις αγορές για την χρηματοδότηση του τρέχοντος δημοσιονομικού ελλείμματος. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την έμμεση χρεοκοπία και στάση πληρωμών του ελληνικού δημοσίου, την αύξηση της ανεργίας και μείωση του βιοτικού επίπεδο της χώρας.

Η κυβέρνηση για να μπορέσει να δανειστεί με μικρότερα επιτόκια πρέπει να λάβει μέτρα που θα μειώσουν τις δαπάνες της χώρας.

Η Ελλάδα κατέφυγε στη βοήθεια του διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, που συγκρότησαν από κοινού μηχανισμό βοήθειας για την Ελλάδα.

Η ελληνική κυβέρνηση ανακοίνωσε την προσφυγή της στο μηχανισμό στήριξης στις 2 Απριλίου το 2010 η έγκριση της χρηματοδότησης από τον μηχανισμό στήριξης επέβαλε τους όρους. Η Ελλάδα θα λάβει μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής και κυρίως θα λάβει μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης.

Με την ενίσχυση της χρηματοδότησης του μηχανισμού στήριξης η Ελλάδα απέφυγε το κίνδυνο της χρεοκοπίας που θα επηρέαζε αρνητικά και τις χώρες της Ευρώπης. Στις 2 Μαΐου το 2010 ανακοινώθηκαν τα πρώτα μέτρα από τον πρωθυπουργό της χώρας. Η κατάσταση της ελληνικής οικονομίας ήταν σε δημοσιονομική ανισορροπία, μετά από ένα χρόνο τον Ιούνιο του 2011 η κυβέρνηση ψήφισε το μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα που είχε νέα μέτρα και περικοπές.

6.3.1 Χρονολόγιο της αντιμετώπισης της κρίσης από τις Ελληνικές κυβερνήσεις

Το πρώτο πακέτο μέτρων παίρνεται στις 9 Φεβρουαρίου του 2010 και αφορά μείωση των μεικτών αποδοχών του δημόσιου τομέα από 1% έως 5.5% και την περικοπή των επιδομάτων κατά 10%⁴⁰. Ακολουθεί σε λιγότερο από ένα μήνα στις 3 Μαρτίου του 2010 το δεύτερο πακέτο μέτρων. Θα αποτελέσει ένα αρνητικό σοκ για τους Έλληνες πολίτες που θα δουν μέσα στα υπόλοιπα μέτρα των Φ.Π.Α να ανεβαίνει στο 21% από 19% και από 9% σε 10%. Επίσης θα δει αυξήσεις σε ποτά και τσιγάρα⁴¹. Μετά τα δύο αυτά πακέτα μέτρων που δεν θα σταθούν ικανά να ανακόψουν την άσχημη πρόθεση που έχουν οι χρηματοπιστωτικές αγορές για την

⁴⁰Πάγωμα μισθών και περικοπές επιδομάτων, 9/2/2010, Ελευθεροτυπία. Ημερομηνία 17/10/2014.

⁴¹Αξέχαστη (!) και δυσοίωση η 3η Μαρτίου, (4/2/2010). Ελευθεροτυπία. Ανακτηση από http://rokar-rokar.blogspot.gr/2010_02_01_archive.html. Ημερομηνία 13/12/2014.

Ελλάδα θα ακολουθήσει η υποβάθμιση της ελληνικής οικονομίας από τους οίκους αξιολόγησης⁴²

Στις 23 Απριλίου του 2010, μετά την διπλή υποβάθμιση η Ελλάδα ανακοινώνει ότι θα μπει στον μηχανισμό στήριξης υπό την επίβλεψη της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και το Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Με αφορμή τα νέα στοιχεία για το δημοσιονομικό έλλειμμα που φτάνει πλέον στο 13,6% ο πρωθυπουργός ανακοινώνει από το Καστελόριζο ότι η Ελλάδα δεν αντέχει άλλο την πίεση που ασκείται από τις αγορές πάνω στο δεκαετές ομόλογο της ελληνικής κυβέρνησης και γίνετε αδύνατος ο δανεισμός από τις διεθνείς αγορές χρήματος.

Στις 2 Μαΐου του 2010 μετά από ακόμα μια υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδος από την Standard & Poor's το δεκαετές ομόλογο του ελληνικού δημοσίου ξεπερνά της 1000 μονάδες βάσης και ανακοινώνονται τα μέτρα που υποδεικνύει η τρόικα στην ελληνική κυβέρνηση⁴³. Στις 6 Μαΐου του 2010 θα ψηφιστεί από την ελληνική βουλή το πρώτο μνημόνιο με μέτρα που στοχεύουν στη μείωση της ζήτησης και την αναδιάρθρωση της οικονομίας μέσω της φορολόγησης και της μείωσης των κρατικών δαπανών. Ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένες από τις πολιτικές που αναφέρονται στο πρώτο μνημόνιο. Γίνετε αναφορά για μείωση των επιδομάτων στο δημόσιο τομέα κατά 8%. Παρατηρούμε ότι οι προβλέψεις του πρώτου μνημονίου αγγίζουν αρκετά την αγορά εργασίας και κατά ένα τρόπο την μετασχηματίζουν με τρόπο μη ευνοϊκό για τους εργαζόμενους.

Στις 18 Νοεμβρίου του 2010 θα κατατεθεί ο προϋπολογισμός του 2011 και θα ψηφιστεί στις 23 Δεκεμβρίου του 2010. Ο προϋπολογισμός που ψηφίζετε από την ελληνική βουλή προβλέπει μείωση του ελλείμματος στο 7,4 % από 9,4%. Και μέτρα πρόσθετης αξίας 14 δις ευρώ ανακοινώνονται μέσω του προϋπολογισμού που θα αφορούν τον τομέα των φαρμάκων, των ΔΕΚΟ και του φοροεισπρακτικού μηχανισμού. Η συντελεστές του Φ.Π.Α. ανεβαίνουν⁴⁴ και επιβαρύνουν αρκετά το εισόδημα τον χαμηλόμισθων και χαμηλοσυνταξιούχων. Γίνετε η εξίσωση του φόρου πετρελαίου θέρμανσης με αυτόν του πετρελαίου κίνησης, μέτρο που θα πλήξει ιδιαίτερα του πολίτες στα φτωχότερα στρώματα που έχουν σαν μοναδική πηγή

⁴² "Fitch και Moody's θα υποβαθμίσουν την Ελλάδα σχεδόν παράλληλα με 12 μέρες διαφορά η μια από την άλλη και θα δώσουν το τελικό χτύπημα στην ταλαιπωρημένη διεθνή εικόνα της Ελλάδος."

⁴³ Ωρα μηδέν για τα νέα μέτρα, 2/5/2010, Τα νέα. Ημερομηνία 19/10/2014.

⁴⁴ Κατατέθηκε ο προϋπολογισμός, 18/11/2010, ιστοσελίδα newsit.gr. ημερομηνία 15/10/2014.

θέρμανσης το πετρέλαιο παραδοσιακά. Ανακοινώνετε παράλληλα ότι θα δοθεί επίδομα θέρμανσης αλλά με προσωρινές λύσεις στοχευόμενων επιδομάτων δεν δίνεις λύση στο πρόβλημα.

Μέσα σε μια καταγίδα υποβαθμίσεων της ελληνικής οικονομίας, που πιστεύω δεν έχει αξία να αναφερθούν περαιτέρω γιατί πλέον έχουν χάσει το νόημα τους, έρχεται μια απόφαση από την Ε.Ε. που κάνει φανερό το στοιχείο των πρόχειρων υπολογισμών του πρώτου μνημονίου. Καταλαβαίνοντας οι εταίροι μας ότι το ποσοστό του επιτοκίου με το οποίο δανειζόμαστε μελλοντικά θα αυξήσει το δημόσιο χρέος μας αποφασίζουν να μειώσουν το επιτόκιο κατά 1% και να δώσουν αύξηση χρονικά στο περιθώριο που έχουμε για να κάνουμε απόσβεση των δανείων μας στα 7,5 χρόνια⁴⁵.

Εν μέσω των πρώτων διαμαρτυριών πολιτών στην πλατεία Συντάγματος στις 9 Ιουνίου του 2011 κατατίθεται στη βουλή το μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα δημοσιονομικής στρατηγικής για το 2011-2014 και ψηφίζετε στις 29 του ίδιου μήνα. Έχει προηγηθεί ο ανασχηματισμός της κυβέρνησης και την θέση του υπουργού οικονομικών αναλαμβάνει ένας μη οικονομολόγος, ο Ευάγγελος Βενιζέλος. Εν τω μεταξύ επικρατεί αναβρασμός μεταξύ των πολιτών και ογκώδης πορείες διαμαρτυρίας γίνονται σχεδόν κάθε μέρα σε κάθε γωνία της Ελλάδος. Στο μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα περιλαμβάνονται παρεμβάσεις ύψους 28 δις για τα χρόνια που θα ακολουθήσουν μέχρι το 2015. Εκτενής αναφορά γίνεται για περικοπή εξοπλιστικών δαπανών και μείωση των δημόσιων υπαλλήλων⁴⁶. Επίσης αναφέρετε ότι θα υπάρξει περιορισμός των προσλήψεων και θα μπουν σε εφαρμογή προγράμματα αδειών άνευ αποδοχών. Θα μειωθούν περαιτέρω οι λειτουργικές δαπάνες του κράτους κατά 7% και γινόμαστε μάρτυρες της περαιτέρω συρρίκνωσης του κράτους.⁴⁷

Μετά την ανακοίνωση από πλευράς της κυβερνήσεις ότι 27 οργανισμού θα κλείσουν ή θα συγχωνευτούν μέχρι της 5 Αυγούστου και οι υπάλληλοι τους θα μεταταχθούν στα αρμόδια υπουργεία⁴⁸, έρχεται αυτό που τα ΜΜΕ μας προετοιμάζαν από καιρό. Η σύνοδος κορυφής της Ε.Ε. αποφασίζει στις 21 Ιουλίου του 2011 τον εκ

⁴⁵ Οι αποφάσεις της συνόδου κορυφής, 13/3/2011, Ελευθεροτυπία. Ημερομηνία 28/11/2014.

⁴⁶ Ολόκληρο το μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα, 10/6/2011, Το έθνος. Ημερομηνία 23/2/2014.

⁴⁷ Εκτενής αναφορά τις μείωσης των λειτουργικών δαπανών αλλά και όλων των προβλέψεων. Εφημερίς της Κυβερνήσεως, τεύχος πρώτο, Αρ. Φύλλου 151, 1/7/2011.

⁴⁸ Λουκέτα εξπρές και συγχωνεύσεις στο Δημόσιο, 20/7/2011, ιστοσελίδα news247.gr

νέου δανεισμό της Ελλάδος κατά 158 δις ευρώ, στην ουσία αποφασίζετε ένα σύστημα διαχείρισης του ελληνικού δημόσιου χρέους. Η Ελλάδα θα μπει στον νεοσύστατο μηχανισμό EFSF και τα δάνεια της θα επιμηκυνθούν από τα 7,5 στα 15 με 30⁴⁹. Θα μειωθούν τα επιτόκια μας στο επίπεδο του 3,5%-4%, επιτόκια που παραμένουν αρκετά ψηλά σύμφωνα με κάποιους οικονομολόγους⁵⁰. Στο πακέτο των 158 δις γίνεται για πρώτη φορά πρόβλεψη για συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα και αναφορά για πρόγραμμα επαναγοράς ομολόγων. Στην Ελλάδα αρκετοί καλωσόρισαν το καινούργιο αυτό πακέτο των 158 δις άλλοι όμως πίστεψαν ότι βυθιζόμαστε ακόμη περισσότερο στη δύνη του χρέους.

Μέσα στο Σεπτέμβριο του 2011 ο υπουργός οικονομικών θα ανακοινώσει διαδοχικά μια νέα δέσμη εκτάκτων μέτρων υπό την πίεση των πιστωτών αφού οι μακροοικονομικοί δείκτες δεν έχουν τα αποτελέσματα που περίμενε η Τρόικα. Η νέα δέσμη μέτρο περιλαμβάνει μέτρα για το άνοιγμα όλων των κλειστών επαγγελμάτων, αποκρατικοποιήσεις χωρίς καμία καθυστέρηση, οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν θα πέσουν όλες στο κενό, και ένα νέο φορολογικό σύστημα, γεγονός που προσπαθεί η Ελλάδα να υλοποιήσει από την σύσταση του ελληνικού κράτους χωρίς ιδιαίτερη επιτυχία. Μετά από την ανακοίνωση των νέων μέτρων στις 6 Σεπτεμβρίου πέντε μέρες μετά θα ανακοινώσει και την επιβολή του νέου ειδικού τέλους ακίνητης περιουσία που θα γίνεται η είσπραξη του μέσω των λογαριασμών της ΔΕΗ. Μέτρο που θα ξεσηκώσει θύελλα αντιδράσεων⁵¹. Ο υπολογισμός του ειδικού τέλους ακίνητης περιουσίας θα γίνεται με μεσοσταθμική επιβάρυνση κατά 4 ευρώ ανά τετραγωνικό μέτρο και ανάλογα πάντα με την χρήση. Όταν τελικά θα κατατεθεί το τελικό σχέδιο για το ειδικό τέλος η επιβάρυνση που προβλέπετε σε ορισμένες περιπτώσεις είναι μεγαλύτερη από αυτή που αρχικά είχε ανακοινωθεί. Το ειδικό τέλος αν και από τα ποιο 'επιτυχημένα' σχέδια της ελληνικής κυβέρνησης αφού απόφερε αρκετά έσοδα θα μειώσει κι άλλο τα εισοδήματα των πολιτών και θα βυθίσει ακόμα πιο βαθιά την ενεργή ζήτηση.

Στις 21 Σεπτεμβρίου θα ανακοινωθεί ένα ακόμα μέτρο που θα πλήξει τα εισοδήματα των πολιτών που βρίσκονται στα χαμηλότερα εισοδηματικά στρώματα. Ανακοινώνετε η νέα μείωση του αφορολόγητου ορίου στις 5.000 ευρώ. Το μέτρο

⁴⁹Νέο πακέτο 158 δις υπό δρακόντειο έλεγχο, 21/7/2011, Ελευθεροτυπία.

⁵⁰Βαρουφάκης, Γ. (2011). A modest proposal version 2.0. Ανάκτηση από <http://yanisvaroufakis.eu/euro-crisis/modest-proposal/>.

⁵¹Ειδικό τέλος στα ακίνητα μέσω του λογαριασμού της ΔΕΗ, 10/9/2011, Τα νέα

αυτό θα συμπαρασύρει χιλιάδες ανθρώπους που εργάζονται σε χαμηλόμισθες εργασίες ή part time σε νέα φορολογική θέση και θα κληθούν να πληρώσουν φόρο για τα εισοδήματά τους. Θα ακολουθήσει το πολυνομοσχέδιο που θα κατατεθεί στις 6 Οκτωβρίου του 2011 που έχει σαν στόχο την αναδιάρθρωση όλου του δημόσιου τομέα. Οι πολιτικές και τα μέτρα που αναφέρονται στο πολυνομοσχέδιο θα αφορούν τις μειώσεις σε κύριες και επικουρικές συντάξεις των υπαλλήλων του δημόσιου τομέα⁵². Στο πολυνομοσχέδιο θα συμπεριληφθεί και το μέτρο μείωσης του αφορολογήτου που αναφέρετε παραπάνω καθώς επίσης θα υπάρξει και μνεία για την εργασιακή εφεδρεία. Εν μέσω τις ψήφισης του πολυνομοσχεδίου και τον μεγαλειωδών απεργιών και συγκεντρώσεων που γίνετε στο κέντρο της Αθήνας έχουμε και την κρατικοποίηση της Proton Bank⁵³. Αξίζει να αναφερθούμε στην κίνηση αυτή που θα είναι η πρώτη για μια τράπεζα κατά τη διάρκεια της κρίσης χρέους, γιατί η τακτική του μεγαλομετόχου της Τράπεζας ήταν γνωστή και σκανδαλώδης αφού χορηγούσε δάνεια σε δικές του επιχειρήσεις χωρίς πολλές φορές καμία εγγύηση. Το γεγονός αυτό θα ταραξεί τα νερά του χρηματιστηρίου Αθηνών αφού οι τράπεζες θα κάνουν βουτιά και θα ξεκινήσει το τεράστιο debate για το ελληνικό σύστημα τραπεζών και το κατά πόσο χρειάζεται κεφαλαιοποίηση.

Στις 27 Οκτωβρίου του 2011 μετά από μια μαραθώνια διαβούλευση στη σύνοδο κορυφής στις Βρυξέλλες θα αποφασιστεί αυτό που καιρό πριν ακουγόταν από φήμες που μετά μετατράπηκαν σε πληροφορίες και πλέον είναι γεγονός. Η σύνοδος των αρχηγών κρατών αποφάσισε το κούρεμα των ελληνικών ομολόγων κατά 50% και νέος δανεισμός κατά 100 δις ευρώ⁵⁴. Στο κούρεμα των ομολόγων του ελληνικού δημοσίου αποφασίζετε ότι οι τράπεζες θα συμμετάσχουν εθελοντικά. Εκτός όμως από τις τράπεζες είναι εκτεθειμένοι στις απώλειες οι μικροομολογιούχοι αλλά και δημόσιοι φορείς και ασφαλιστικά ταμεία, τα οποία θα δουν την περιουσία τους να μειώνετε μετά τα κούρεμα. Η απόφαση αυτή του συμβουλίου των αρχηγών κρατών της Ε.Ε. έχει ως στόχο σύμφωνα πάντα με τις υποδείξεις των ειδικών την ανομείωση του ελληνικού χρέους στο 120% το 2020, προβλέψεις που θα πέσουν έξω από τα γεγονότων που θα ακολουθήσουν. Η πίεση στη κυβέρνηση του Π.Α.Σ.Ο.Κ. είναι

⁵² Στη βουλή το πολυνομοσχέδιο, 6/10/2011, Ναυτεμπορική. Ανατηση από <http://www.seate.gr/ekselikseis/EKSELIKSEIS.NEW2011.htm>.

⁵³ Παπαρηγόρης, Κ. (11/10/11). Αναταράξεις στο πιστωτικό σύστημα. Ανάκτηση από www.express.gr.

⁵⁴ Δεμίρης, Β. (27/10/11). Συμφώνησαν για κούρεμα 50%. Το έθνος.

τεράστια τόσο από το εσωτερικό του κόμματος όσο και από την αντιπολίτευση και την κοινή γνώμη και της χρεώνονται λάθος χειρισμοί καθ' όλη την διάρκεια των διαπραγματεύσεων με τους πιστωτές. Οπότε μετά από συναντήσεις των κομμάτων⁵⁵ που είναι πρόθυμα να συνεργαστούν με την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ αλλά με νέο πρωθυπουργό κοινής αποδοχής και νέα κυβέρνηση γίνεται η ορκωμοσία της κυβέρνησης του Λουκά Παπαδήμου στις 11 Νοεμβρίου του 2011. Η σύσταση της νέας κυβέρνησης θα απαρτίζεται από στελέχη και των τριών κομμάτων⁵⁶. Η δημιουργία της μεταβατικής αυτής κυβέρνησης έχει σκοπό να προετοιμάσει το έδαφος για τα νέα μέτρα που θα παρθούν αλλά και για το PSI που θα ακολουθήσει. Ο ρόλος ενός τεχνοκράτη, πρώην στελέχους της Ε.Κ.Τ, και η δημιουργία στην ουσία ενός είδους συγκυβέρνησης έχει ως στόχο να εκτόνωσε τις αντιδράσεις της κοινής γνώμης αλλά και να ενσωμάτωσε τα κόμματα που μέχρι χτες έκαναν αντιπολίτευση στην γραμμή των πιστωτών του ελληνικού δημοσίου.

Για δύο μήνες που ακολουθούν θα γίνονται οι διεργασίες για τον τρόπο που θα γίνει το PSI, την επίβλεψη του οποίου αναλαμβάνει ο καθηγητής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών Γεώργιος Παγουλάτος. Αλλά και ποία θα είναι τα μέτρα που θα πρέπει να παρθούν καθ' υποβολή των υπαλλήλων της τρόικας για να γίνει εφικτή η νέα δανειοδότηση της Ελλάδας. Το μνημόνιο με τον αριθμό 2 είναι προ των πυλών και οι αρχηγοί των κομμάτων βρίσκονται σε διαβουλεύσεις με τα επιτελεία τους ενώ αρκετοί βουλευτές και των τριών κομμάτων εκφράζουν τις διαφωνίες τους με το μίγμα πολιτική που πρόκειται να ακολουθηθεί και κάποιοι παραιτούνται, όπως η αναπληρώτρια υπουργός εξωτερικών που ανήκει στις τάξεις του ΠΑΣΟΚ.

Στις 12 και 13 Φεβρουαρίου του 2012 μετά από δύο μέρες όπου στη Βουλή συζητείται η πρόταση νόμου για το μνημόνιο 2 η Αθήνα και ειδικότερα το κέντρο βρίσκετε σε 'εμπόλεμη' κατάσταση αλλά τελικά θα ψηφιστεί το μνημόνιο 2 και θα βυθίσει κι άλλο την ελληνική οικονομία σε μια δύνη ύφεσης και μέτρων σοκ για την εξυγίανση του δημόσιου τομέα άλλα και το εξορθολογισμό των μακροοικονομικών πολιτικών. Το ερώτημα είναι αν το μείγμα πολιτικές που αποφασίζετε είναι αυτό που θα εξορθολογήσει την οικονομία ή θα μας θέσει σε μια κατάσταση χαμηλών ημερομισθίων, αυξημένης φορολόγησης και χαμηλής ανταγωνιστικότητας.

⁵⁵Η Νέα Δημοκρατία και ο Λαϊκός Ορθόδοξος Συναγερμός Μαλούχος, Γ. (13/13/2009). Οι τέσσερις ελληνικές πτωχεύσεις. Το Βήμα. Ανάκτηση από <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=304563>

⁵⁶Η νέα κυβέρνηση του Λουκά Παπαδήμου, 11/11/11, ιστοσελίδα news247.gr.

Μετά την ψήφιση του μνημονίου 2 όλο το βάρος του κυβερνητικού σχεδιασμού πέφτει στο PSI. Το PSI αναγνωρίζετε από τα χρηματοοικονομικά ως μια διαδικασία απομείωση του δημόσιου χρέους κρατών με την συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα(πχ Τράπεζες). Η διαδικασία αυτή έχει σκοπό την απομείωση του δημόσιου χρέους σε συνεργασία με τους πιστωτές του δημοσίου, δεν αποτελεί μονομερή κίνηση αλλά μια κίνηση που προετοιμάζετε και συμφωνείται και από τα δυο μέρη. Η διαδικασία αυτή θα αποδειχτεί σε βάθος χρόνου ότι δεν θα καταφέρει τίποτα αφού το χρέος της Ελλάδος δεν θα μειωθεί όσο έλεγαν οι προβλέψεις. Στις 9 Μαρτίου του 2012 θα ολοκληρωθεί η διαδικασία με συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα 95,7% και οι συμμετέχοντες θα βρεθούν να κρατούν ‘χαρτιά’ της ελληνική κυβέρνησης που πλέον έχουν αποκτήσει μεγαλύτερη χρονική διάρκεια αποπληρωμής και μειωμένη αξία.

Θα ακολουθήσουν δυο εκλογικές αναμετρήσεις μέχρι η χώρα να επανέλθει σε πολιτική σταθερότητα. Η νέα κυβέρνηση συνεργασίας των τριών κομμάτων θα τοποθετήσει στην θέση του υπουργείου οικονομικών τον καθηγητή κ. Στουρνάρα που θα αναλάβει να ολοκληρώσει το πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής σε συνεργασία με την τρόικα. Στις 7 Νοεμβρίου 2012 θα ψηφιστεί ένα ακόμα μεσοπρόθεσμο πλαίσιο δημοσιονομική στρατηγικής αυτή τη φορά σχεδιασμένο από τον κ. Στουρνάρα.

Στο κεφάλαιο αυτό έγινε η προσπάθεια να δομηθεί ένα χρονολόγιο της ελληνικής κρίσης. Σκόπιμα δεν αναφέρθηκαν στοιχεία που αποφασίζονταν στις συνόδους κορυφής και για τις άλλες δύο χώρες που βρίσκονται στο μηχανισμό στήριξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει αναλυτική καταγραφή των μέτρων που πάρθηκαν από τις ελληνικές κυβερνήσεις για να ληφθούν τα πακέτα στήριξης από τους εταίρους μας και το ΔΝΤ αλλά και των μνημονίων.

7.1 Χρηματοδότηση από τον μηχανισμό στήριξης.

Η Ελλάδα δέχτηκε το πακέτο ενίσχυσης 110 δις ευρώ, ήταν 80 δις ευρώ από 15 χώρες του ευρώ και 30 δις ευρώ από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Η αίτηση είχε 3 συνημμένα μνημόνια.

- 1) Μνημόνιο οικονομικής και χρηματοπιστωτικής πολιτικής
- 2) Τεχνικό μνημόνιο συνεννόησης
- 3) Μνημόνιο συνεννόησης στις συγκεκριμένες προϋποθέσεις οικονομικής πολιτικής.

Αυτοί που υπόγραψαν για την ελληνική κυβέρνηση ήταν ο υπουργός οικονομικών Γιώργος Παπακωνσταντίνου και ο πρόεδρος της τράπεζας της Ελλάδος Γεώργιος Προβόπουλος. Στις 8 Μαΐου το 2010 εγκρίθηκε η Σύμβαση Δανειακής διευκόλυνσης “Loan Facility Agreement” με τις χώρες της Ευρώπης και ο Διακανονισμός χρηματοδότησης άμεσης Ετοιμότητας “Atand – by Agreement” με το ΔΝΤ. Το σύνολο αυτό ονομάζεται μνημόνιο.

Αυτό οδήγησε στην δημιουργία μιας ομάδας εκπροσώπων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΕΕ), της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) που χαρακτηρίζονται ως “Τρόικα”. Η οποία κάνει ελέγχους αξιολόγησης για την πρόοδο του προγράμματος εφαρμογής των όρων του μνημονίου (ΜΟΧΠ ΚΑΙ ΣΠΟΠ) που αυτό γίνεται κάθε τρεις μήνες και αποφασίζει για την εκταμίευση της αντίστοιχης δόσης του πακέτου στήριξης.

7.2 Το πρώτο πακέτο οικονομικών μέτρων

Ο πρωθυπουργός της Ελλάδας στα τέλη του Ιανουαρίου το 2010 βρισκόταν στο Νταβός της Ελβετίας για το παγκόσμιο οικονομικό φόρουμ. Εκεί δέχτηκε έντονες πιέσεις από τους ξένους ηγέτες για άμεση λήψη μέτρων. Λίγο αργότερα μετά την επιστροφή του από το Νταβός, η κυβέρνηση στις 9 Φεβρουαρίου ανακοίνωσε νέα μέτρα για το δημόσιο τομέα που περιλάμβαναν.

- 1) Πάγωμα μισθών.
- 2) Περικοπές υπερωριών και οδοιπορικών.
- 3) Περικοπές επιδομάτων 10%

Η ανακοίνωση προκάλεσε αντιδράσεις στην Ελλάδα και έγινε μια μεγάλη πανελλαδική απεργία της ΑΔΕΔΥ στις 10 Φεβρουαρίου.

7.3 Το δεύτερο πακέτο οικονομικών μέτρων

Στις επόμενες μέρες άρχισε να αναφέρονται έντονα τα ενδεχόμενα της χρεοκοπίας της χώρας. Στις 3 Μάρτιου η κυβέρνηση για να αποφύγει την χρεοκοπία έλαβε σκληρά μέτρα. Τα οικονομικά μέτρα ήταν:

- ✚ Μείωση 30% στα δώρα Χριστουγέννων, Πάσχα, αδείας
- ✚ Μείωση 12% σε όλα τα επιδόματα του Δημοσίου
- ✚ Μείωση 7% στις αποδοχές υπαλλήλων ΔΕΚΟ, ΟΤΑ, ΝΠΙΔ

- ✚ Αύξηση ΦΠΑ από 4,5 στο 5%, από 9 στο 10%, από 19 στο 21%
- ✚ Αύξηση 15% στον φόρο της βενζίνης
- ✚ Επιβολή επιπλέον 10% έως 30% στους (ήδη υπάρχοντες) φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων.
- ✚ Επαναφορά τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα ανεξαιρέτως τα αυτοκίνητα, ακόμα και στα μικρότερου κυβισμού.
- ✚ Επέκταση των τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα ανεξαιρέτως τα ακίνητα, ακόμα και στα μικρότερα.

7.4 Το τρίτο πακέτο οικονομικών μέτρων

Η θέση της Ελλάδας για στις διεθνείς αγορές ήταν αρνητική παρά την λήψη των μέτρων με αποτέλεσμα η κυβέρνηση να προσφεύγει στην βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας που συγκρότησαν από κοινού μηχανισμός βοήθειας για την Ελλάδα. Ο Πρωθυπουργός ανακοίνωσε στο Καστελόριζο στις 23 Απριλίου την προσφυγή της χώρας στο μηχανισμό στήριξης. Η Ελλάδα προχώρησε σε υπογραφή μνημονίου με την (ONE, EKT, ΔΝΤ) για τα μέτρα που θα επιβληθούν στο ελληνικό το κράτος, για την ενεργοποίηση του μηχανισμού στήριξης. Τα νέα μέτρα έγιναν γνωστά από τον πρωθυπουργό την Κυριακή 2 Μαΐου και ήταν:

- ✚ Αντικατάσταση 13ης και 14ης σύνταξης με επίδομα 800 Ευρώ για συντάξεις ως 2500 Ευρώ.
- ✚ Περαιτέρω περικοπή επιδομάτων 8% στα επιδόματα των δημοσίων υπαλλήλων και 3% στους υπαλλήλους των ΔΕΚΟ όπου δεν υπάρχουν επιδόματα.

✚ Αύξηση του υψηλού συντελεστή ΦΠΑ από 21% σε 23%, του μεσαίου από 10% σε 11% (από 1η Ιουλίου 2010) και από 11% σε 13% (από 1η Ιανουαρίου 2011) και αντίστοιχα του χαμηλού στο 6,5% (από 1η Ιανουαρίου 2011).

✚ Αύξηση στον ειδικό φόρο κατανάλωσης σε καύσιμα, τσιγάρα και ποτά κατά 10%

✚ Αύξηση στις αντικειμενικές τιμές ακινήτων

✚ Πρόσθεση ενός επιπλέον 10% στους φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων.

✚ Το νομοσχέδιο προέβλεπε αλλαγές στα εργασιακά με αύξηση του ορίου απολύσεων και μείωση του κατώτατου μισθού.

✚ Στο ασφαλιστικό προέβλεπε αύξηση στα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης των γυναικών στον δημόσιο τομέα στα 65 χρόνια έως το τέλος του 2013 με έναρξη το 2011.

Στις 5 Μαΐου η κυβέρνηση ανακοίνωσε τα νέα μέτρα για τούς έλληνες φορολογούμενους, έγιναν μεγάλες απεργίες, στην χώρα υπήρχαν άγριες καταστάσεις από της δυνάμεις της ελληνικής αστυνομίας και έγιναν σοβαρά επεισόδια. Το μνημόνιο υπερψηφίστηκε στην βουλή στις 6 Μαΐου, υπέρ ψήφισαν 172 βουλευτές από το χώρο του ΠΑΣΟΚ και ΛΑΟΣ. Από το χώρο του ΠΑΣΟΚ τρεις βουλευτές δεν τα υπερψήφισαν τα νέα μέτρα με αποτέλεσμα να διαγραφούν από το κόμμα και το κόμμα να έχει 157 βουλευτές. Η αίτηση που υπερψηφίστηκε είχε τρία μνημόνια:

- 1) Μνημόνιο οικονομικής και χρηματοπιστωτικής πολιτικής.
- 2) Τεχνικό μνημόνιο συνεννόησης.
- 3) Μνημόνιο συνεννόησης στις συγκεκριμένες προϋποθέσεις οικονομικής πολιτικής.

7.5 Δεύτερο μνημόνιο και τέταρτο – πέμπτο πακέτο μέτρων.

Στην βουλή ψήφισαν το μεσοπρόθεσμο πλαίσιο δημοσιονομικής στρατηγικής 2012- 2015 στις 29 Ιουνίου το 2011. Το μεσοπρόθεσμο πλαίσιο περιέχει μια σειρά μέτρων περιορισμού δαπανών και αύξηση εσόδων που είναι:

- 1) Νέα φορολογικά μέτρα
- 2) Περιορίζονται μισθολογικές και λειτουργικές δαπάνες.
- 3) Γίνεται οργανισμός αποκρατικοποιήσεων για την αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας.
- 4) Νέα μέτρα φορολόγησης – αλλαγής κλίμακας.
- 5) Έκτακτη εισφορά για όσους έχουν εισόδημα πάνω από 12.000 ευρώ.
- 6) Αύξηση ποσοστού άνω των 1.450 ευρώ.

Στα τέλη του Αυγούστου τα αποτελέσματα της οικονομίας έλεγαν πως η οικονομία της Ελλάδας βρισκόταν εκτός στόχων, καθώς υπήρχε μεγάλη υστέρηση εσόδων και αύξηση δαπανών. Τα νέα μέτρα είναι :

- 1) Νέος έκτακτος φόρος κατοικίας μέσω του λογαριασμού της Δ.Ε.Η.
- 2) Διεύθυνση εργασιακής εφεδρείας.
- 3) Περικοπή συντάξεων.
- 4) Μεγάλες περικοπές στο εφάπαξ.
- 5) Άνοιγμα όλων των κλειστών επαγγελμάτων.

Το 2012 γίνεται κούρεμα στο εξωτερικό χρέος της χώρας, πρόσθετο πακέτο στήριξης και εκλογές.

Η ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) κάνει έκτακτη σύνοδος κορυφής για νέα σχέδια αντιμετώπισης της κρίσης χρέους στην ευρωζώνη στις 23 Οκτωβρίου. Στις 27 Οκτωβρίου η σύνοδος κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανακοινώνει:

- 1) Κούρεμα κατά 50% του ελληνικού χρέους.
- 2) Πρόσθετο πακέτο βοήθειας ύψους 130 δις ευρώ.
- 3) Πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής μέχρι το 2021.

4) Δημιουργία μηχανισμού μόνιμης εποπτείας της Ελλάδας και συνεχούς παρακολούθηση της εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων.

5) Ανακεφαλαιοποίηση ελληνικών τραπεζών 30 δις ευρώ.

6) Αύξηση και 1 δις ευρώ των κεφαλαίων του ταμείου χρηματοπιστωτικής σταθερότητας.

Ο Γεώργιος Παπανδρέου ξαφνικά ανακοινώνει νέα δανειακή σύμβαση. Η απόφαση αυτή προκαλεί μεγάλες αντιδράσεις στην αντιπολίτευση αλλά και στο εσωτερικό του κυβερνώντος κόμμα.

Ο Σαρκοζί και η Μέρκελ ανακοίνωσαν πως το δημοψήφισμα θα κρίνει την παραμονή της Ελλάδας στην χώρας της ευρωζώνης.

Έγινε τετραήμερο διαβούλευσης τον πρόεδρων των πολιτικών κομμάτων του ΠΑΣΟΚ, ΝΔ και του ΛΑΟΣ. για την επιλογή προσώπου που θα ηγηθεί στο νέο κυβερνητικό σχήμα. Στις 10 Νοέμβριου το 2011 έγινε πρωθυπουργός ο Λουκάς Παπαδήμος.

Τα νέα μέτρα εγκρίθηκαν του δεύτερου μνημονίου από την κυβέρνηση στις 10 Φεβρουαρίου το 2012 και ήταν τα εξής:

✚ Μείωση κατά 22% του κατωτάτου μισθού σε όλα τα κλιμάκια του βασικού μισθού και 32% στους νέο εισερχόμενους μέχρι 25 ετών.

✚ Κατάργηση 150.000 θέσεων εργασίας από το δημόσιο τομέα έως το 2015 που των οποίων τα 15.000 μέχρι το τέλος του 2012.

✚ Κλείσιμο 200 εφοριών.

✚ Κατάργηση φοροαπαλλαγών και χαμηλό ΦΠΑ στα νησιά.

Στην βουλή ψηφίστηκε το δεύτερο μνημόνιο με υπέρ 199 βουλευτές, κατά 74 και 5 ψήφισαν παρών.

Ο πρωθυπουργός Λουκάς Παπαδήμος ανακοινώνει στις 11 Απριλίου την ημερομηνία των εκλογών που θα ήταν στις 6 Μαΐου.

Την ημέρα των εκλογών στις 6 Μαΐου τα αποτελέσματα των εκλογών οδήγησαν σε ριζική αλλαγή του πολιτικού τοπίου χωρίς κυβέρνηση. Στις 16 Μαρτίου ορίστηκε υπηρεσιακή κυβέρνηση που ανακοίνωσε νέες εκλογές στις 17 Ιουνίου τα αποτελέσματα των εκλογών ανακήρυξαν πρώτο κόμμα την νέα δημοκρατία χωρίς αυτοδυναμία, με την συνεργασία του ΠΑΣΟΚ έγινε κυβέρνηση συνεργασίας του ΠΑΣΟΚ/ΝΔ με πρωθυπουργό των Αντώνη Σαμαρά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8Ο ΤΑ ΚΟΙΝΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ

Στο παρόν κεφάλαιο θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε τα κοινά χαρακτηριστικά των ελληνικών οικονομικών κρίσεων καθώς και τα αποτελέσματα που αυτές είχαν στην ελληνική οικονομία. Η Ελλάδα από την αρχή της επανάστασης έχει να αντιμετωπίσει πολλά και ιδιαίτερα προβλήματα. Ο υπέρμετρος δανεισμός από το εξωτερικό τα πρώτα χρόνια την έναρξης της επανάστασης δημιούργησαν μια αρνητική οικονομική συνθήκη για την Ελλάδα, που διαιωνίστηκε.

Οι τέσσερις πτωχεύσεις του ελληνικού κράτους θα έρθουν μετά από την αύξηση του δημόσιου χρέους και του ελλείμματος. Το αποτέλεσμα θα είναι η ελληνική κυβέρνηση να μην μπορεί να εξυπηρετήσει τα διεθνή δάνεια που είχε λάβει. Η πρώτη πτώχευση θα έρθει την περίοδο του 1824 -1825 όπου δεν θα μπορέσει για πρώτη φορά η ελληνική κυβέρνηση να εξυπηρετήσει δάνεια προς το εξωτερικό.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι τα αίτια των ελληνικών οικονομικών κρίσεων που οδήγησαν στις πτωχεύσεις είναι κοινά μεταξύ των δύσκολων οικονομικών περιόδων που βίωσε η Ελλάδα. Ακόμη και στην σημερινή συνθήκη παρατηρούμε ότι ο υπέρμετρος δανεισμός είναι αυτό που οδήγησε την Ελλάδα στον Ευρωπαϊκό μηχανισμό στήριξης και στη λήψη οικονομικής βοήθειας από τους εταίρους μας, αφού οι διεθνής αγορές μας δάνειζαν με πολύ μεγάλα επιτόκια.

Μπορούμε να εντοπίσουμε κάποια κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ των οικονομικών κρίσεων που βίωσε η Ελλάδα, τόσο με τις υπόλοιπες οικονομικές κρίσεις που έλαβαν χώρα στην ελληνική επικράτεια αλλά και με τις διεθνής συγκυρίες. Στην πρώτη οικονομική κρίση που βίωσε η Ελλάδα παρατηρούμε ότι αφορμή ήταν η σύναψη ενός τεράστιου δανείου με την Αγγλία. Το μεγαλύτερο ποσοστό αυτού του δανείου δεν θα φτάσει ποτέ στα ταμεία του ελληνικού κράτους. Η ελληνική κυβέρνηση δεν θα καταφέρει να το αποπληρώσει και ως αποτέλεσμα θα δηλώσει την πρώτη της πτώχευση. Το γεγονός αυτό συνδέεται με την παγκόσμια οικονομική κατάσταση που επικρατεί. Αυτό μπορούμε να το παρατηρήσουμε και στον πίνακα που ακολουθεί. Παρατηρούμε λοιπόν ότι την ίδια περίοδο η Αγγλία, που ήταν και ο δανειστής της Ελλάδος στη προκειμένη περίπτωση αντιμετωπίζει μια οικονομική κρίση. Η κρίση της Αγγλίας προκαλείται από την μείωση των επιτοκίων που έρχεται μετά από μια πιστωτική επέκταση που είχε προκληθεί λόγω τεράστιων δαπανών σε έργα υποδομής.

Year	1819	1825	1828	1836	1837	1838	
Countries (city)	England	United States	England	France	England	United States	France July 1830 Monarchy
Related to	Waterloo (five years after)		Success of Baring loan; decline in interest rates	Decline in interest rates	Textile boom	Jackson presidency	
Preceding speculation in	Commodities, securities	Manufacturing behind embargo	Latin American bonds, mines, cotton	Canals, cotton, building sites	Cotton, railroads	Cotton, land	Cotton, building sites
Monetary expansion from	Banks generally	Bank of the U.S.	Bonds sold in installments, country banks	Paris banks	Joint-stock banks	Wildcat banks; retention of silver	Regional banks
Speculative peak	Dec. 1818	Aug. 1818	Early 1825		Apr. 1836	Nov. 1836	
Crisis (crash, panic)	None	Nov. 1818 to June 1819	Dec. 1825	Dec. 1827	Dec. 1836	Sept. 1837	June 1837
Lender of last resort	None needed	Treasury specie deposits	Bank of England	Paris, Basel banks, Bank of France banks		Bank of France and Bank of Hamburg helped Bank of England	

Πηγή: Charles Kindleberger, 1978, *Manias, Panics, and Crashes: A History of Financial Crises*

Η δεύτερη οικονομική κρίση που θα πλήξει το ελληνικό κράτος δεν θα αργήσει να έρθει αφού το 1843 η ελληνική κυβέρνηση θα έχει ένα τεράστιο έλλειμμα στα ταμεία της. Προηγουμένως έχει προηγηθεί η σύναψη ενός μεγάλου δανείου με τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής το οποίο δεν θα καταφέρει η ελληνική κυβέρνηση να το αποπληρώσει. Τα αποτελέσματα από τη σύναψη των δανείων, διαχρονικά, θα είναι κοινές σχεδόν σε όλες τις οικονομικές κρίσεις που θα βιώσει η Ελλάδα. Ένας τεράστιο αριθμός περικοπών στις δαπάνες του κράτους, όπως είναι οι μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων αλλά και οι περικοπές στην γενικότερη οικονομική διαχείριση του κράτους, θα φέρουν την δυσαρέσκεια στους Έλληνες πολίτες.

Προχωρώντας στην τρίτη κατά σειρά πτώχευση του ελληνικού κράτους μπορούμε να εντοπίσουμε ακόμη περισσότερα κοινά χαρακτηριστικά με τις επόμενες οικονομικές κρίσεις. Τα κοινά χαρακτηριστικά που μπορούμε να εντοπίσουμε στην συγκεκριμένη κρίση αλλά και στις άλλες δυο που θα ακολουθήσουν (1932, 2008) είναι ο υπέρμετρος δανεισμός, αρχικά. Στην συγκεκριμένη κρίση παρατηρούμε ότι η αύξηση του δημόσιου ελλείμματος και χρέους δεν θα έρθει μετά από τη σύναψη ενός ληστρικού δανείου, θα μεσολαβήσουν αρκετά. Σε αυτή την τρίτη πτώχευση η αύξηση του ελλείμματος και του χρέους το 1892 θα έρθει μετά από μια παρατεταμένη περίοδο εξωτερικού δανεισμού με σκοπό την αποπληρωμή των δανείων του παρελθόντος.

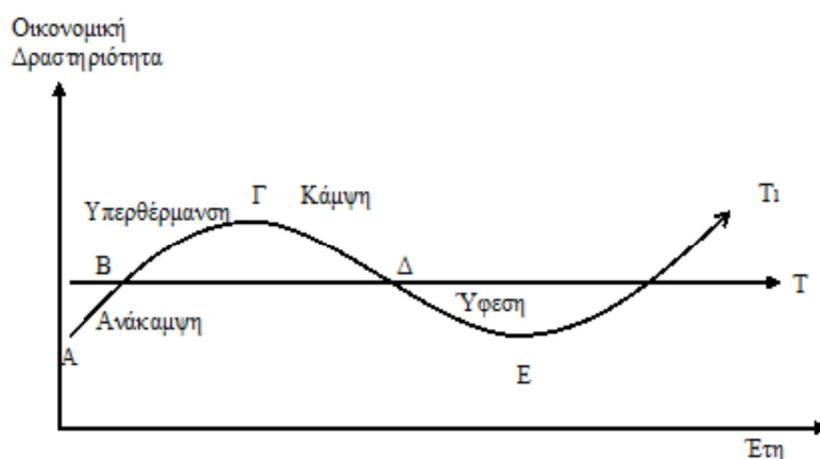
Σύμφωνα και με τα στοιχεία που έχουν αναφερθεί στα προηγούμενα κεφάλαια της εργασίας οι πάγιες ανάγκες τους ελληνικού κράτους θα καλυφθούν μέσω του εξωτερικού δανεισμού, γεγονός που παρατηρείται σε αδρές γραμμές και στις κρίσεις που θα ακολουθήσουν. Το 1893 μη μπορώντας πλέον το ελληνικό κράτος να αποπληρώσει τα τοκοχρεολύσια θα κηρύξει πτώχευση για τρίτη φορά. Μετά την κήρυξη της πτώχευσης θα ακολουθήσουν κάποιες ελληνοτουρκικές ένοπλες συγκρούσεις που θα έχουν ως αποτέλεσμα την καταβολή αποζημιώσεων προς το τουρκικό κράτος. Το γεγονός αυτό είναι που θα επιφέρει και τον Διεθνή Οικονομικό

Έλεγχο στη Ελλάδα. Ο Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος ήταν αποτέλεσμα παρόμοιο με τον οικονομικό έλεγχο που δέχεται αυτή τη στιγμή η Ελλάδα από τους εταίρους της και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Ο Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος στην ουσία ήταν μια τρόικα από τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής η οποία είχε ως στόχο τον εξορθολογισμό των οικονομικών της Ελλάδος μέσω της μείωσης των δαπανών και του εξορθολογισμού της λειτουργίας της ελληνικής οικονομίας στο σύνολό της.

Τέλος μπορούμε να αναφέρουμε ότι η τρίτη αυτή οικονομική κρίση που οδήγησε στην πτώχευση του ελληνικού κράτους συνδέεται άμεσα με τη διεθνή οικονομική συγκυρία. Όπως και η παγκόσμια κρίση του 1929, με την τέταρτη πτώχευση του ελληνικού κράτους. Την περίοδο από το 1873 μέχρι και το 1895 παρατηρούμε ότι το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα βιώνει την πρώτη από τις τρεις μεγάλες κρίσεις του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Την περίοδο 1873-1895 οι παγκόσμιες οικονομικές αναταράξεις θα συνδεθούν με το πέρασμα στον μονοπωλιακό καπιταλισμό, την συντηρητικοποίηση της αστικής τάξης αλλά και στις συνεχώς αυξανόμενες και μαχητικές διεκδικήσεις της εργατικής τάξης. Τα γεγονότα που θα ακολουθήσουν είναι η κατάρρευση των χρηματιστηριακών τιμών στη Βιέννη και στα χρηματιστήρια στη Γερμανία και τις ΗΠΑ. Στην Αγγλία την ίδια περίοδο μεταξύ 1873 και 1875 θα υπάρξουν αρκετές πτωχεύσεις επιχειρήσεων. Οι τιμές θα πέσουν, η ανεργία θα φτάσει σε πολύ μεγάλα ποσοστά και οι εξαγωγές θα μειωθούν αρκετά. Το σημαντικότερο γεγονός αυτής της περιόδου θα είναι η κρίση του 1890 στην αγορά της Μ. Βρετανίας. Θα προκληθεί εξαιτίας των τοποθετήσεων δανείων στην αγορά της Αργεντινής, τα οποία δεν θα είναι δυνατόν να αποπληρωθούν. Το αποτέλεσμα για την Βρετανική οικονομία θα είναι η Τράπεζα Baring να βρεθεί πολύ κοντά στη χρεοκοπία. Αν και θα σωθεί μετά από παρέμβαση της Κεντρικής Τράπεζας της Αγγλίας, για να μην υπάρξει τραπεζικός πανικός και την οικονομία από μεγαλύτερη ύφεση. Κάτι παρόμοιο θα συμβεί στην κρίση του 2007 στις ΗΠΑ, όπου η κεντρική τράπεζα των ΗΠΑ θα επέμβει με στόχο να μην εξαπλωθεί περαιτέρω στην αμερικανική οικονομία η ύφεση.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο και με βάση τους οικονομικούς κύκλους μπορούμε να αναφέρουμε ότι και η ελληνική κρίση και πτώχευση είναι πιθανό σε κάποιο βαθμό να επηρεάστηκε και από τη παγκόσμια οικονομική συγκυρία. Στον οικονομικό κύκλο η περίοδος της ύφεσης αποτελεί μια από τις δυο φάσεις οικονομικής δραστηριότητας. Είναι η φάση της καθόδου όπου η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται σε συρρίκνωση. Το Διάγραμμα που ακολουθεί είναι χαρακτηριστικό του οικονομικού κύκλου.

Οι φάσεις του οικονομικού κύκλου⁵⁷



Στους πίνακες που ακολουθούν μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι από το 1873 μέχρι και το 1895, υπάρχουν τέσσερις μεγάλες περιόδους οικονομικών αναταράξεων.

Year	1864	1866		1873		1882
Countries (city) Related to	France End of Civil War	England/Italy General limited liability		Germany/Austria Franco-Prussian indemnity	United States Fraud exposed in 1872 campaign	France Expansion into southeastern Europe
Preceding speculation in	Cotton			Building sites, railroads, securities, commodities	Railroads, homesteading, Chicago bldg.	Stocks of new banks, Lyons
Monetary expansion from	Shipping companies generally Crédit Mobilier	Joint-stock discount houses		New industrial banks, broker banks, construction banks	Short-term credit, inflow of European capital	Securities bought on margin
Speculative peak	1863	July 1865		Fall 1872	Mar. 1873	Dec. 1881
Crisis (crash, panic)	Jan. 1864	May 1866		May 1873	Sept. 1873	Jan. 1882
Lender of last resort	Maturities of bills extended	Suspension of Bank Act; Italy abandoned fixed parity		None	None	Limited help from Paris banks
Year	1890		1893		1907	1920-1921
Countries (city)	England	United States	Australia	United States	France/Italy	Britain, United States
Related to	Argentine clearing of southern lands; Brazil, coffee; Chile, nitrates; South Africa, gold	Sherman Silver Act, 1890	Growth of cities	Russo-Japanese war (?), San Francisco earthquake (??)		End of postwar boom
Preceding speculation in	Argentine securities, private companies going public	Silver, gold	Land, gold mines	Coffee, Union Pacific	Industrial borrowing from banks	Securities, ships, commodities, inventories
Monetary expansion from	Goschen conversion	Contraction	Capital inflow	Trust companies	Società Bancaria Italiana	Banks
Speculative peak	Aug. 1890	Dec. 1892	1891	Early 1907		Summer 1920
Crisis (crash, panic)	Nov. 1890	May 1893	Spring 1893	Mar. 1906	Oct. 1907	Spring 1921
Lender of last resort	Baring liabilities guaranteed; Bank of France, Russian gold loans to Britain	Repeal of Sherman Silver Act of Aug. 1893	None	\$100 million inflow from Britain	Bank of Italy	None

⁵⁷ Σημειώσεις Δρ. Θεοδώρου Θ. (Επιθεωρητή Οικονομικών μαθημάτων, Υπουργείο Παιδείας) available online at: Ανάκτηση από http://www.alfavita.gr/artra/art13_7_9_0703.php

Πηγή: Charles Kindleberger, 1978, *Manias, Panics, and Crashes: A History of Financial Crises*

Η τέταρτη και τελευταία περίοδος οικονομικής κρίσης που οδήγησε σε πτώχευση το ελληνικό κράτος, μπορούμε να αναφέρουμε ότι είναι αυτή που παρουσιάζει τα περισσότερα κοινά στοιχεία αλλά και αποτελέσματα με την σύγχρονη οικονομική κρίση του 2008.

Το 1929 θα συμβεί μια τεράστια οικονομική κρίση που όμοιά της δεν θα έχει ξανά βιώσει το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. Το δόγμα του *laissez faire* έχει επικρατήσει στο παγκόσμιο οικονομικό στερέωμα. Αυτή όμως η μη ελεγχόμενη από το κράτος οικονομική κατάσταση θα έχει ολέθρια αποτελέσματα για την παγκόσμια οικονομία και μαζί και για την Ελλάδα.

Το βασικό αίτιο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 1929 θα είναι αρχικά η απότομη πτώση των τιμών των μετοχών στο χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης, αλλά και περιοριστική νομισματική πολιτική που θα έχει ως στόχο να περιορίσει την χρηματιστηριακή κερδοσκοπία⁵⁸. Τα αποτελέσματα που θα φέρει το κραχ του χρηματιστηρίου το 1929 θα είναι παρόμοια με τα αποτελέσματα που έφερε η χρηματοπιστωτική κρίση του 2007 που ξέσπασε στις ΗΠΑ μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers. Τα αποτελέσματα αυτά θα είναι φυγή καταθέσεων, μείωση της αγοραστικής ζήτησης, μείωση του επιπέδου των τιμών, εκτόξευση της ανεργίας και μείωση του ΑΕΠ⁵⁹. Θα παρατηρηθεί επίσης ένα φαινόμενο που παρατηρήθηκε έντονα και στην κρίση του 2007, όπου θα υπάρξει «*μια αρνητική ανατροφοδότηση μεταξύ του χρηματοπιστωτικού τομέα και της πραγματικής οικονομίας*»⁶⁰.

Τα χρέη των ιδιωτών θα πολλαπλασιαστούν και παράλληλα θα μειωθεί η πιστοληπτική τους ικανότητα. Θα βρεθούν δηλαδή σε έναν φαύλο κύκλο όπου δεν θα μπορούν να εξυπηρετήσουν τα παλαιά δάνεια τους και δεν θα μπορούν να λάβουν καινούργια. Το γεγονός αυτό μπορεί να έχει αρνητικό αντίκτυπο και για τις ίδιες τις τράπεζες. Όπως και το 1929 έτσι και σήμερα η διαδικασία αυτή της αρνητικής ανατροφοδότησης έχει αυξήσει τον πιστωτικό κίνδυνο για όλες τις τράπεζες. Η κρίση του 1929 που ξεκίνησε στις ΗΠΑ, όπως και το 2007, μεταφέρθηκε στον υπόλοιπο κόσμο μέσω της μείωσης της εκροής κεφαλαίων από τις ΗΠΑ. Ο κανόνας χρυσού επηρέασε ιδιαίτερα την κατάσταση αφού δημιουργούσε αρνητικές συνέπειες για τις υπόλοιπες χώρες πέρα από τις ΗΠΑ. Αυτό θα είναι και ένας από τους λόγους που θα αποχωρήσει προσωρινά η Ελλάδα από τον κανόνα χρυσού. Στον παρακάτω πίνακα

⁵⁸ IMF, 2009, *World Economic Outlook – October 2009*, Box 4.1 «A Historical Perspective on International Financial Crises», σ. 128-130

⁵⁹ Προβόπουλος, Γ. (2009). Οι δύο παγκόσμιες κρίσεις του 1929 και η σημερινή και η ελληνική οικονομία: μερικές κρίσιμες –και χρήσιμες– συγκρίσεις, στο Από την κρίση του 1929 στην κρίση του 2009, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, σελ 48.

⁶⁰ Προβόπουλος, Γ. (2009). Οι δύο παγκόσμιες κρίσεις του 1929 και η σημερινή και η ελληνική οικονομία: μερικές κρίσιμες –και χρήσιμες– συγκρίσεις, στο Από την κρίση του 1929 στην κρίση του 2009, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, σελ 58.

μπορούμε να δούμε τον τρόπο που επηρέασε η κρίση του 1929 την παγκόσμια οικονομία, με παρόμοιο τρόπο όπως και στην κρίση του 2007. Παρατηρούμε λοιπόν ότι μετά το κραχ του 1929 στις ΗΠΑ θα μειωθεί ο δανεισμός στις χώρες της Ευρώπης και αυτό θα προκαλέσει μια σειρά από κρίσεις σε χώρες όπως η Μεγάλη Βρετανία, η

Year	1929	1931–1933	1950s, 1960s	1974–1975
Countries (city)	United States	Europe	Worldwide	United States, Worldwide
Related to	End of extended postwar boom	Cut-off of U.S. foreign lending	Convertibility without macroeconomic coordination	Collapse of Bretton Woods: OPEC 1973 price rise
Preceding speculation in	Land to 1925, stocks 1928–1929	Not applicable	Foreign exchange	Stocks, REITs, office buildings, tankers, Boeing 747s
Monetary expansion from	Stocks bought on margin	U.S. lending	Not applicable	Eurodollar market flooding in 1970–1971
Speculative peak	Sept. 1929	1929	Speculation in currencies of	1973
Crisis (crash, panic)	Oct. 1929	Austria, May 1931; Germany, June 1931; Britain, Sept. 1931; Japan, Dec. 1931; United States, Mar. 1933	France, 1958; Canada, 1962; Italy, 1963; Britain, 1964; France, 1968; United States, 1973, etc.	1974–1975
Lender of last resort	FRBNY open-market operations (inadequate)	Feeble efforts in United States, France	BIS swap network	BIS swap network

Πηγή: Charles Kindleberger, 1978, *Manias, Panics, and Crashes: A History of Financial Crises*

Η κρίση του 1929 δεν θα βρει την Ελλάδα στο επίκεντρο της οικονομική ύφεσης. Η Ελλάδα όμως θα αποτελέσει σημείο διεθνούς παρατήρησης αφού τα δομικά δημοσιονομικά της προβλήματα θα επιτείνουν τα φαινόμενα που θα προκαλέσει η οικονομική κρίση. Το 1929 η ελληνική οικονομία σε σχέση με τις υπόλοιπες οικονομίες βρίσκεται σε ένα πρώιμο στάδιο καπιταλιστική παραγωγής και εκσυγχρονισμού, αλλά θα συνεχίσει να βασίζεται κυρίως στην αγροτική παραγωγή. Όμως και στην σημερινή ύφεση η Ελλάδα δεν βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με τις υπόλοιπες παγκόσμιες οικονομίες, αφού αποτελεί μια οικονομία που βασίζεται σχεδόν αποκλειστικά στην παροχή υπηρεσιών και όχι στη βιομηχανική παραγωγή. Την περίοδο λίγο πριν το ξέσπασμα της κρίσης του 29 η Ελλάδα θα βρεθεί για άλλη μια φορά υπό διεθνή επιτήρηση, αυτή τη φορά από την Κοινωνία των Εθνών, και θα ακολουθήσει ένα πρόγραμμα δημοσιονομική και νομισματικής σταθερότητας, το οποίο βέβαια δεν θα σταθεί ικανό να ανακόψει τις πιέσεις της παγκόσμια οικονομικής ύφεσης.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι λόγω της παγκόσμια οικονομικής ύφεσης, στην περίπτωση του 1929, θα υπάρξει μια μείωση της οικονομικής δραστηριότητας στις ελληνικές εξαγωγές, στην απασχόληση αλλά και στο δημόσιο έλλειμμα. Το ίδιο θα παρατηρηθεί και στην κρίση του 2009. Βέβαια στην περίπτωση του 2009 το δημόσιο

έλλειμμα και το δημόσιο χρέος θα διογκωθούν υπέρμετρα και είναι αυτά που θα δημιουργήσουν τα περισσότερα προβλήματα στην ελληνική οικονομία. Και στις δυο περιπτώσεις βέβαια το δημόσιο χρέος και η εξυπηρέτηση του αποτέλεσαν και αποτελούν δομικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας, που επηρεάστηκαν υπέρμετρα.

Μπορούμε λοιπόν να συμπεράνουμε ότι και στις δυο τελευταίες οικονομικές κρίσεις που βίωσε το ελληνικό κράτος, τα προβλήματα που παρατηρήθηκαν στην ελληνική οικονομία δεν είναι γνήσια αποτελέσματα των παγκόσμιων οικονομικών κρίσεων. Σίγουρα οι δυο τελευταίες κρίσεις επηρέασαν την ελληνική οικονομία αλλά οι χρόνιες παθολογίες που δομήθηκαν μέσα σε βάθος χρόνου είναι αυτές που διόγκωσαν τα προβλήματα που προκάλεσαν οι οικονομικές κρίσεις. Η τελευταία παγκόσμια οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2007 στις ΗΠΑ ξεκίνησε ως μια χρηματοπιστωτική κρίση και μεταφέρθηκε στην Ευρώπη όπως και στην Ελλάδα ως μια κρίση δημόσιου χρέους.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημάνουμε κάτι πολύ σημαντικό σχετικά με τις κρίσεις του 1929 και την πρόσφατη κρίση του 2007, που ξέσπασε στις ΗΠΑ, αλλά και οι δύο κατάφεραν να επηρεάσουν την ελληνική οικονομία. Στις δυο αυτές περιόδους μπορούμε να εντοπίσουμε κάποια κοινά χαρακτηριστικά σχετικά με την απορύθμιση που επικρατούσε λίγο πριν το ξέσπασμα της κρίσης στον κλάδο των χρηματοοικονομικών. Την περίοδο πριν την κρίση του 1929 παρατηρούμε ότι το δόγμα του *laissez faire* έχει δημιουργήσει μια ανορθολογική κατάσταση αφού δεν υπάρχει κανένας έλεγχος και εποπτεία στον κλάδο των χρηματοοικονομικών. Η απάντηση στην κρίση του 1929 ήταν η επικράτηση του κενυσιανισμού αλλά και του μεγαλύτερου ελέγχου επί των αγορών. Από το 1970 και ύστερα ο έλεγχος και η εποπτεία επί των αγορών θα ατονήσουν και θα αρχίσει μια σταδιακή απορύθμιση των αγορών. Επίσης η οικονομική παγκοσμιοποίηση που προκλήθηκε από την ολοκλήρωση των εθνικών οικονομιών κατέστησε κρίσιμο στοιχείο της ευστάθειας του συστήματος την διεθνή διακίνηση των κεφαλαίων. Ο ημερήσιος κύκλος εργασιών νομισματικών συναλλαγών γνώρισε μια τεράστια αύξηση. Από 15 δισεκατομμύρια δολάρια το 1973 σε 1,2 τρισεκατομμύρια δολάρια το 1995⁶¹. Επιπλέον οι αγορές κεφαλαίου και ομολόγων αναπτύχθηκαν υπερβολικά και έγιναν παγκόσμιες, δίνοντας τεράστιες δυνατότητες κερδοσκοπικών κινήσεων από την πλευρά των επενδυτών. Τα γεγονότα αυτά βοήθησαν στο να γίνει αρκετά ευάλωτο το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα και στο να ξεσπάσει η οικονομική ύφεση του 2007 αλλά και μια σειρά μικρότερων κρίσεων από τη δεκαετία του 1970 και ύστερα.

Οι περιοδικές κρίσεις μετά τη δεκαετία του 70 δημιούργησαν αρκετές αμφιβολίες σχετικά με την αποτελεσματικότητα των αγορών και της θεωρίας που την υποστηρίζει⁶². Επίσης η υπόθεση περί ορθολογικών δρώντων στην οικονομία που

⁶¹ "Το Διεθνές Χρηματοοικονομικό Σύστημα"

R. Gilpin, "Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία – Η Διεθνής Οικονομική Τάξη", σελ. 319.

⁶²Fama, E. (1990). Efficient Capital Market: A Review of Theory and Empirical Work. Journal of Finance, vol. 25 (2), σελ. 383-417

έχουν ως στόχο πάντα τη μεγιστοποίηση της ωφέλειας τους έχει κατατριφθεί από την ανάδυση των συμπεριφορικών οικονομικών και της θεωρίας προοπτικής⁶³ που έχει αρκετές προεκτάσεις στα χρηματοοικονομικά. Με βάση τις θεωρίες που ανέπτυξαν οι συμπεριφορικοί οικονομολόγοι οι προκαταλήψεις που έχουν οι επενδυτές και δεν μπορούν να τους αφήσουν να κρίνουν ορθολογικά τις επενδυτικές τους πολιτικές. Επίσης μελετητές όπως ο Charles Kindleberger⁶⁴ έχουν παρουσιάσει με ιδιαίτερη σαφήνεια το πώς οδηγούμαστε ιστορικά σε πανικούς και μανίες που εντέλει οδηγούν σε σημαντικές χρηματοπιστωτικές κρίσεις. Η άποψη του Charles Kindleberger, που αναφέρει ότι η κερδοσκοπία αποτελεί ένα αγελαίο φαινόμενο που οδηγεί στην απώλεια της ορθολογικότητας των οικονομικών δρώντων προσμοιάζει αρκετά με τις απόψεις που έχει εκφράσει ο Terrance Odean⁶⁵, σχετικά με την αδυναμία τους να αντιληφθούν τις απώλειες τους στις χρηματιστηριακές συναλλαγές. Η αδυναμία τους αυτή μπορεί να εξηγηθεί με το ότι οι οικονομικοί δρώντες σύμφωνα με τους συμπεριφορικούς οικονομολόγους δεν διακατέχονται από ορθολογικότητα στις οικονομικές τους συναλλαγές. Η έλλειψη ορθολογικότητας σε συνδυασμό με ένα αρνητικό οικονομικό γεγονός είναι πιθανό να οδηγήσει στην περαιτέρω εμβάθυνση ενός πιστωτικού γεγονότος για παράδειγμα, με αποτέλεσμα να οδηγηθούμε σε μια οικονομική κρίση που μπορεί να επηρεάσει αρκετούς οικονομικούς κλάδους ή ακόμη και το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα όπως συνέβη το 1929 και το 2007.

Μέχρι πριν την τεράστια χρηματοπιστωτική κρίση ορισμένοι μακροοικονομολόγοι υποστήριζαν ότι οι οικονομικές και θεσμικές αλλαγές που έχουν επιτευχθεί στην νεωτερική εποχή του καπιταλιστικού συστήματος είναι ικανές να φέρουν την συνεχή ανάπτυξη και την αποφυγή χρηματοπιστωτικών κρίσεων. Η μόνη πιθανότητα σύμφωνα με τους ίδιους για την πρόκληση χρηματοπιστωτικών κρίσεων θα ήταν κάποιες εξαιρετικές ιστορικά περιπτώσεις που σίγουρα θα ήταν εξωγενής προς την οικονομία. Η κρίση όμως του 2007 διέψευσε αυτές τις αισιόδοξες προβλέψεις με τον πιο άσχημο τρόπο. Αν και από την κρίση της Ανατολικής Ασίας είχε φανεί η αδυναμία του κυρίαρχου δόγματος ανάλυσης της οικονομικής επιστήμης να αντιληφτεί τη φύση των χρηματοπιστωτικών κρίσεων.

Βέβαια υπήρχαν οικονομολόγοι που είχαν προειδοποιήσει σχετικά με τις επικίνδυνες και αποσταθεροποιητικές συνέπειες των διεθνών χρηματοπιστωτικών κρίσεων και της απελευθέρωσης των χρηματοπιστωτικών αγορών. Ο Hyman Minsky είναι ένα από αυτούς τους οικονομολόγους που με αρκετά σαφή τρόπο κατάφεραν να περιγράψουν τις πιθανές χρηματοπιστωτικές κρίσεις. Μέσα από μια σειρά άρθρων ανέπτυξε μια θεωρία που την αποκάλεσε θεωρία της «χρηματοοικονομικής αστάθειας»⁶⁶. Σύμφωνα πάντα με τον Hyman Minsky οι χρηματοπιστωτικές κρίσεις

⁶³Kahneman, D. & Tversky, A. (1979). Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk. *Econometrica*, vol.47 (2), σελ. 263-292

⁶⁴Kindleberger, C. (1979). *Manias, Panics and Crashes: A History of Financial Crises*. New York: Basic Books

⁶⁵Odean, T. (1988). *The Journal of Finance: Are investors Reluctant to Realize their losses*, vol.53(5).

⁶⁶Minsky, H. P. (1982). *Can "It" Happen Again?: Essays on Instability and Finance*. New York: Armonk.

είναι εγγενείς και αναπόφευκτο στοιχείο του καπιταλιστικού συστήματος και ακολουθούν μια διακριτή και προβλέψιμη πορεία.⁶⁷

Μια χρηματοπιστωτική κρίση σύμφωνα με τον Hyman Minsky δημιουργείται από μια μετατόπιση ή έναν σημαντικό κλονισμό. Η σημαντική επέκταση της πίστωσης για τον Hyman Minsky είναι δομικό στοιχείο μιας επενδυτικής έξαρσης που αυξάνει την ποσότητα του κυκλοφορούντος χρήματος και οδηγεί σε μια επενδυτική έξαρση με αποτέλεσμα να αυξάνεται περαιτέρω η κυκλοφορία του χρήματος αλλά και γενικότερα η επεκτατική δραστηριότητα μέσα στην οικονομία. Η κατάσταση αυτή οδηγεί σε μια εφορία περί των οικονομικών δεικτών αλλά και για το σύνολο της οικονομίας. Δημιουργώντας έτσι ευκαιρίες για κέρδος, το αποτέλεσμα είναι η προσέλκυση περισσότερων επενδυτών στην αγορά που θέλουν να αποκομίσουν κέρδη από την αύξηση των τιμών στην αγορά. Εγκαταλείπουν με αυτό τον τρόπο την ορθολογική επενδυτική συμπεριφορά και επενδύουν σε μια αγορά που έχει αρχίσει να γίνεται εξαιρετικά επισφαλής. Σε κάποιο συγκεκριμένο σημείο της κερδοσκοπικής τροχιάς επενδυτές που έχουν πρόσβαση σε σημαντικές πληροφορίες αντιλαμβάνονται ότι η αγορά έχει φτάσει στο σημείο κορεσμού της και αρχίζουν να μετατρέπουν τα επενδυτικά περιουσιακά τους στοιχεία είτε σε χρήμα είτε σε επενδύσεις ποιότητας. Όταν αυτό γίνεται αντιληπτό από ένα μεγάλο μέρος της αγοράς η άτακτη φυγή οδηγεί σε χρηματοπιστωτικό πανικό. Ο πανικός μπορεί να συνδυαστεί με την χρεοκοπία μιας τράπεζας ή κάποιων επιχειρήσεων όπως έγινε το 2007 στις ΗΠΑ αλλά και το 1929. Όταν οι επενδυτές ακόμη και αυτοί που δεν έχουν πρόσβασης στις καίριες πληροφορίες αρχίζουν να εγκαταλείπουν την αγορά οι τιμές πέφτουν περαιτέρω, οι χρεοκοπίες αυξάνονται και η κερδοσκοπική φούσκα έχει πλέον σκάσει. Στη συνέχεια σύμφωνα πάντα με τη θεωρία του Hyman Minsky μπορεί να ακολουθήσει μια κατάσταση πιστωτικής κρίσης αφού οι τράπεζες είναι πολύ πιθανό να διακόψουν την χορήγηση δανείων με αποτέλεσμα να οδηγηθεί η οικονομία σε παγκόσμιο επίπεδο σε μια κατάσταση γενικότερης ύφεσης. Η κρίση της Ανατολικής Ασίας αλλά και η κρίση του 2007 των Subprimes ακολούθησαν στενά το μοντέλο του Hyman Minsky.

Το έργο του Hyman Minsky δεν γνώρισε ποτέ ιδιαίτερη προσοχή μέχρι την κρίση του 2007 όπου αρκετοί αναρωτήθηκαν αν όντως είχε δίκαιο η θεωρία του. Δυστυχώς για το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα είχαν επικρατήσει θεωρίες όπως του Milton Friedman και τον μονεταριστών που πίστευαν ότι οι οικονομικοί δρώντες είναι ορθολογικοί με αποτέλεσμα να μην μπορεί να λάβει χώρα η κερδοσκοπία σε μια οικονομία της αγοράς. Υποστηρίζοντας ότι αυτό που θεωρείται κερδοσκοπία δεν είναι τίποτα άλλο παρά η προσπάθεια των επενδυτών να προστατευτούν από τις παράλογες οικονομικές ενέργειες των κυβερνήσεων.

Παρόλο λοιπόν που οι κρίσεις αποτελούν ένα φαινόμενο που συναντάται συχνά στην οικονομική ιστορία της παγκόσμιας οικονομίας παρατηρούμαι ότι πριν το 2007 δεν δινόταν ιδιαίτερη σημασία γιατί μπορούσε να περιοριστεί μέχρι ενός σημείου σε

⁶⁷Minsky, H. P. (1982). Can "It" Happen Again?: Essays on Instability and Finance: New York: Armonk.

περιφερειακό επίπεδο και να μην αποτελέσει παγκόσμιο ζήτημα. Μετά το 1973 παρατηρείται ότι το ξέσπασμα μιας οικονομικής κρίσης σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο μεταφέρεται με μεγάλη ταχύτητα σε αρκετές εθνικές οικονομίες, για παράδειγμα η κρίση της «τεκίλας» και των τίγρεων της ανατολής. Οι δυο αυτές κρίσεις επηρέασαν αρκετές εθνικές οικονομίες. Τα κανάλια μετάδοσης μιας κρίσης είναι πλέον αρκετά. Όσο η απορύθμιση των αγορών εξελίσσεται αντί να προωθείται ο έλεγχος και η εποπτεία επί των κερδοσκοπικών τάσεων, θα εμφανίζονται τόσο περισσότερα κανάλια εξάπλωσης της κρίσης

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο πρώτο μέρος της εργασίας έγινε μια προσπάθεια αρχικά να αποσαφηνιστούν και να αναλυθούν έννοιες όπως είναι τα δημοσιονομικά ελλείμματα, οι δημόσιες δαπάνες και έσοδα, καθώς και τι σημαίνει η χρεοκοπία για μια εθνική οικονομία αλλά και πως ορίζεται η οικονομική κρίση.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας έγινε παρουσίαση των ιστορικών πτωχεύσεων της Ελλάδος με στόχο να γίνει μια σύνδεση με το παρόν και τις τελευταίες σφοδρές οικονομικές υφέσεις που έπληξαν το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα (1929-2007). Παρατηρούμε λοιπόν ότι η Ελλάδα μπορεί να μην αποτέλεσε το κεντρικό σημείο του ξεσπάσματος της οικονομικής ύφεσης, ούτε το 1929 αλλά ούτε και το 2007. Αυτό όμως δεν εμπόδισε τις σφοδρές επιπτώσεις της οικονομικής ύφεσης να πλήξουν την ελληνική οικονομία, που παρουσιάζει από την σύσταση του ελληνικού κράτους δομικές οικονομικές αδυναμίες και μια τάση για υπέρμετρο εξωτερικό δανεισμό. Στην συνέχεια της εργασίας έγινε μια ανάλυση με στόχο την καλύτερη κατανόηση του φαινομένου των οικονομικών κρίσεων τόσο στην Ελλάδα αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Αρχικά ένα κοινό σημείο το οποίο ισχύει για τις οικονομικές κρίσεις και κατ' επέκταση και για τις ελληνικές, με έμφαση στην πτώχευση του 1932 αλλά και την σημερινή οικονομική ύφεση που περνά το ελληνικό κράτος, είναι η ύπαρξη ενός κοινού μοτίβου που αναδεικνύεται στην εξέλιξη της διαδικασίας της καπιταλιστικής συσσώρευσης. Αυτό εντοπίζεται τόσο στην Ελλάδα αλλά και στις υπόλοιπες ανεπτυγμένες, περισσότερο ή λιγότερο, χώρες κατά τη διάρκεια ολόκληρης της μεταπολεμικής περιόδου. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι οι κρίσεις που έχουν ταλανίσει την παγκόσμια οικονομία αλλά και την Ελλάδα αρχικά εκδηλώνονται από την εφαρμογή του νόμου της πτωτικής τάσης του ποσοστού κέρδους εξαιτίας της αυξανόμενης οργανικής σύνθεσης του κεφαλαίου και επιδεινώνονται από την ταυτόχρονη ύπαρξη μεγάλων δημοσιονομικών ανισορροπιών αλλά και της μεγάλης διασύνδεσης των σύγχρονων οικονομιών .

Ένα άλλο χαρακτηριστικό που αφορά περισσότερο την κρίση χρέους που ξέσπασε στην Ευρώπη το 2009 και ταλαιπώρησε και ταλαιπωρεί την Ελλάδα, αφορά τις μεγάλες ανισορροπίες που υπάρχουν μέσα στο ίδιο το εσωτερικό της ΕΕ. Παρατηρούμε λοιπόν ότι έχουμε τη δημιουργία πλεονάσματος για κάποιες χώρες και ελλείμματος για κάποιες άλλες. Τα στοιχεία αυτά αποδεικνύονται και από την κατάσταση της δημοσιονομικής δομής της Ελλάδας με αυτήν των νοτιοευρωπαϊκών χωρών σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Συγκεκριμένα τα δημόσια

ελλείμματα και η μεγέθυνση και συσσώρευση του δημοσίου χρέους οφείλονται κυρίως στη χαμηλή φορολόγηση του κεφαλαίου και των κυρίαρχων κοινωνικών τάξεων και στρωμάτων.

Ένας ακόμα παράγοντας που χρήζει προσοχής είναι η συστηματική αρνητική καθαρή δημοσιονομική θέση της ελληνικής εργατικής τάξης κάτι το οποίο τεκμαίρεται από τον αρνητικό καθαρό κοινωνικό μισθό καθ' όλη τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαπενταετίας. Αποδεικνύεται λοιπόν ότι η σημερινή κρίση δεν μπορεί να αποδοθεί σε κατακτήσεις της εργατικής τάξης για ενίσχυση του κοινωνικού κράτους και των κοινωνικών δικαιωμάτων. Κάνεις δεν μπορεί λοιπόν να ισχυριστεί ότι η σημερινή ελληνική κατάσταση οφείλεται στην αύξηση των μισθών πάνω από την αύξηση της παραγωγικότητας ή στα καθαρά οφέλη από τις κοινωνικές δαπάνες μισθωτών και συνταξιούχων μετά την αφαίρεση των φόρων που πληρώνουν στο κράτος.

Αντίθετα είναι προφανές ότι και αυτή η κρίση αλλά και σχεδόν όλες οι προηγούμενες, είναι αποτέλεσμα του καπιταλιστικού συστήματος και του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και διανομής του προϊόντος. Οι κρίσεις δημιουργούνται λόγω της απρόσκοπτης λειτουργίας του συστήματος κατά την περίοδο του ακραίου νεοφιλελευθερισμού. Έτσι ενώ θα έπρεπε να ακουστούν και αντίθετες φωνές από τον πολιτικό και ακαδημαϊκό χώρο, αντ' αυτού επιχειρείται και σε αρκετά μεγάλο βαθμό έχει κατορθωθεί ήδη από το κεφάλαιο και τους κρατικούς φορείς η ίδια αποτυχημένη συνταγή που χρησιμοποιείται από την περίοδο του 1970. Μια συνταγή που συρρικνώνει το βιοτικό επίπεδο των πολιτών, μέσω των μειώσεων των μισθών και των περικοπών στις κοινωνικές δαπάνες της εργατικής τάξης και των αντίστοιχων κοινωνικών στρωμάτων.

Η πολιτική που υιοθετήθηκε από το ελληνικό κράτος προκειμένου να εκμηδενιστούν τα ελλείμματα δημιουργεί ακόμα μεγαλύτερες ανισοροπίες όσον αφορά τους έλληνες πολίτες. Συγκεκριμένα μειώνονται οι μισθοί και οι δαπάνες που σχετίζονται με το κοινωνικό κράτος πρόνοιας εξαθλιώνοντας ακόμα πιο πολύ τους πολίτες, ενώ παράλληλα αυξάνονται οι φόροι σε μισθωτούς και συνταξιούχους και παράλληλα μειώνονται στα υψηλά εισοδηματικά στρώματα και στις επιχειρήσεις με την πρόφαση της υποτιθέμενης ανάπτυξης. Με τις πολιτικές αυτές το κράτος επιδιώκει αύξηση και παρακίνηση των επενδύσεων σύμφωνα με την κατεστημένη οικονομική σκέψη.

Είναι προφανές ότι η αγορά και το αόρατο χέρι της απέτυχαν για άλλη μια φορά να κατανέμουν τους πόρους αποτελεσματικά. Η ορθολογικότητα των οικονομικών δρώντων όπως προτάσσει η θεωρία ορθολογικών επιλογών αλλά και η θεωρία προσδοκώμενης χρησιμότητας που χρησιμοποιούνται ως εργαλεία από τα νεοκλασικά οικονομικά δεν κατάφεραν να περιγράψουν τη στάση των οικονομικών δρώντων μέσα στο οικονομικό σύστημα. Οι θεωρίες που εξετάζουν τις οικονομικές κρίσεις ως ένα εξωγενές προς την οικονομία φαινόμενο, μετά την κρίση του 2007, έδειξαν τις αδυναμίες τους. Οι οικονομικές κρίσεις θα πρέπει να εξετάζονται ως ένα ενδογενές

φαινόμενο της καπιταλιστικής διαδικασίας παραγωγής μέσα σε μια ιστορική συνέχεια αν θέλουμε να κατανοήσουμε τα βαθύτερα αίτια τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Ελληνική βιβλιογραφία

- 1) Krugman, P. & Obstfeld, M. (2010). Διεθνής οικονομική θεωρία και πολιτική. Τόμος α' & β', Αθήνα: Κριτική Κυριάκος Φιλίνης.
- 2) Αγγελόπουλος, Β. (2009). Η Διεθνής Οικονομική Κρίση και η Ελλάδα. Κέρκυρα: Economia Publishing
- 3) Αγριαντώνη, Χ. (1999). Συμμετοχή στο συλλογικό έργο. Εισαγωγή στη νεοελληνική οικονομική ιστορία. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- 4) Βαβούρας, Ι. Σ. (1993). Δημόσιο Χρέος. Αθήνα: Παπαζήσης.
- 5) Βάμβουκας, Γ. (2012). Οδοιπορικό της Ελληνικής Οικονομίας. Αθήνα: Γ. Μπένος
- 6) Βερέμης, Θ. & Κουλιόπουλος, Γ. (2006). Ελλάς, η σύγχρονη συνέχεια. Αθήνα: Καστανιώτης
- 7) Γεωργόπουλος, Θ. (1997). Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική. Αθήνα: Μπένος.
- 8) Γκαργάνας, Ν.Χ. & Γεώργιος Σ. (2003). 'Οικονομικές Επιδόσεις και Προοπτικές της Ελλάδος' Τράπεζα Της Ελλάδος, Ralph C. Bryant. Αθήνα: Τάβλας.
- 9) Δαλάμαγκας, Β. (1999). Εισαγωγή στη δημόσια οικονομική. Αθήνα: Σμπίλιας
- 10) Καραβίτης, Ν. (2008). Δημόσιο Χρέος & Έλλειμμα. Αθήνα: Διόνικος.
- 11) Κουφάρης, Γ. (2010). Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές. Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος
- 12) Λιανός, Θ. & Μπένος, Θ. (1992). Μακροοικονομική ανάλυση και δημοσιονομική πολιτική. Αθήνα: Μπένος.
- 13) Μελάς, Κ. & Μπινιάρη, Ν. (2007). Δημόσιο χρέος: αθέτηση πληρωμών, αναδιάρθρωση ή τι άλλο. Μηνιαία επιθεώρηση, τεύχος 69.
- 14) Μελάς, Κ. (2007). Η ελληνική κρίση χρέους. Αθήνα: Ευρασία.
- 15) Μελάς, Κ. (2010). Technology Subcommittee on Investigations and Oversight. Αθήνα: Ευρασία.

- 16) Μελάς, Κ. (2010). Η ελληνική οικονομία αντιμέτωπη με την παγκόσμια οικονομική κρίση. Τετράδια Πολιτικού Διαλόγου και Πολιτισμού, Τεύχη 55/56.
- 17) Μπάρμπας, Ν. & Φινοκαλιώτης, Κ. (2011). Δημόσια Οικονομικά: Φόροι – Δημόσια Δάνεια – Δημόσιες Δαπάνες. Αθήνα: Σακκουλάς.
- 18) Μπελογιάννης, Ν. (1995). Το ξένο κεφάλαιο στην Ελλάδα Αθήνα: Άγρα,
- 19) Πελαγίδης, Θ. (2001). Η Ελληνική Οικονομία στην εποχή της «νέας πολιτικής». Αθήνα: Παπαζήσης
- 20) Προβόπουλος, Γ. (2009). Οι δύο παγκόσμιες κρίσεις του 1929 και η σημερινή και η ελληνική οικονομία: μερικές κρίσιμες –και χρήσιμες– συγκρίσεις, στο Από την κρίση του 1929 στην κρίση του 2009, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων
- 21) Χατζηιωσήφ, Χ. (1993). Η γηραιά Σελήνη. Η βιομηχανία στην ελληνική οικονομία, 1830-1940. Αθήνα: Θεμέλιο.

Ξένη βιβλιογραφία

- 1) Beine, M., Docquier, F., & Rapoport, H. (2001). Journal of Development Economics: Brain drain and economic growth: theory and evidence, Vol. 64(1).
- 2) Blanchard, O., Amighini, A. & Giavazzi, F. (2010). Macroeconomics, A European Perspective. London: Financial Times.
- 3) Blery, E. & Michalakopoulos, M. (2006). Customer relationship management: A case study of a Greek bank. Journal of Financial Services Marketing
- 4) Buiter, W. (2009). The unfortunate uselessness of most ‘state of the art’ academic monetary economics. Οικονομικό περιοδικό Financial Markets, Τεύχος Μαρτίου.
- 5) Bulow, J. & Shoven, J. (1978). The Bell Journal of Economics: The Bankruptcy Decision. vol 9(2).
- 6) Fama, E. (1990). Efficient Capital Market: A Review of Theory and Empirical Work. Journal of Finance, vol. 25 (2).
- 7) Folarin, A. (2010). The Global Financial Crisis: Causes, Effects and Issues to Consider in the Reform of Financial Regulation. In International Banking in the New Era: Post-Crisis Challenges and Opportunities, International Finance Review, Volume 11, 167–190.
- 8) Hempel, G. H. & Simonson, D. E. (1991). Bank Financial Management. Hoboken New Jersey: John Wiley& Sons.
- 9) Kahneman, D. & Tversky, A. (1979). Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk. Econometrica, vol.47 (2).
- 10) Kindleberger, C. (1979). Manias, Panics and Crashes: A History of Financial Crises. New York: Basic Books
- 11) Krugman, P. & Robin, W. (2006). Macroeconomics. New York: Worth Publishers.
- 12) Layard, R., Nickell, S. & Jackman, R. (2005). OUP Catalogue: Unemployment: macroeconomic performance and the labour market, vol32.

- 13) Minsky, H. P. (1982). Can “It” Happen Again?: Essays on Instability and Finance: New York: Armonk.
- 14) Odean, T. (1988). The Journal of Finance: Are investors Reluctant to Realize their losses, vol.53(5).
- 15) Pikkety, T. (2014). Capital in the 21st Century. Cambridge: MA: Belknap Press.
- 16) Woodward, R. (2009). Organization for Economic Cooperation and Development. London: Routledge.

Ηλεκτρονικές πηγές (άρθρα – εφημερίδες – περιοδικά – βίντεο)

- 1) "ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ" ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ,
(19/1/2015). Ανάκτηση από
<http://www.ministryofjustice.gr/site/kodikos/%CE%95%CF%85%CF%81%CE%B5%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BF/%CE%9A%CE%A9%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%91%CE%A3%CE%95%CE%99%CE%A3%CE%A0%CE%A1%CE%91%CE%9E%CE%95%CE%A9%CE%A3%CE%94%CE%97%CE%9C%CE%9F%CE%A3%CE%99%CE%A9%CE%9D%CE%95%CE%A3%CE%9F%CE%94%CE%A9%CE%9D/tabid/255/language/el-GR/Default.aspx>
- 2) “Το Διεθνές Χρηματοοικονομικό Σύστημα” R. Gilpin, “Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία – Η Διεθνής Οικονομική Τάξη”,σελ. 319.
- 3) DG ECFIN. (2/9/2011). Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος, available online at. Ανάκτηση από
http://europa.eu/legislation_summaries/economic_and_monetary_affairs/stability_and_growth_pact/125020_el.htm.
- 4) stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=EO43_VINTAGE
- 5) www.kollintzas.gr
- 6) www.ministryofjustice.gr
- 7) Αντωνιάδης, Ά. (5/2/1014). Οι πτωχεύσεις του ελληνικού κράτους από το 1821 έως σήμερα. Ισκρα, Ανάκτηση από
http://iskra.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=720:-1821-&catid=56:an-aristera&Itemid=285.
- 8) Αξέχαστη (!) και δυσοίωνα η 3η Μαρτίου, (4/2/2010). Ελευθεροτυπία. Ανάκτηση από http://rokar-rokar.blogspot.gr/2010_02_01_archive.html. Ημερομηνία 13/12/2014.
- 9) Βαρουφάκης, Γ. (2011). A modest proposal version 2.0. Ανάκτηση από <http://yanisvaroufakis.eu/euro-crisis/modest-proposal/>.
- 10) Διαγωνισμός ΕΣΔΔ- ΕΣΠΑ. (2009). Ανάκτηση από
<http://www.kollintzas.gr/%CE%A6%CE%91%CE%9A%CE%95%CE%9B%CE%9F%CE%A3%20%CE%95%CE%A3%CE%94%CE%94-%CE%95%CE%A3%CE%A4%CE%91/%CE%A5%CF%80%CF%8C%CE%>

B4%CE%B5%CE%B9%CE%B3%CE%BC%CE%B1%20%CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%B9%CF%8E%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD/%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%9F%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%9D%CE%9F%CE%9C%CE%99%CE%91/O%20%CE%94%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%82%20%CE%B4%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82.pdf

- 11) Ειδικό τέλος στα ακίνητα μέσω του λογαριασμού της ΔΕΗ, 10/9/2011, Τα νέα. Ημερομηνία 7/2/2015.
- 12) Εκτενής αναφορά τις μείωσης των λειτουργικών δαπανών αλλά και όλων των προβλέψεων. Εφημερίς της Κυβερνήσεως, τεύχος πρώτο, Αρ. Φύλλου 151, 1/7/2011.
- 13) Η Νέα Δημοκρατία και ο Λαϊκός Ορθόδοξος Συναγερμός Μαλούχος, Γ. (13/13/2009). Οι τέσσερις ελληνικές πτωχεύσεις. Το Βήμα. Ανάκτηση από <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=304563>
- 14) Η νέα κυβέρνηση του Λουκά Παπαδήμου, 11/11/11, ιστοσελίδα news247.gr. ημερομηνία 10/12/2014.
- 15) Η παγκόσμια οικονομική κρίση και η Ελληνική πτώχευση, (6/5/2010). Ανάκτηση από <http://www.eurocapital.gr/index.php/permalink/13126.html>. Ημερομηνία 22/2/2014
- 16) Κατατέθηκε ο προϋπολογισμός, 18/11/2010, ιστοσελίδα newsit.gr. ημερομηνία 15/10/2014.
- 17) Λουκέτα εξπρές και συγχωνεύσεις στο Δημόσιο, 20/7/2011, ιστοσελίδα news247.gr
- 18) Νέο πακέτο 158 δις υπό δρακόντειο έλεγχο, 21/7/2011, Ελευθεροτυπία. Ημερομηνία 9/2/2015.
- 19) Οι αποφάσεις της συνόδου κορυφής, 13/3/2011, Ελευθεροτυπία. Ημερομηνία 28/11/2014.
- 20) Οι δημόσιες δαπάνες και η χρηματοδότησή τους. Κριτική. Ανάκτηση από <http://kritiki.gr/microsites/rosen-dimosia-oikonomiki/chapter/ch01#@featured-feat-quote>
- 21) Ολόκληρο το μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα, 10/6/2011, Το έθνος. Ημερομηνία 23/2/2014.

- 22) Πάγωμα μισθών και περικοπές επιδομάτων, 9/2/2010, Ελευθεροτυπία.
Ημερομηνία 17/10/2014.
- 23) Παπαρηγόρης, Κ. (11/10/11). Αναταράξεις στο πιστωτικό σύστημα.
Ανάκτηση από www.express.gr.
- 24) Πετράκης, Π. Ε.(16/2/1015). Τρεις έννοιες χρεοκοπίας. Ανάκτηση από
<http://blogs.in.gr/blogger/post/?aid=1231128540>. Ημερομηνία 17/2/1015
- 25) Πολιτική οικονομία. (18/11/2013). Ανάκτηση από
<http://www.kollintzas.gr/%CE%A6%CE%91%CE%9A%CE%95%CE%9B%CE%9F%CE%A3%20%CE%95%CE%A3%CE%94%CE%94-%CE%95%CE%A3%CE%A4%CE%91/%CE%A5%CF%80%CF%8C%CE%B4%CE%B5%CE%B9%CE%B3%CE%BC%CE%B1%20%CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%B9%CF%8E%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD/%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%9F%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%9D%CE%9F%CE%9C%CE%99%CE%91/O%20%CE%94%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%>
- 26) Πτώχευση - χρεοκοπία κράτους: Τι σημαίνει, ποιες οι αιτίες & ποιες οι συνέπειες. Ανάκτηση από <http://www.eklogika.gr/page/greekcrisis/xreokopia-proxeysi>
- 27) Πτώχευση κράτους. (2013). Ανάκτηση από
http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%84%CF%8E%CF%87%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7_%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82
- 28) Σημειώσεις Δρ. Θεοδώρου Θ. (Επιθεωρητή Οικονομικών μαθημάτων, Υπουργείο Παιδείας) available online at. Ανάκτηση από
http://www.alfavita.gr/artra/art13_7_9_0703.php.
- 29) Στη βουλή το πολυνομοσχέδιο,6/10/2011, Ναυτεμπορική. Ανατσηση από
<http://www.seate.gr/ekselikseis/EKSELIKSEIS.NEW2011.htm>.
- 30) Όρα μηδέν για τα νέα μέτρα,2/5/2010, Τα νέα. Ημερομηνία 19/10/2014.